Caiete de psihanaliză

Nr. 3

●

Supliment al săptămînalului
JURNALUL LITERAR

Serie coordonată
de
Vasile Dem. ZAMFIRESCU

Lucrarea a fost tradusă după ediția
GESAMMELTE SCHRIFTEN,
Internationaler Psychoanalytischer Verlag
Leipzig, Wien, Zürich

Ilustrațiile interioare ale volumului,
cît și coperțile I și IV
reproduc imagini din
Sigmund Freud-Haus

© Toate drepturile asupra versiunii de față
rezervate Editurii „Jurnalul literar"

Redactor de carte: Mihaela CONSTANTINESCU
Prezentare grafică și copertă: Ion PODOCEA

ISBN 973-95530-1-X

SIGMUND FREUD

CAZUL DORA

Fragment de analiză a unei isterii

Traducere din limba germană și note
de
Georgeta Mitrea

Studiu introductiv
de
Eugen Papadima

EDITURA „JURNALUL LITERAR"
București, 1994

Prezentul volum apare cu sprijinul
ASOCIAȚIEI PRIETENILOR MUZEULUI
SIGMUND FREUD DIN VIENA

STUDIU INTRODUCTIV

La 25 ianuarie 1901, Wilhelm Fliess, cel care a fost primul și poate singurul real confesor al lui Sigmund Freud, îndeplinind parțial și rolul de psihanalist, primește o scrisoare în care Freud îi relata că a încheiat analiza Dorei (pseudonimul ales pentru o tînără pacientă de 18 ani) și că a scris deja istoria cazului. „Drept urmare, azi mă simt ca și cum mi s-a terminat drogul", *mărturisea el, în scrisoarea amintită. Această istorie de caz, continuă el,* „reprezintă cea mai subtilă lucrare pe care am scris-o pînă acum". *Temîndu-se probabil că această „subtilitate" nu va fi înțeleasă, Freud retrage imediat manuscrisul și amînă publicarea lui pînă în 1905 zbătîndu-se, după cum mărturisește, în dilema creată de exigențele eticii medicale (secretul profesional) și de necesitățile cercetării științifice, care-i impuneau comunicarea.*

Un alt motiv al ezitărilor l-a constituit teama anticipată a creatorului psihanalizei de reacția negativă cu care societatea pudibondă din Viena și de pretutindeni, de la început de secol, va primi sau va respinge abordarea, fie ea și subtilă, a aspectelor sexuale, „perverse", pentru normele epocii, pe care analiza pacientei sale i le impuneau. Însuși faptul de a fi discutat, în intimitatea cabinetului său, cu o virgină de 18 ani, despre aceste „aberante" probleme ale vieții, era anticipat de către

Freud (desigur, și proiectat...) ca fiind considerat un lucru scandalos. Și, într-adevăr, el n-a scăpat de ceea ce s-a temut mai mult : scandal în lumea științifică și mondenă, precum și acuzația de imoralitate. Și nu se întîmpla pentru prima dată ; lucrările sale publicate începînd cu 1893 avuseseră darul să mobilizeze ura multor „inchizitori" ai adevărurilor științifice, persoane care acționau în numele „salvării" valorilor morale. Din fericire pentru el, dar și pentru știința psihologiei și a psihopatologiei, au existat în epocă și spirite îndrăznețe, capabile să accepte, să înțeleagă, să preia și chiar să dezvolte intuițiile revoluționare ale celui care a fost întemeietorul psihanalizei.

Astăzi, la aproape un secol de la prima sa apariție, studiul lui Freud Fragment de analiză a unei isterii *șochează mai puțin publicul cititor, nu atît pentru că ideile lui Freud ar fi fost mai mult înțelese sau măcar acceptate, cît pentru că sîntem cu toții „desensibilizați" în raport cu morala sexuală și unele tabu-uri ale ei. Ba chiar, pentru mulți dintre noi, Dora, tînăra virgină, inteligentă și precoce, cu gînduri perverse pentru începutul secolului, poate să ni se pară naivă și întîrziată în dezvoltarea sa afectivă și sexuală. Protejat de șocul moral, la care au fost supuși contemporanii lui Freud, cititorul de astăzi își poate chiar permite să fie fascinat de speculațiile îndrăznețe, à la Sherlock Holmes, prin care autorul reface evenimentele trecute, extrage din prezent conținuturi inconștiente, refulate și reconstruiește, dîndu-le o formă verbală, fantasme anticipative, proiectate de către forța dorințelor la limita de a fi transformate în motive...*

Din punctul de vedere al istoriei evoluției concepției lui S. Freud, Dora marchează prima referire concretă la fenomenul de transfer, *termen care va cunoaște o înfloritoare dezvoltare în gîndirea psihanalitică și care va fi acceptat și preluat de către majoritatea concepțiilor psihopatologice și psihoterapeutice contemoprane. Deși nu este încă semnalat în mod specific în lucrarea de care ne ocupăm, fenomenul complementar transferului* contratransferul, *concept cardinal în psihanaliza modernă, este implicat în analiza critică pe care Freud o*

face propriilor lui atitudini terapeutice, intuite a fi avut ceva de a face cu insuccesul terapiei Dorei. În același timp, Fragment de analiză a unei isterii *continuă dezvoltarea ipotezelor, formulate anterior, în legătură cu dinamica nevrozei isterice : rolul (bi)sexualității, mecanismul conversiv de formare a simptomelor, precum și beneficiile secundare și primare ale acestora. În paragrafele referitoare la analiza celor două vise, se poate remarca preocuparea lui Freud de a încerca să pună în acord ipoteza sa asupra funcționalității visului ca realizare de dorință, cu teoria conform căreia visul ar constitui o elaborare de rezoluție, la nivel inconștient (K. Young).*

Alături de majoritatea scrierilor lui S. Freud, Fragment de analiză a unei isterii *reprezintă un material didactic perfect pentru orice student în psihanaliză, ca și pentru analistul începător. Apariția, pentru prima dată în limba română a acestei lucrări vine în întîmpinarea necesităților create prin dezvoltarea recentă a mișcării psihanalitice autohtone ca și prin tot mai largul interes al publicului cititor pentru lucrările lui Sigmund Freud.*

*

Dora îi este adusă lui Freud, în vederea unui tratament psihanalitic, de către tatăl acesteia, „un bărbat trecut de 45 de ani, de o vioiciune și talent aproape neobișnuite, mare industriaș cu o situație materială foarte bună". *Soția lui, mama Dorei, apare ca un caz de* „psihoză a gospodinei", *fără înțelegere față de interesele active ale copiilor, întreaga zi ocupată cu curățenia, întreținerea locuinței, a mobilei, a ustensilelor, într-o asemenea măsură, că făcea aproape imposibilă utilizarea cu plăcere a acestora. Domnul și Doamna K. erau un cuplu prieten cu părinții Dorei. Doamna K, era bănuită de către Dora, bănuială împărtășită și de către Freud, de a se afla într-o relație extraconjugală erotică cu tatăl Dorei, iar domnul K., poate în schimbul acceptării situației, încercase să o seducă pe Dora, cu ocazia unei vizite pe care aceasta o făcuse în casa familiei K.. Dora*

reacționase violent și se plînsese părinților ei despre tentativa lui K.. Acesta neagă și reușește să obțină încrederea tatălui Dorei. Deoarece, cu cîtva timp în urmă, fusese găsită o scrisoare a Dorei în care ea mărturisea intenții sinucigașe, tatăl ei o încredințează lui Freud sperînd, probabil, că acesta o va „vindeca" și de gelozie și de „fantasme erotice" acuzatoare la adresa prietenului său. În plan strict clinic, Dora suferea de „petite hysterie", prezentînd următoarele simptome : crize de pierderea conștienței, dispnee, tuse pe bază nervoasă (psihosomatică), afonie temporară, depresie și migrenă.

În investigarea și tratarea cazului, raționamentul și interpretările produse de Freud apar ca decisiv marcate de ipotezele teoretice etiologice pe care el le formulase anterior și cărora le era încă tributar în acea perioadă : isteria este determinată de tendințe sexuale reprimate, homosexualitatea feminină constituie un factor predispozant, iar masturbarea infantilă reprezintă una din cauzele majore ale patogenezei.

În cursul psihanalizei, desfășurate pe parcursul a aproximativ 90 de zile, Freud a extras următorul „scenariu" (conținut latent) al nevrozei : — Datorită incapacității mamei sale, o structură excesiv obsesiv compulsională, de a crea o legătură afectivă cu ea, Dora, ale cărei inteligență și sexualitate par să fi cunoscut o dezvoltare precoce, dezvoltă un puternic atașament afectiv-erotic pentru tatăl ei. Cînd acesta, frustrat în nevoile sale emoționale și sexuale de către soția sa, se apropie de D-na K., Dora înregistrează evenimentul, se simte trădată și reacționează cu gelozie, dezvoltînd simptome somatice ca armă de șantaj afectiv împotriva tatălui ei. Pe de altă parte, tabu-ul incestului o forțează să opereze un transfer erotic de la tatăl ei la domnul K. Mai tîrziu, cînd acesta răspunde în plan real dorințelor inconștiente ale Dorei, făcînd tentative de seducere, Dora își proiectează propriile mișcări afective inconstiente asupra celorlalți, acuzîndu-i că au oferit-o pe ea D-lui K. drept compensație pentru legătura amoroasă dintre soția acestuia, D-na K., și tatăl ei. Pe de altă parte, segmentul homosexual al pulsiunilor Dorei, devenit activ în raport cu D-na K. încă cu mulți ani în urmă, determină o pu-

ternică gelozie „inversată" în raport cu tatăl ei pentru care se simte trădată de către D-na K.. În consecință, un transfer de tip homosexual, de la D-na K. la terapeut, este operat și suprapus peste transferul anterior, heterosexual ; de la tatăl său la D-l K, și, mai departe, la psihanalist. Nerecunoașterea și neinterpretarea la timp a acestui tip de transfer de către Freud — dar poate, mai important, după unii critici, incapacitatea părintelui psihanalizei, el însuși un terapeut neanalizat, de a-și asuma contratransferul de tip homosexual feminin — duce la eșecul tratamentului, prin părăsirea prea timpurie a terapiei de către Dora.

*

Urmărind istoria cazului prezentat de Freud, precum și considerațiile teoretice ale acestuia, o ilustrare fericită a îmbinării talentului literar cu spiritul analitic, științific, adesea dublat de intuiții fascinante, am putea fi tentați de o reevaluare și reinterpretare a faptelor relatate. Conștienți de imensul handicap, existent întotdeauna cînd se încearcă o analiză a unor conținuturi psihice aparținînd unui subiect, în lipsa acestuia, fără ajutorul incomensurabil al comunicării directe, de la inconștient la inconștient, nu vom putea nici măcar încerca să dăm girul de „adevăr" reconsiderărilor noastre. Singura utilitate a acestei interpretări, pe care ne pregătim să o construim, ar putea consta într-un exercițiu intelectual, interesant, poate, pentru cei amatori să înțeleagă și să aprofundeze psihanaliza și, mai ales, pentru cei dornici de a se perfecționa în practicarea ei...

Printre puținele elemente relativ concrete, obiectivate prin actul narării de către pacientă și prin cel al notării și publicării de către Freud, se află cele două vise, numite, după ordinea lor de apariție, „Primul vis" *și* „Al doilea vis", *Ne vom concentra asupra primului vis, încercînd să reconsiderăm cîteva din semnificațiile latente posibile ale principalelor imagini și idei manifeste :*

„Într-o casă este incendiu". *Dora asociază această imagine cu noțiunea de primejdie. Din realitatea ante-*

rioară visului, ea relatează îngrijorarea, în legătură cu un posibil incendiu, pe care tatăl său i-a exprimat-o, într-o noapte furtunoasă, cu descărcări electrice puternice, pe cînd ea și tatăl său se apropiau de casa lui K., unde Dora a avut pentru prima dată acest vis. Motivul pentru care casa este expusă riscului de incendiu îl constituia lipsa unui paratrăznet, instrument protector de formă... falică. Freud n-a interogat-o pe Dora asupra semnificației simbolice pe care acest obiect ar fi putut s-o aibă pentru ea, dar, dacă ar fi făcut-o, ar fi primit, probabil, ca și cu alte ocazii, un răspuns de genul: „știam eu că o să mă întrebați asta", sau „știu eu la ce vă gîndiți". Acest tip de răspuns ar reprezenta o formă tipică de confirmare, prin proiecție asupra analistului, a sensului sexual-masculin atribuit obiectului. Cea de a doua asociație a Dorei (de fapt prima, în ordine cronologică) a fost o altă îngrijorare a tatălui ei în legătură cu încuierea pe timpul nopții, de către mama Dorei, a ușii de acces către camera fratelui acesteia. Și de data aceasta primejdia implicată o constituie posibilitatea izbucnirii unui incendiu și dificultatea de evacuare rapidă. Deși lipsiți de posibilitatea de verificare directă, prin interacțiunea cu pacienta, putem presupune, pe baza datelor pe care le avem din relatarea cazului, că Dora asimila actul mamei sale de a încuia acea ușă cu expresia uneia din manifestările sale rigide, obsesive, de ordine și disciplină: un fel de interdicție simbolică a libertății sfincterelor și a satisfacției sexuale. Un al treilea fapt, conectat cu semnificația încuierii ușii, îl constituie acțiunea lui K., care „a făcut să dispară" cheia cu care Dora dorea să se încuie în camera ei, pe cînd se afla în casa familiei K., în vederea evitării riscului de a fi surprinsă dezbrăcată de către acesta.

Combinînd cele trei asociații libere ale Dorei cu imaginea din visul său, vis făcut în noaptea consecutivă tentativei lui K. de a o seduce, am putea considera casa în flăcări ca o reprezentare a propriei sale persoane, neprotejată, vulnerabilă, expusă riscului tensiunii sexuale incestuoase, distrugătoare. Aceasta pentru că „focul", chiar declanșat prin „aprindere", din interior spre exterior, nu este un agent invadator de tipul unui bărbat

care violează o femeie, ci, mai degrabă, ceva subversiv, care provoacă fenomenul periculos în chiar materialul obiectului expus (casa — pulsiunile sexuale latente), determinînd o „colaborare" a acestuia la actul distructiv (se aprinde și arde).

„Tata stă lîngă patul meu". Asociațiile libere ale Dorei ne trimit la momentul cînd, aflîndu-se în casa lui K. și dormind după amiaza, ea se trezește cu acesta la marginea patului ei, cu intenții bănuite de Dora a fi sexuale.

În legătură cu această imagine a visului, Freud presupune, chiar în lipsa oricărei indicații din partea pacientei, că ar fi vorba despre o evocare a unor probabile scene similare, din copilăria pacientei, cînd tatăl său ar fi venit la patul acesteia spre a o trezi, în scopul evitării enurezisului nocturn — un echivalent al masturbării reprimate. Fără a putea dovedi, dincolo de orice îndoială posibilă, că presupoziția făcută de Freud, datorită unei întîmplări fericite sau a unei informații, primită inconștient de la pacientă, nu corespundea faptelor reale, trebuie să facem totuși cîteva remarci: S. Freud, la vremea aceea un analist cu experiență redusă, înarmat cu o concepție teoretică incompletă, încă în curs de restructurări fundamentale, introduce în analiza acestui vis elemente care, nefiind extrase de la pacientă, îi aparțin probabil în întregime. Pentru a-și confirma teoria, constituită a priori analizei acestui vis, asupra caracterului patologic al masturbării infantile și al corelației acesteia cu enurezisul nocturn, Freud utilizează chiar și... o cutie cu chibrituri pe care el o percepe spontan printre obiectele din jur. Fără a contesta rezultatul fericit al unor astfel de „abateri" de la tehnica psihanalizei, licențe care i-au permis lui Freud să elaboreze poate cea mai revoluționară și eficientă teorie psihopatologică, dorim să semnalăm totuși că acest gen de intervenții aparțin categoriei a ceea ce nu trebuie să facem într-o psihanaliză: să inducem pacientului, scurtcircuitînd și forțînd procesul liber al asociațiilor sale, sensurile pe care noi dorim să le găsim în producțiile sale inconștiente. Evident, observația se aplică cu atît mai mult cu cît ex-

perienţa terapeutului este mai redusă şi posibilitatea de manevră şi control a elementelor contratransferenţiale mai puţin dezvoltată.

Permiţîndu-ne, în virtutea licenţei pe care ne-am acordat-o de a nu stabili „adevăruri" noi în cazul Dorei şi de a rămîne în cadrul strict al exerciţiului intelectual, vom alege un curs al interpretării puţin diferit de cel ales de Freud, încercînd să rămînem cît mai aproape de datele furnizate de pacientă. Vom considera deci substituirea operată de către vis a lui K. cu tatăl ei drept o refacere, în sens invers, a transferului pe care Dora îl efectuase, încă cu mulţi ani în urmă, de la tatăl ei la dl. K. Existenţa acestui transfer este confirmată de către episodul relatat de Dora, conform căruia, fiind în vîrstă de numai 12 ani şi plimbîndu-se pe stradă cu o prietenă, ea îl vede pe Dl. K. şi se face „albă la faţă", fapt remarcat şi comunicat Dorei de către prietena ei.

Prin urmare, „tata stă lîngă patul meu", în casa incendiată, exprimă dorinţa sexuală a Dorei faţă de analist (mirosul de fum de ţigară), faţă de Dl. K. şi constituie o reeditare a dorinţelor sale infantile de a primi gratificaţii sexuale de la tatăl ei. Pînă în acest moment al visului avem de-a face cu pura tentativă a dorinţei sexuale incestuoase de a se realiza în planul fantastic-metaforic al limbajului visului. Ipoteza despre funcţia visului ca rezoluţie, ipoteză discutată de Freud, probabil ca o apărare în faţa celor care-i reproşau „reducţionismul" implicat în considerarea visului ca fiind întotdeauna o realizare de dorinţă, nu ne apare a fi importantă pentru analiza acestui vis.

„Mă îmbrac repede". Imaginea este asociată de către pacientă cu momentele în care, aflată în casa lui K., fără posibilitatea de a încuia uşa, ea încearcă să se îmbrace cît mai repede pentru a nu fi surprinsă dezbrăcată de către acesta. Scena poate fi considerată ca reprezentînd un moment de trecere al visului de la faza iniţială a împlinirii dorinţei la momentul începutului reprimării, sub influenţa cenzurii abia acum alertate şi activate. Prin implicaţie, dacă se îmbrăca, rezultă că a fost, măcar şi pentru o clipă, dezbrăcată, în prezenţa tatălui său aflat lîngă pat. Acest element pare să continue sugestiile de împlinire sexuală incestuoasă. Afirmăm aceasta pentru că, fiind vorba despre un vis, unde logica din viaţa reală nu este neapărat constrîngătoare pentru desfăşurarea evenimentelor, Dora ar fi putut foarte bine să „treacă peste" acest detaliu: să se fi considerat deja îmbrăcată sau să ignore faptul că cineva care se scoală din somn trebuie să se şi îmbrace, înainte de a părăsi casa. Exemplul majorităţii viselor noastre, unde desfăşurarea evenimentelor nu are loc într-o manieră realistă, logică, în planul conţinutului manifest, ar putea fi dovada pe care o aducem interpretării propuse, în lipsa, regretabilă, a interacţiunii cu însăşi Dora. Pe de altă parte, „îmbrăcatul", ca şi încuiatul uşii, reprezintă o acţiune protectoare împotriva actului sexual, cu atît mai mult, cu cît ea se îmbrăca pentru a părăsi casa. Faptul apare ca un efect al acţiunii forţelor cenzurante, interzicătoare de incest: nu trebuie să faci dragoste cu el (terapeut, Dl. K., tata), trebuie să fugi, să pleci cît mai repede, să eviţi aşa ceva! O altă implicaţie cenzurantă vine din faptul că, în planul manifest, tatăl său era acolo pentru a o salva, pentru a nu o lăsa pradă flăcărilor (contrar a ceea ce părea să fi făcut în realitate „lăsînd-o pradă" lui K.). Dar, în acelaşi timp, el e salvatorul, prinţul din poveste care o ia cu el pe cea salvată şi, de obicei, continuă s-o ocrotească toată viaţa, luînd-o de nevastă. Observăm cum, printr-o dublă determinare semantică a aceloraşi imagini ale conţinutului manifest, dinamica visului determină desfăşurarea acestuia din lupta dintre cele două forţe opuse: pulsiunea (dorinţa de incest) şi cenzura (interdicţia incestului). Tatăl său se afla acolo, lîngă patul ei, casa era „incendiată", ea fusese dezbrăcată, vulnerabilă, dar, pe de altă parte, el venise s-o salveze din „foc", s-o pună la adăpost, dar poate şi s-o ia cu el, să plece împreună...

„Mama vrea să salveze şi caseta de bijuterii". Din asociaţiile Dorei aflăm că mama ei iubea foarte mult bijuteriile, că Dora le iubise şi ea foarte mult dar că, „de cînd era bolnavă", n-a mai purtat bijuterii. Aflăm, de asemena, că Dl. K. îi făcuse cadou o casetă pentru bijuterii. În conformitate cu firul interpretativ urmat de Freud şi pacienta sa, apare evidentă semnificaţia de fe-

minitate și organ sexual feminin atribuită obiectului. Ceea ce însă ne-ar putea trezi atenția este apariția mamei Dorei în vis, în chiar momentele în care exigențele cenzurii încep a-și face simțite prezența. Este poate o relativ explicită indicație asupra însăși sursei cenzurii: mama cea obsesivă, interdictivă, care vrea să „oprească" acțiunea, ceea ce se întîmpla acolo; incestul, „fuga în lume" a Dorei cu tatăl ei. În același timp, ea voia să-și salveze „caseta de bijuterii": valorile morale (interdictive), dar și simbolul sexului feminin, al feminității în general. Părăsirea în incendiu a casetei, consumarea incestului, acțiune pe care tata o dorea și pe care mama încerca s-o prevină, continuă acțiunea visului de realizare a dorinței, chiar dacă în plan manifest, responsabilitatea este trecută asupra tatălui. În același timp, abandonarea casetei cu bijuterii (a mamei) apare ca o formă de distrugere, oedipiană, a rivalei. Un alt sens posibil, apărut mai clar în cel de al doilea vis al Dorei, unde ea se identifica cu un bărbat, ar putea fi cel de părăsire a poziției afective și sexuale feminine (abandonarea casetei) ca un act defensiv în fața pericolului incestului. „Manevra" defensivă, operată frecvent în zilele noastre, în unele cazuri de homosexualitate feminină „psihogenă", proces pe care Freud nu l-a recunoscut la timp în cazul Dorei, ne-ar putea furniza o bună explicație a evoluției cazului și chiar a eșecului tratamentului. Nerecunoscînd, și deci „neacceptînd", părăsirea (poate numai temporar) de către Dora a poziției sexuale feminine, Freud a forțat-o pe aceasta să părăsească... terapia, care devenise interdictivă și periculoasă prin transferul în plină dezvoltare.

„Nu vreau ca eu și copii mei să ardem din cauza casetei tale de bijuterii". *Nu avem asociații directe ale pacientei referitoare la această replică pe care tatăl Dorei o dă soției sale. Probabil că Freud nu a încercat prea mult să „lucreze" pe acest fragment de vis pentru că el avea deja o idee bine constituită despre semnificația sexuală masturbatorie a riscului de a arde în foc. Deși prezența fratelui Dorei în vis este utilizată inițial de către Freud pentru a stabili echivalența: enurezis noc-*

turn — masturbare, ulterior el „renunță" la prezența acestuia, presupunînd, din proprie inițiativă, că, de fapt, fratele Dorei nici măcar... nu a existat în prima variantă a visului, din noaptea consecutivă tentativei de seducere făcută de K. asupra Dorei.

Continuînd reinterpretarea pe care o propunem visului, vom semnala din nou ambivalența semantică a conținuturilor manifeste, de data aceasta cu o și mai clară coloratură a nuanței cenzurante. De partea forțelor care încă mai susțin realizarea dorinței (incestul), constatăm ideea de părăsire a valorilor interdictive ale mamei (caseta) pentru a-l urma pe tata, cu principiile sale libertine: aventura cu D-na K., precum și trecutul său, anterior căsătoriei, cu boala venerică contractată. Ca o expresie directă a cenzurei, prezența fratelui Dorei atenuează idea de tată — prinț salvator, prin sugestia de tată — părinte, aflat acolo doar pentru a-și salva cei doi copii. Ideea de apărare împotriva incestului prin renunțarea la poziția feminină ar putea fi confirmată prin plecarea Dorei împreună *cu fratele ei, o persoană de sex masculin (ocrotit prin posesia obiectului falic), după sacrificarea feminității (caseta), care este un atribut al mamei.*

Interpretarea pe care ne-am străduit să o elaborăm, bazați cît mai mult posibil pe datele concrete pe care le-am avut la dispoziție, apare ca posibil concordantă cu desfășurarea ulterioară a evenimentelor: producerea celui de al doilea vis și părăsirea analizei de către Dora. În ceea ce privește „corectitudinea" acestei interpretări, dorim să reamintim că valoarea de „Adevăr" în psihanaliză, ca de altfel în întreaga știință modernă, nu reprezintă altceva decît eficiența operațională a unui concept, care structurează o realitate semantică plurivalentă. Într-o psihanaliză însă, procesele care se desfășoară sînt atît de complexe, implicînd uneori variabile necalculabile sau chiar necunoscute, încît nu putem nici măcar să inferăm, plecînd de la eșecul terapiei, că interpretarea lui Freud nu a fost „corectă". Cu atît mai puțin, neavînd nici măcar posibilitatea de a verifica, în relația directă cu pacienta, eficiența curativă a inter-

pretării noastre, am putea afirma că ea este cea „adevărată" !

Deoarece nu ne-am propus, și nici cadrul nu ne-ar fi permis-o, reinterpretarea celui de al doilea vis, precum și a cazului în general, ne vom opri aici, sperînd că exercițiul intelectual psihanalitic de a „revizui", dintr-un alt punct de vedere posibil, una dintre interpretările de vise făcute de către Sigmund Freud, nu va semăna confuzie în mintea cititorului, ci va fi doar un îndemn la meditație și regîndire a unor date și idei ale tehnicii psihanalitice freudiene. Iar studiul lui Freud va constitui pentru cititorul român, așa cum constituie pentru cel de pretutindeni, o mostră interesantă de gîndire și practică psihanalitică, oferită cu generozitate și curaj moral de S. Freud, aflat încă la începuturile elaborării și sistematizării concepțiilor sale despre personalitatea umană și deviațiile ei patologice.

septembrie, 1993, New York

Eugen PAPADIMA

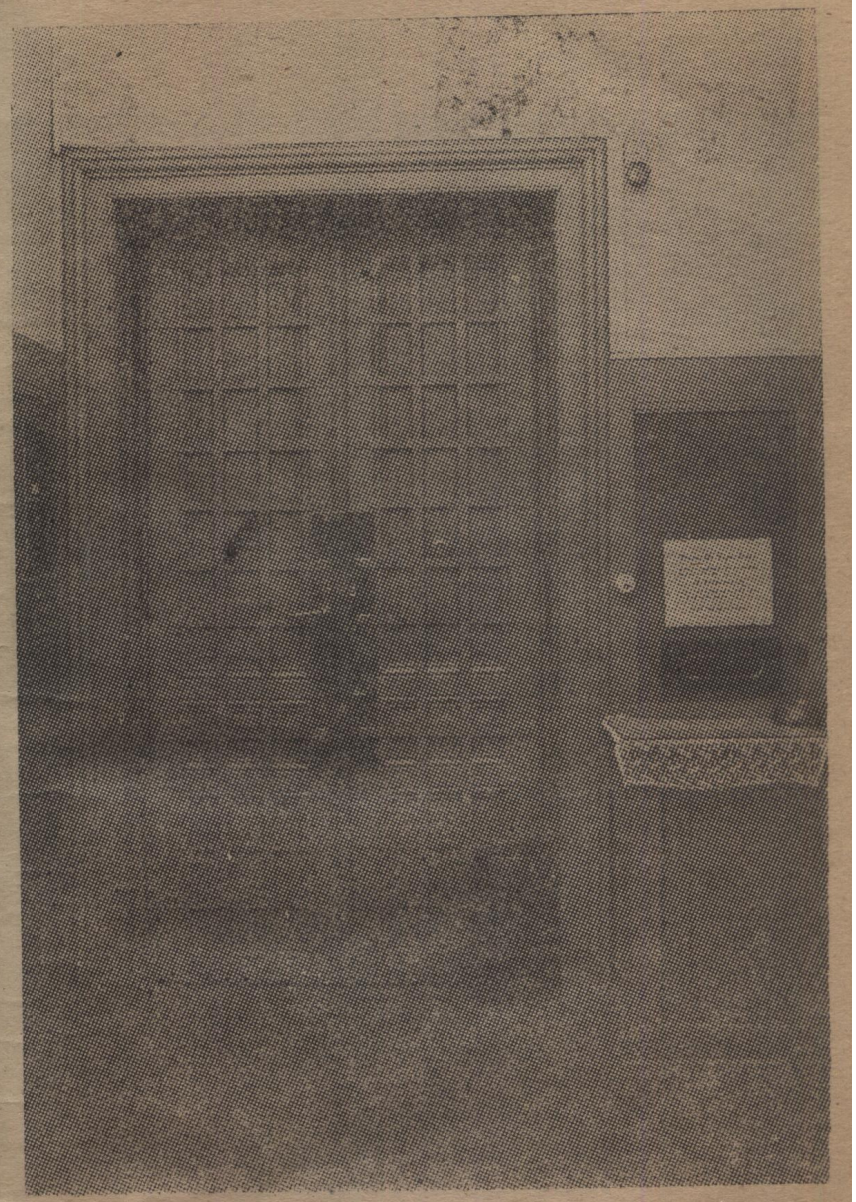

III

CUVÎNT ÎNAINTE

Prin comunicarea amănunțită cu privire la istoria unei bolnave și a tratamentului ei, procedez la o consolidare, după o lungă pauză, a aserțiunilor mele despre patogeneza simptomelor isterice și procesele psihice ale isteriei apărute în anii 1895 și 1896 *. Făcînd aceasta, nu pot evita o prefață care trebuie, pe de o parte, să justifice din mai multe puncte de vedere modul meu de a acționa, pe de altă parte, să reducă așteptările în legătură cu acesta la proporții rezonabile.

Nu mi-a fost ușor să dau publicității rezultate ale cercetării atît de uimitoare și puțin măgulitoare, rezultate pe care colegii nu le-au putut verifica. Nu mai puțin dificil este faptul că încep acum să fac accesibil opiniei generale ceva din materialul din care obținusem acele rezultate. Nu voi scăpa de obiecții. Dacă altădată mi se reproșa că nu comunic nimic despre bolnavii mei, acum se va spune că transmit ceea ce nu trebuie transmis. Sper că este vorba de aceleași persoane care, în

* Vezi Breuer și Freud, *Studien über Hysterie* (Studii asupra isteriei), 1895 și S. Freud, *Zur Ätiologie der Hysterie* (Despre etiologia isteriei) 1896 (N. t.).

acest mod, își vor fi schimbat pretextul pentru obiecțiile lor ; în acest caz, dispare din capul locului șansa de a-i face vreodată pe acești critici să renunțe la obiecții.

Publicarea istoriei bolnavilor mei rămîne pentru mine o problemă greu de rezolvat chiar atunci cînd nu mă mai interesez de acei rău-voitori lipsiți de înțelegere. Dificultățile sînt, pe de o parte, de ordin tehnic ; pe de altă parte, ele rezultă din însăși natura condițiilor. Dacă este adevărat că pricina îmbolnăvirilor isterice se află în intimitățile vieții psihosexuale ale bolnavilor și că simptomele isterice sînt expresia dorințelor lor refulate, a celor mai secrete, atunci explicarea unui caz de isterie nu poate să facă altceva decît să dezvăluie aceste intimități și să trădeze aceste secrete. Este sigur că bolnavii nu ar fi vorbit niciodată dacă s-ar fi gîndit la posibilitatea unei valorificări științifice a mărturisirilor lor ; la fel de sigur e că ar fi în întregime inutil să li se ceară lor permisiunea pentru publicare. În aceste împrejurări, persoanele scrupuloase ar pune în prim plan obligația discreției medicale și ar regreta că nu pot astfel să aducă un spor de cunoaștere științei. Însă eu cred că medicul și-a luat obligații nu numai față de bolnavii izolați ci și față de știință. Față de știință, ceea ce nu înseamnă, în fond, nimic altceva decît față de mulți alți bolnavi care suferă de ceva asemănător sau vor mai suferi. Comunicarea publică a ceea ce se știe despre cauzele și structura isteriei devine obligație, renunțarea lașitate rușinoasă atît timp cît poate fi evitată prejudicierea personală directă a unui bolnav. Cred că am făcut tot ceea ce trebuia pentru a exclude o atare prejudiciere a pacientei mele. Am ales o persoană al cărei destin s-a jucat nu în Viena ci într-un orășel situat departe, ale cărei condiții de viață în Viena să fie ca și necunoscute ; de la început am păstrat secretul asupra tratamentului cu atîta grijă încît numai un coleg pe deplin demn de încredere știe că fata a fost pacienta mea ; am așteptat cu publicarea patru ani după terminarea tratamentului, pînă cînd am auzit de o schimbare în viața pacientei, schimbare care îmi permite să consider că propriul ei interes cu privire la evenimentele și stările sufletești povestite aici s-a estompat. Este de la sine în-

țeles că nu a fost dat nici un nume pe care un cititor din cercurile profane să-l fi putut descoperi ; de altfel, publicarea într-o revistă de specialitate cu un pronunțat caracter științific ar trebui să fie o apărare împotriva unui astfel de cititor neautorizat. Firește, nu aș putea-o împiedica pe pacienta însăși să trăiască un sentiment penibil în cazul în care, printr-o întîmplare, i-ar cădea în mîini istoria propriei boli. Ea nu ar afla însă nimic din ceea ce nu știe deja și și-ar putea pune întrebarea cine altcineva poate să știe că este vorba despre persoana ei.

Știu că există, cel puțin în acest oraș, mulți medici care — fapt destul de dezgustător — vor să citească o asemenea istorie a bolii nu ca pe o contribuție la psihopatologia nevrozei ci ca pe un roman cheie menit să-i înveselească. Acestui soi de cititori îi dau asigurarea că toate comunicările mele viitoare asupra unor istorii ale bolii vor fi apărate de perspicacitatea lor prin garanții ale secretului asemănătoare, deși posibilitatea mea de utilizare a materialului cunoaște o limitare extraordinară prin această hotărîre.

În această istorie a bolii pe care am putut-o smulge discreției medicale și condițiilor nefavorabile, relațiile sexuale sînt discutate cu toată sinceritatea, organele și funcțiile vieții sexuale sînt denumite cu numele lor reale ; din expunerea mea, cititorul pudic poate dobîndi convingerea că nu m-am temut să tratez asemenea subiecte într-un asemenea limbaj cu o tînără persoană de sex feminin. Trebuie să mă justific în fața acestui reproș ? Pur și simplu, îmi arog drepturile ginecologului sau, mai curînd, drepturi mult mai modeste. Cînd cineva bănuiește că un asemenea limbaj ar fi un bun mijloc pentru excitarea sau satisfacerea dorințelor sexuale, explic aceasta ca pe un indiciu al unei voluptăți perverse și stranii. În plus, sînt tentat să dau expresie judecății mele prin cîteva cuvinte împrumutate : **„E jalnic că trebuie să acordăm un loc într-o operă științifică unor asemenea proteste și declarații dar mie nu mi se face nici un reproș, ci este învinovățit spiritul timpu-**

lui prin care am ajuns fericiți la aceea că nici o carte serioasă nu mai e sigură de viața ei.“ [1]

Voi relata acum în legătură cu această istorie a bolii în ce mod am învins dificultățile tehnice ale comunicării cazului. Pentru medic, aceste dificultăți sînt considerabile ; el are de realizat șase sau opt asemenea tratamente psihoterapeutice pe zi și nu poate nota nimic cît timp stă cu bolnavul pentru că trezește suspiciunea acestuia și și-ar îngreuna înțelegerea materialului de interpretat. De asemenea, o problemă încă nerezolvată pentru mine este cum ar putea fi fixată pentru comunicare o istorie a unui tratament de lungă durată. În cazul de față mi-au venit în ajutor două circumstanțe. Prima : durata tratamentului nu s-a extins dincolo de trei luni ; a doua : explicațiile s-au grupat în jurul a două vise povestite în mijlocul și la sfîrșitul curei, al căror conținut exact a fost notat imediat după ședință și care au putut să dea un punct de sprijin sigur pentru țesătura de interpretări și amintiri atașată lor. Istoria bolii am scris-o mai întîi la sfîrșitul curei, din memorie, atît timp cît amintirea mea era încă proaspătă și era intensificată de interesul publicării. Așadar, scrierea nu este în mod absolut, fonografic, fidelă dar poate să aibă pretenția de a fi demnă de încredere într-un grad ridicat. Nu există nimic esențial schimbat în ea decît ceva în succesiunea de explicații, ceea ce am făcut de dragul coerenței.

Voi evidenția acum ce poate fi găsit și ce lipsește în raportul pe care-l fac. Lucrarea a purtat la început numele de **Vis și isterie** pentru că mi s-a părut potrivit să arăt cum se intercalează interpretarea viselor în istoria tratamentului și cum poate fi obținută completarea amneziilor și explicarea simptomelor cu ajutorul acestei interpretări. Nu fără temei, în anul 1900 am pregătit planuitele mele publicații asupra psihologiei nevrozei printr-un studiu migălos și aprofundat despre vis. [2] Din modul în care a fost primit acesta, se poate vedea că deocamdată colegii manifstă insuficientă înțelegere față de asemenea

[1] Richard Schmidt, 1902 (prefață).
[2] *Die Traumdeutung* (Interpretarea viselor), 1900.

strădanii. În acest caz, nu a mai fost valabilă obiecția că, din cauza discreției materialului, observațiile mele nu permit obținerea unei convingeri întemeiate pe verificare, căci fiecare poate să-și supună propriile vise unei examinări analitice și tehnica interpretării viselor este ușor de învățat după indicațiile și exemplele date de mine. Trebuie să afirm ,astăzi ca și atunci, că adâncirea în problemele visului este o condiție neapărat necesară pentru înțelegerea proceselor psihice în isterie, dar și în alte psihonevroze. Nimeni dintre cei care vor să se cruțe de această muncă pregătitoare nu are șanse să facă în acest domeniu nici chiar cîțiva pași. Deoarece prezenta istorie a bolii are ca premisă cunoașterea interpretării viselor, lectura ei va fi extrem de nesatisfăcătoare pentru oricine care nu deține această premisă. O astfel de persoană va fi doar uimită, în loc să găsească în lectură explicația căutată și va fi sigur înclinată să proiecteze cauza acestei uimiri asupra autorului, pe care-l va lua drept fantezist. În realitate, această uimire ține de însuși fenomenul nevrozei. Ea este mascată numai de practica noastră medicală și reapare în încercarea de explicare, putînd fi alungată numai cînd s-ar reuși să se deducă pe deplin nevroza din factorii deja cunoscuți. Dar, după toate probabilitățile, tocmai din studiul nevrozei vom primi îndemnul de a accepta multe date noi care apoi, treptat, pot să devină obiect al unei cunoașteri sigure. Noul a provocat însă întotdeauna uimire și rezistență.

Ar fi greșit să se creadă că visele și interpretarea lor ocupă în toate psihanalizele locul proeminent pe care îl au în acest exemplu.

Dacă istoria bolii prezentată aici pare favorizată din punct de vedere al valorificării viselor, din alte puncte de vedere ea este mai sărăcăcioasă decît aș fi vrut. Lipsurile ei se leagă tocmai de acele condiții cărora li se datorează posibilitatea de a o publica. Am spus deja că nu aș ști să stăpînesc materialul unei istorii a tratamentului care durează de exemplu mai mult de un an. Această istorie de numai trei luni s-a lăsat cuprinsă cu o privire de ansamblu și rememorată ; rezultatele ei însă au rămas mai mult decît într-o privință incomplete. Tratamentul

nu a continuat pînă la atingerea scopurilor propuse, ci a fost întrerupt, cînd s-a ajuns la un anumit punct, prin voința pacientei. Pînă în acel moment, nu ne-am ocupat de anumite enigme ale cazului, altele au fost elucidate incomplet, în timp ce continuarea muncii ar fi ajuns sigur, în toate privințele, pînă la ultimele clarificări posibile. Pot deci să ofer aici numai un fragment de analiză.

Un cititor familiarizat cu tehnica de analiză în **Studii asupra isteriei** se poate mira de faptul că în trei luni nu s-a găsit posibilitatea de a duce la rezolvare finală cel puțin simptomele atacate. Aceasta devine însă de înțeles dacă voi spune că de la acea lucrare încoace tehnica psihanalitică a suferit o transformare radicală. Pe atunci munca pleca de la simptome și își fixa ca țel lichidarea lor unul după altul. Între timp, am abandonat această tehnică pentru că am găsit-o complet neadecvată structurii subtile a nevrozei. Las acum pe bolnavul însuși să stabilească tema muncii zilnice și plec, prin urmare, de la suprafața din momentul respectiv, pe care inconștientul o oferă atenției sale. Apoi obțin ceea ce aparține unei rezolvări de simptom însă pe fragmente, împletit în diverse legături și distribuit în perioade de timp separate. În ciuda acestui dezavantaj aparent, noua tehnică este superioară celei vechi și incontestabil singura posibilă.

În fața incompletitudinii rezultatelor mele analitice, nu-mi rămîne decît să urmez exemplul acelor cercetători atît de fericiți să aducă la lumina zilei resturile neprețuite, chiar dacă mutilate, de multă vreme îngropate, ale antichității. Am completat ceea ce era incomplet după modelul celor mai bune analize cunoscute de mine ; ca un arheolog scrupulos, nu am omis însă să comunic ori de cîte ori construcția mea se adaugă la ceea ce este autentic.

Intenționat am creat eu însumi un alt fel de incompletitudine Nu am înfățișat munca de interpretare care era de înfăptuit pe marginea ideilor și relatărilor bolnavei, ci numai rezultatele înseși. Abstracție făcînd de vise, tehnica muncii analitice a fost dezvăluită numai în puține locuri. În această istorie a bolii, m-a preocupat prezentarea determinării simptomelor și structura intimă a îmbolnăvirii nevrotice ; s-ar fi produs o confuzie insolubilă

dacă aș fi încercat să îndeplinesc și cealaltă sarcină în același timp. Pentru susținerea regulilor tehnice, majoritatea empiric găsite, ar fi trebuit adunat material din multe tratamente. Să nu ne imaginăm totuși că omisiunea tehnicii în cazul de față a produs o lipsă prea mare. Tocmai partea cea mai grea a muncii tehnice nu a fost prezentată în cazul acestei bolnave, căci momentul „transferului", la care se referă partea de sfîrșit a istoriei bolii, nu a fost pus în discuție dat fiind tratamentul scurt.

Pentru al treilea fel de incompletitudine a acestei relatări nu poartă vreo vină nici bolnava nici autorul. Este de la sine înțeles că o singură istorie a bolii, chiar dacă este completă și nu este expusă nici unei îndoieli, nu poate da răspuns la toate întrebările puse de problemele isteriei. Ea nu poate să familiarizeze cu toate tipurile de îmbolnăvire, cu toate configurațiile structurii interne a nevrozei, cu toate felurile de legături între psihic și somatic posibile în isterie. Nu ar fi just să se pretindă de la acest singur caz mai mult decît poate să ofere. În plus, cine pînă acum nu a vrut să creadă în valabilitatea generală și fără de excepție a etiologiei psihosexuale a isteriei nu poate cîștiga această convingere prin cunoașterea unei singure istorii a bolii ; e prefrabil să-și amîne judecata pînă cînd va fi cîștigat dreptul la o convingere prin propria muncă.

ANEXĂ DIN 1923

Tratamentul prezentat aici a fost întrerupt la 31 decembrie 1899. Raportul asupra lui a fost scris în următoarele două săptămîni, dar a fost publicat pentru prima dată în 1905. Nu e de așteptat ca munca de mai bine de două decenii să nu fi schimbat nimic în înțelegerea și înfățișarea unui asemenea caz ; ar fi fost fără sens să aduc **„up to date"** (la zi) prin corecturi și dezvoltări această istorie a bolii, să o adaptez stadiului actual al cunoașterii noastre. Deci, am lăsat-o în mod esențial intactă și

am corectat în textul ei numai ceea ce era sumar și neprecis și asupra căruia mi-au atras atenția distinșii mei traducători, domnul și doamna James Strachey. Remarcile de ordin critic care mi s-au părut justificate le-am plasat în aceste anexe ale istoriei bolii, astfel încît cititorul este îndreptățit să presupună că eu țin încă la părerile expuse în text dacă nu se găsește în anexă nici o contradicție cu acestea. Problema discreției medicale, de care mă ocup în această prefață, nu se pune pentru celelalte istorii ale bolii din acest volum *, căci trei dintre ele au apărut cu consimțămîntul exprimat al pacienților, în cazul micului Hans cu consimțămîntul tatălui ; într-un caz (Schreber) obiectul analizei nu este o persoană ci o carte scrisă de aceasta. În **cazul Dora,** secretul a fost păstrat pînă în acest an. Am auzit de curînd că aceasta, pierdută din vedere de către mine de multă vreme, îmbolnăvindu-se din nou din alte motive, i-a mărturisit medicului că ar fi fost ca fată obiect al analizei mele ; această destăinuire i-a permis colegului avizat să recunoască în ea cu ușurință pe Dora din 1899. Faptul că cele trei luni de tratament nu au putut ajuta decît la rezolvarea conflictelor de atunci, că ele nu au putut lăsa moștenire și o protecție împotriva îmbolnăvirilor de mai tîrziu nu transformă justa apreciere a terapiei analitice în reproș la adresa acesteia.

I

STAREA MALADIVĂ

În lucrarea mea **Interpretarea viselor,** publicată în 1900, am demonstrat că visele sînt în general interpretabile și că după o muncă de interpretare completă se lasă înlocuite prin idei construite ireproșabil, susceptibile de a fi incluse în loc cunoscut în contextul psihic ; aș dori

* Volumul VIII din *Gesammelte Schriften* de Freud (N. t.)

să ofer în paginile următoare un exemplu al acelei unice întrebuințări practice pe care pare să o permită arta interpretării viselor. Am menționat deja în cartea mea [1] în ce mod am ajuns la problemele visului. Am găsit aceste probleme mergînd pe o cale proprie, în timp ce mă străduiam să vindec nevroze printr-un procedeu de terapie special iar bolnavii îmi relatau între alte întîmplări ale vieții lor sufletești și visele. Visele păreau să tindă către inserarea în rețeaua, multă vreme urzită, care leagă simptomul maladiv și ideea patogenă. Am deprins atunci cum trebuie tradus limbajul visului în modul de exprimare de la sine inteligibil propriu gîndirii noastre. Această cunoaștere, pot menționa, este indispensabilă pentru psihanalist întrucît visul reprezintă una din căile accesului în conștiință a acelui material psihic care, din cauza repulsiei pe care o activează conținutul său, este barat de către conștiință, refulat și prin urmare patogen. Visul este, mai pe scurt spus, unul dintre **drumurile ocolite către evitarea refulării,** unul dintre principalele mijloace ale așa-numitului mod indirect de reprezentare din viața psihică. Fragmentul de tratament al unei tinere isterice prezentat în continuare este menit să arate cum intervine interpretarea viselor în munca de analiză. De asemenea, el are rolul să-mi ofere prilejul de a prezenta public și pentru prima dată în mod extins, fără loc pentru confuzii, o parte dintre opiniile mele asupra proceselor psihice și a condițiilor organice ale isteriei. În legătură cu întinderea lucrării, nu mai este nevoie să mă scuz ; este recunoscut că numai prin aprofundarea cea mai binevoitoare și nu prin dispreț arogant se pot satisface cerințele puse de isterie în fața medicului și a cercetătorului. Desigur : **„E-un lucru care cere stăruință, / Nu numai artă și știință."** [2]

O expunere completă și cizelată a istoriei bolii pune cititorul din capul locului în cu totul alte condiții decît cele care au aparținut medicului observator. Ceea ce relatează rudele bolnavului — în cazul de față tatăl acestei

[1] *Die Traumdeutung,* 1900.

[2] Goethe, *Faust,* Partea I, Scena 6, București, 1982, Editura Univers, p. 111.

fete de 18 ani — oferă de cele mai multe ori o imagine necorespunzătoare asupra evoluției bolii. Încep atunci tratamentul cu invitația adresată bolnavului de a-mi povesti întreaga istorie a vieții și bolii, dar ceea ce ajung să aflu e insuficient pentru orientarea mea în continuare. Această primă povestire este comparabilă cu un fluviu nenavigabil a cărui albie ba e barată de stînci, ba e divizată de bancuri de nisip și își pierde din adîncime. Nu pot decît să mă mir cum au luat ființă la diverși autori istorii clare și exacte ale bolii istericilor. În realitate, bolnavii sînt incapabili să ofere asemenea relatări despre ei înșiși. Ei pot de fapt să informeze medicul satisfăcător și coerent în legătură cu o perioadă sau alta a vieții ; vine însă apoi o altă perioadă pentru care informațiile lor devin superficiale, lasă goluri și enigme iar altădată te afli în fața unor perioade complet întunecate, care nu sînt luminate de nici un mijloc utilizabil. Legăturile, chiar cele aparente, sînt adesea rupte, succesiunea diverselor întîmplări e nesigură ; în timpul povestirii însuși bolnavul corectează în mod repetat o informație, o dată, pentru ca apoi, după o lungă ezitare, să recurgă din nou la prima declarație. Incapacitatea bolnavilor de a avea reprezntări ordonate ale istoriei vieții lor, în măsura în care aceasta se suprapune cu istoria bolii, este nu numai caracteristică pentru nevroză [1], dar are de asemenea o mare importanță teoretică. Această lipsă are următoarele temeiuri : în primul rînd, bolnava, datorită timidității și pudorii (discreție, cînd sînt luate în considerație alte persoane) încă neînvinse, ascunde în mod conștient și intenționat o parte

[1] Odinioară, un coleg mi-a adus la tratament psihoterapeutic pe sora sa care, cum spunea el, a fost tratată ani de zile, fără succes,de isterie (dureri și tulburări de locomoție). Scurta informație mi s-a părut compatibilă cu diagnosticul ; în prima ședință am lăsat-o pe bolnava însăși să își povestească istoria. Întrucît această povestire, în ciuda întîmplărilor stranii la care bolnava făcea aluzie, venea perfect clar și ordonat, mi-am spus că acest caz nu poate fi de isterie și imediat am recurs la un examen somatic atent. Rezultatul a fost diagnosticarea unui tabes (boală nervoasă cronică de natură sifilitică — N.t.) moderat ca evoluție care apoi prin injecții cu mercur (ulei cenușiu, executate de Prof. Lang) a suferit o ameliorare considerabilă.

din ceea ce îi este în întregime cunoscut și trebuia să povestească ; aceasta ar fi partea nesincerității conștiente. În al doilea rînd, o parte a cunoașterii anamnestice de care dispune de obicei bolnava este omisă în timpul povestirii fără ca ea să aibă o intenție pentru această rezervă ; este partea nesincerității inconștiente. În al treilea rînd, nu lipsește niciodată o reală amnezie, goluri în memorie, care atacă nu numai amintirile vechi ci și pe cele în întregime recente ; mai intervin și erori de amintire care au fost formate în mod secundar pentru completarea acestor goluri. [1] Acolo unde întîmplările s-au păstrat în memorie, intenția corespunzătoare amneziilor este atinsă la fel de sigur prin anularea unei conexiuni, iar aceasta se poate produce cel mai sigur atunci cînd succesiunea în timp a evenimentelor este schimbată. Această succesiune se dovedește întotdeauna cea mai vulnerabilă, este acel element al comorilor memoriei infrînt cel mai ușor de refulare. Găsim unele amintiri, pentru a spune astfel, într-un prim stadiu al refulării ; ele sînt însoțite de îndoială. Apoi această îndoială poate fi înlocuită prin uitare sau amintire eronată. [2]

Din punct de vedere teoretic, o asemenea stare a amintirilor referitoare la istoria bolii este **corelatul** necesar al simptomelor. Bolnavul completează în cursul tratamentului ceea ce ascunsese sau nu-i venise în minte dar știuse întotdeauna. Erorile de amintire nu pot fi menținute, lacunele se completează. Către sfîrșitul tratamentului poți avea pentru prima oară o viziune cuprinzătoare, consecventă în sine, inteligibilă și completă a istoriei bolii. În timp ce scopul practic al tratamentului

[1] Amneziile și erorile de amintire (Erinnerumgstaüschungen) stau în relații complementare unele cu celelalte. Acolo unde există mari goluri de amintire, te lovești de puține erori de amintire. Invers, ultimele pot să mascheze complet, la prima vedere, existența amneziilor.

[2] O regulă dobîndită prin experiență ne învață că în cazul unei expuneri în care intervine îndoiala trebuie să se facă abstracție complet de această manifestare a opiniei povestitorului. Cînd este vorba despre două variante ale unei expuneri ezitante, se consideră adevărată mai curînd prima ; a doua trebuie considerată un produs al refulării.

este anularea tuturor simptomelor posibile și înlocuirea lor prin idei conștiente, scopul teoretic propus este vindecarea bolnavului de toate deficiențele de memorie. Cele două țeluri se suprapun ; sînt atinse în același timp ; același drum duce spre amîndouă.

Rezultă din natura lucrurilor ce formează materialul psihanalizei că în realizarea istoriei bolii trebuie să acordăm tot atîta atenție condițiilor pur umane și sociale ale bolnavilor cîtă acordăm datelor somatice și simptomelor bolii. Înainte de toate, interesul nostru este îndreptat către condițiile familiale ale bolnavilor și anume, cum vom vedea, luînd în seamă și alte considerente decît cele care privesc doar cercetarea eredității.

*

Cercul familial al pacientei de 18 ani cuprindea, în afara persoanei ei, pe cei doi părinți și un frate cu un an și jumătate mai mare. Persoana dominantă era tatăl atît prin inteligență și trăsăturile de caracter, cît și prin împrejurările sale de viață care dau eșafodajul istoriei copilăriei și bolii pacientei. În vremea în care am întreprins tratamentul fetei, el era un bărbat trecut de 45 de ani, de o vioiciune și un talent aproape neobișnuite, mare industriaș cu o situație materială foarte bună. Fiica era atașată de el cu o tandrețe specială și simțul ei critic precoce era cu atît mai puternic lezat de unele din faptele și particularitățile sale.

Această tandrețe a fost sporită de faptul că tatăl a suferit dese și grele îmbolnăviri încă de cînd ea avea 6 ani. Tuberculoza pe care el a contractat-o în acea perioadă a fost motivul pentru care familia s-a mutat într-o mică localitate favorabilă din punct de vedere climateric, ce aparținea provinciilor noastre meridionale ; boala de plămîni s-a ameliorat repede acolo, dar pentru a-l menaja pe convalescent, acel loc, pe care-l vom numi B., a devenit domiciliul predominant în următorii zece ani atît pentru părinți cît și pentru copii. Cînd se simțea bine, tatăl era temporar absent pentru a-și vizita fabricile ; în toiul verii mergeau într-o localitate balneară montană.

Cînd fata avea aproximativ 10 ani, tatăl a suferit o desprindere de retină, ceea ce a făcut necesară o cură de întuneric. Această boală a avut ca urmare o slăbire a vederii. Cea mai serioasă îmbolnăvire s-a produs aproximativ doi ani mai tîrziu și a constat într-un acces de confuzie mintală la care s-au adăugat o paralizie și tulburări psihice ușoare. Un prieten, al cărui rol ne va preocupa și mai tîrziu, l-a determinat pe bolnav, pe atunci doar puțin ameliorat, să vină la Viena împreună cu medicul său pentru a-mi cere sfatul. Un timp am oscilat presupunînd că este vorba de o taboparalizie * ; m-am oprit apoi la diagnosticul de afecțiune vasculară difuză. După ce bolnavul a mărturisit că avusese o infecție specifică înainte de căsătorie, l-am determinat să efectueze o serioasă cură antisifilitică, în urma căreia au dispărut toate tulburările încă existente. Acestei intervenții fericite îi datorez în întregime faptul că patru ani mai tîrziu tatăl mi-a prezentat pe fiica sa, în mod clar nevrotică, și, după încă doi ani, mi-a încredințat-o pentru tratament psihoterapeutic.

Cunoscusem între timp la Viena și pe o soră ceva mai în vîrstă a pacientului la care putea fi recunoscută o formă gravă de psihonevroză fără simptome isterice caracteristice. După o viață consumată într-o căsnicie nefericită, această femeie a murit datorită unei stări de marasm ** progresiv, nu în toate privințele clarificată.

Un frate mai mare al pacientului, pe care l-am văzut ocazional, era un celibatar ipohondru.

Fata, care a devenit pacienta mea cînd avea 18 ani, simpatiza familia tatălui ei și de cînd se îmbolnăvise avea ca model pe mătușa despre care am vorbit. Era îndoielnic pentru mine că ea aparținea acestei familii atît prin talentul și precocitatea ei intelectuală, cît și prin dispoziția

* Asocierea tabesului cu paralizia generală progresivă (tabes ascendent) (N. t.).

** Stare generală gravă constînd din prăbușirea funcțiilor psihice, iar pe plan somatic atrofie generală progresivă, slăbire generală cu scăderea activității sistemelor morfofuncționale, formare de ulcere trofice și scădere marcată a rezistenței la infecții. (N. t.)

ei maladivă. Pe mamă nu am cunoscut-o. După informațiile date de către tată și fiică, mi-am închipuit că este o femeie puțin instruită, înainte de toate o femeie lipsită de inteligență care, în special după ce soțul ei s-a îmbolnăvit și ca urmare a înstrăinării produse de boală, și-a concentrat interesul asupra menajului, prin urmare, ea oferă imaginea a ceea ce se poate numi „psihoza gospodinei". Fără înțelegere față de interesele active ale copiilor, ea era întreaga zi ocupată cu curățenia, întreținerea locuinței, a mobilei, a ustensilelor într-o asemenea măsură că făcea aproape imposibilă utilizarea cu plăcere a acestora. În mod inevitabil, asociezi această stare, ale cărei semne se găsesc destul de frecvent la gospodinele normale, cu formele de obsesie a spălatului și a curățeniei ; ceea ce lipsește complet la asemenea femei ca și la mama pacientei noastre este receunoașterea bolii și cu aceasta un semn esențial al „nevrozei obsesionale". Relațiile dintre mamă și fiică erau de ani de zile foarte neprietenești. Fiica își ignora mama, o critica aspru și se sustrăsese complet influenței ei.[1]

[1] De fapt eu nu îmbrățișez punctul de vedere după care singura etiologie a isteriei ar fi ereditatea. Dar tocmai în legătură cu publicațiile mai vechi *(L'hérédité et l'étiologie des nevroses"*, Ereditatea și etiologia nevrozei, 1896), în care am combătut punctul de vedere menționat, nu aș dori să creez impresia că subestimez ereditatea în etiologia isteriei sau că aș considera-o în genere superfluă. În cazul pacientei noastre, există suficiente tare transmise de tată și frații săi ; și, cine este de părere că și stări de boală ca cele ale mamei sînt imposibile fără predispoziție ereditară va putea lua ereditatea cazului nostru ca fiind convergentă. Pentru predispoziția ereditară sau mai curînd constituțională a fetei un alt factor mi se pare mai important. Am menționat că tatăl a suferit de sifilis înainte de căsătorie. Or, un procentaj *extrem de mare* dintre bolnavii aflați în tratament psihanalitic la mine e alcătuit din persoane ale căror tați au suferit de tabes sau de paralizie. Ca urmare a noutății procedeului meu terapeutic, mi-au revenit numai *cele mai grele* cazuri care deja de mulți ani fuseseră tratate fără nici un succes. Tabesul sau paralizia procreatorului pot fi considerate, conform concepției lui Erb-Fournier, indicii ale unei infecții sifilitice anterioare ; într-un număr de cazuri o asemenea infecție a existat la acești tați, după cum am constatat direct. La ultima discuție despre urmașii sifiliticilor (al XIII-lea Congres internațional al medicilor, Paris, 2—9 august

Unicul frate al fetei, mai mare cu un an și jumătate decît ea, a fost în primii ani modelul la care aspira ambiția ei. Relațiile dintre cei doi frați slăbiseră în ultimii ani. Băiatul încerca să se sustragă conflictelor din familie ; cînd trebuia să participe, el era de partea mamei. Astfel, obișnuita atracție sexuală, apropiase pe tată și fiică, pe de o parte, pe mamă și fiu, pe de altă parte.

Pacienta noastră, pe care de aici înainte o voi numi Dora, manifestase încă de la vîrsta de opt ani simptome nervoase. Ea s-a îmbolnăvit atunci de o dispnee permanentă, accentuată prin accese, care s-a ivit mai întîi în timpul unei mici plimbări la munte și deci la efort. În decursul unei jumătăți de an această stare a slăbit în intensitate datorită menajamentului și odihnei impuse. Medicul casei pare să nu fi ezitat nici un moment în privința diagnosticului de tulburare pur nervoasă, excluzînd orice cauză organică a dispneei dar, evident, el a considerat un asemenea diagnostic compatibil cu etiologia surmenajului.[1]

Micuța a suferit de obișnuitele boli infecțioase ale copiilor fără sechele. După cum relata ea (cu intenție simbolizatoare !), de obicei fratele făcea începutul, îmbolnăvindu-se într-o formă mai ușoară, după care urma ea cu forme mai grave. Către vîrsta de 12 ani au apărut dureri de cap cu caracter de migrenă și accese de tuse nervoasă ; la început, cele două simptome apăreau de fiecare dată împreună, apoi ele s-au separat pentru a cunoaște, fiecare, o dezvoltare diferită. Migrena a devenit mai rară și a fost învinsă la vîrsta de 16 ani. Crizele de **tussis nervosa**, declanșate probabil de un catar * obișnuit, s-au menținut mereu. Cînd, la vîrsta de 18 ani, a venit la mine în tratament, tușea de puțină vreme într-un mod caracteristic.

1900 ; referate : Finger, Tarnowski, Jullien ș.a.) nu este menționat un fapt pe care experiența mea de neuropatolog mă obligă să-l recunosc, și anume că sifilisul procreatorului intră foarte probabil în discuție atunci cînd este vorba despre constituția neuropatologică a copiilor.

[1] Motivul probabil al acestei prime îmbolnăviri va fi tratat mai departe.

* Inflamație a mucoasei unui organ (în special a mucoasei nazale) însoțită de secreție (N.t.)

Numărul acestor crize nu a putut fi stabilit ; durata fiecărei crize se întindea de la trei la cinci săptămîni, o singură dată a fost de mai multe luni. În prima jumătate a unei asemenea crize, cel mai supărător simptom a fost, cel puțin în ultimii ani, o afonie completă. Diagnosticul rămăsese cel stabilit de multă vreme : nervozitate ; diverse tratamente uzuale, printre care hidroterapie, electrizare locală au rămas fără rezultat. Copilul maturizat în aceste condiții, avînd judecata unei fete independente, s-a obișnuit să-și bată joc de străduințele medicilor și în final să renunțe la ajutorul medical. De altfel, ea se împotrivise dintotdeauna consultațiilor medicale, deși nu avusese nici o aversiune față de persoana medicului ei de familie. Orice propunere de a merge să consulte un nou medic îi trezea rezistența ; la mine a fost mînată de cuvîntul autoritar al tatălui.

Prima dată am văzut-o cînd avea 16 ani, la începutul verii ; era atinsă de tuse și răgușeală și am propus încă de atunci un tratament psihic la care s-a renunțat întrucît criza care dura de multă vreme a încetat spontan. În iarna anului următor, după moartea mătușii ei preferate, a venit la Viena, în casa unchiului și a verișoarelor sale ; aici s-a îmbolnăvit, avînd febră și o stare care atunci a fost diagnosticată ca apendicită [1]. În primăvara următoare, familia a părăsit pentru totdeauna stațiunea balneară B. întrucît sănătatea tatălui părea să permită aceasta, stabilindu-se mai întîi în locul în care se afla fabrica tatălui și abia după un an definitiv în Viena.

Dora a devenit între timp o tînără înfloritoare, cu o fizionomie inteligentă și plăcută care producea însă mari griji părinților ei. Principalele semne ale bolii ei au devenit depresia și inconstanța caracterului. Ea nu era mulțumită nici de sine nici de ai ei, se comporta neprietenos cu tatăl și nu se mai înțelegea deloc cu mama care vroia să o atragă cu totul spre participarea la menaj. Încerca să evite relațiile ; în măsura în care oboseala și lipsa de concentrare, de care se plîngea, îi permiteau, se ocupa cu frecventarea conferințelor pentru femei și cu studii mai serioase. Într-o zi, părinții au fost înspăimîntați de

[1] Despre aceasta, în analiza celui de-al doilea vis.

o scrisoare pe care au găsit-o pe / sau în biroul fetei prin care își lua rămas bun de la ei pentru că nu mai putea suporta viața. [1] Tatăl, cu puterea lui de înțelegere, și-a dat seama că de fapt fata nu a fost stăpînită de o intenție de sinucidere serioasă, dar a rămas zguduit ; și pentru că într-o zi, după un schimb de cuvinte insignifiant între tată și fiică, aceasta a avut o primă criză de pierdere a cunoștinței [2] și apoi amnezie, s-a hotărît, în ciuda opoziției ei, să-mi fie încredințată pentru tratament.

*

Istoria bolii, pe care am schițat-o pînă aici, pare să fie neinteresantă. **„Petite hysterie"** cu simptomele somatice și psihice cele mai obișnuite : dispnee, **tussis nervosa,** afonie, ceva migrene ,în plus depresie, intoleranță isterică și un **taedium vitae** * probabil nesincer. S-au publicat, desigur, istorii ale bolnavilor de isterie mai interesante și foarte adesea mai cu grijă înregistrate, căci în continuare nu vor fi găsite nici vreun stigmat al sensibilității pielii, nici vreo limitare a cîmpului vizual sau alte asemenea lucruri. Îmi permit doar observația că toate acumulările de fenomene ciudate și surprinzătoare ale isteriei nu au contribuit mult la cunoașterea acestei încă enigmatice maladii. Ceea ce ne lipsește este tocmai explicarea cazurilor celor mai obișnuite și a simptomelor celor mai frecvente, tipice pentru aceasta. Aș fi fost mulțumit dacă mi-ar fi permis condițiile să ofer o explicație completă pentru acest caz de mică isterie. Ținînd cont de ex-

[1] Această cură precum și înțelegerea mea asupra înlănțuirilor în istoria bolii au rămas, cum am informat deja, fragmentare. De aceea, în legătură cu unele puncte nu pot să dau nici o lămurire, ci doar să valorific aluzii și presupuneri. Într-o ședință, cînd a venit vorba despre această scrisoare, fata a întrebat simulînd mirarea : „Cum au găsit scrisoarea ? Era înciulată în biroul meu". Dar pentru că ea știa că părinții citiseră această ciornă de scrisoare de adio, am conchis că ea însăși a făcut să ajungă scrisoarea în mîna lor.

[2] Cred că în această criză au fost de observat, de asemenea, convulsii și deliruri. Dar pentru că analiza nu a pătruns pînă la acest eveniment, nu dispun de nici o amintire asigurată.

* Dezgust de viață *(N. t.)*.

perienţa mea cu alţi bolnavi, nu mă îndoiesc că mijloacele mele analitice ar fi fost suficiente pentru acest scop.

În anul 1896, la scurtă vreme după apariţia lucrării **Studii asupra isteriei,** scrisă de dr. Breuer şi de mine, am rugat un distins coleg să-şi spună opinia despre teoria psihologică a isteriei prezentată în această lucrare. El a răspuns fără ocolişuri că a considerat neîndreptăţită generalizarea concluziilor valabile doar pentru unele cazuri. De atunci ,am văzut multe cazuri de isterie ; m-am ocupat de fiecare caz cîteva zile, cîteva săptămîni sau cîţiva ani. În nici unul dintre aceste cazuri nu am simţit că ar lipsi condiţiile pe care le postulează **Studiile** : trauma psihică, conflictul dintre afecte şi, cum am adăugat în publicaţii ulterioare, implicarea sferei sexuale. Cînd este vorba despre lucruri care prin tendinţa de a se ascunde au devenit patogene, putem să nu ne aşteptăm ca bolnavii să le ofere medicului şi să nu ne mulţumim cu primul „Nu" care se opune cercetării. [1]

*

În cazul pacientei mele Dora, am datorat capacităţii de înţelegere de mai multe ori evidenţiată a tatălui faptul

[1] Iată un exemplu. Un coleg din Viena, a cărui convingere despre lipsa de importanţă a factorilor sexuali în isterie a fost consolidată probabil prin asemenea experienţe, a luat următoare hotărîre : să pună unei fete de 14 ani, cu o ameninţătoare vomă isterică, jenanta întrebare dacă nu cumva avusese o relaţie amoroasă. Copilul a răspuns „Nu", probabil cu o mirare bine simulată şi i-a povestit mamei în maniera sa lipsită de respect : „Gîndeşte-te, acest individ stupid m-a întrebat dacă nu sînt îndrăgostită." Ea a venit apoi la mine în tratament şi s-a dezvăluit ; firește, nu de la prima întrevedere. Ea se masturba de mulţi ani şi avea un puternic *fluor albus* (aflat în relaţie strînsă cu voma) ; în sfîrşit, s-a dezobişnuit de aceasta, dar, în perioada de abstinenţă care a urmat, a fost torturată de cel mai puternic sentiment de vinovăţie, astfel încît ea vedea toate accidentele ce îi loviseră familia ca pe o pedeapsă divină pentru păcatul ei. În plus, s-a aflat sub influenţa romanului unei mătuşi a cărei sarcină în afara căsătoriei (a doua determinare pentru vomă) ar fi rămas, chipurile, în mod fericit, ascunsă fetei. Ea trecea drept un „adevărat copil", dar din cele de mai sus reiese că era iniţiată în esenţialul relaţiilor sexuale.

că nu a trebuit să caut singur legătura cu viaţa, cel puţin pentru ultimele forme ale bolii. Tatăl mi-a povestit că el şi familia sa au legat în oraşul B. o intimă prietenie cu un cuplu care se stabilise acolo de mai mulţi ani. Doamna K. l-a îngrijit în timpul bolii sale dificile şi prin aceasta a dobîndit dreptul nepieritor la recunoştinţa sa. Domnul K. părea să fie foarte amabil faţă de fiica sa Dora, întreprindea plimbări împreună cu ea cînd era prezent în localitate, îi făcea mici cadouri ; totuşi nimeni nu vedea nimic rău în aceasta. Dora îngrijea cei doi copii mici ai familiei K. avînd cea mai mare solicitudine, suplinind-o oarecum pe mamă. Cînd tatăl şi fiica m-au vizitat cu doi ani înainte, în timpul verii, ei erau în drum spre familia K. ce poposise într-o localitate de vară lîngă unul din lacurile noastre montane. Dora trebuia să rămînă mai multe săptămîni la familia K., tatăl vroia să se întoarcă după cîteva zile. D-l K. era de asemenea prezent în aceste zile. Pe cînd tatăl se pregătea însă de plecare, fata explică dintr-o dată cu cea mai mare fermitate că va pleca împreună cu el şi impuse această variantă. Cîteva zile mai tîrziu, dădu pentru prima oară o explicaţie a comportării ei şocante povestind mamei, pentru ca aceasta să se transmită apoi tatălui, că d-l K., în timpul unei plimbări după o excursie pe lac, îndrăznise să-i facă o propunere amoroasă. Acuzatul a fost tras la răspundere de către tată şi unchi la următoarea întîlnire. El a negat în modul cel mai energic orice demers din partea sa care ar fi meritat o asemenea interpretare şi a îndreptat suspiciunea asupra fetei care, după informaţiile primite de la doamna K., ar arăta interes numai pentru chestiunile sexuale şi ar fi citit în locuinţa sa de lîngă lac chiar cartea lui Mantegazza, **Fiziologia iubirii,** şi alte cărţi asemănătoare. Surescitată, probabil, prin asemenea lecturi, îşi „imaginase" întreaga scenă pe care a povestit-o.

„Nu mă îndoiesc", spuse tatăl, „că această întîmplare poartă vina pentru depresia Dorei, pentru iritabilitatea şi ideile sinucigaşe. Îmi cere să rup relaţiile cu domnul şi mai ales cu doamna K. pe care mai înainte pur şi simplu o adorase. Dar nu pot să fac aşa ceva căci, în primul rînd, eu însumi iau povestirea Dorei despre insolenţa

lină de necuviință a bărbatului drept o fantasmă care -a trezit în ea ; în al doilea rînd, sînt legat de doamna . printr-o sinceră prietenie și nu vreau să-i pricinuiesc urere. Sărmana femeie este foarte nefericită cu soțul ei espre care, de altfel, nu am cea mai bună părere ; ea însăși a fost bolnavă de nervi și are în mine unicul sprin. La starea mea de sănătate, nu e cîtuși de puțin neoie să vă asigur că în spatele acestei relații nu se află imic nepermis. Sîntem doi oameni sărmani care ne conolăm unul pe celălalt, atît cît se poate, printr-o simpatie nicală. Vă este cunoscut că nu simt nimic pentru proria mea soție. Dora însă, care are capul meu încăpățînat, ste de neabătut din ura ei față de familia K. Ultima ei riză a fost după o discuție în care a venit la mine din ou cu aceleași pretenții. Încercați acum să o aduceți pe rumul cel bun".

Oarecum în dezacord cu aceste destăinuiri, tatăl încerca în alte discuții să atribuie mamei vina principală entru firea insuportabilă a fiicei, mamă ale cărei ciudănii stricau dispoziția întregii familii. Dar îmi propusem de multă vreme să amîn judecata mea asupra adăratei stări de lucruri pînă cînd voi fi ascultat și cealtă parte.

*

Întîmplarea cu d-l K., solicitarea amoroasă și afrontul e a urmat, ar furniza deci trauma psihică pentru pacienta oastră Dora, traumă pe care Breuer și cu mine am înfățișat-o pe vremuri drept precondiția neapărat necesară entru apariția unei stări de boală isterice. Acest nou caz rată însă și toate greutățile care de atunci m-au determinat să depășesc această teorie [1], greutăți sporite prin-

[1] Am depășit această teorie fără să renunț la ea în sensul ă o consider astăzi nu falsă ci incompletă. Am renunțat doar a accentuarea așa-numitei stări hipnoide care apare cu prilul traumei la bolnavi și trebuie considerată motivul apariției enomenelor psihice anormale ulterioare. Dacă este permis ca lterior unei munci comune să se efectueze o separare a contribuțiilor fiecăruia, aș dori să afirm aici că ipoteza „stărilor ipnoide", în care unii critici au vrut să recunoască sîmburele

tr-o nouă dificultate de un tip special. Trauma cunoscută nouă din istoria vieții este, cum se întîmplă des în istoria bolnavilor isterici, incapabilă să explice, să determine specificitatea simptomelor ; noi am cuprinde tot atît de mult sau tot atît de puțin din această relație dacă alte simptome decît **tussis nervosa,** afonia, depresia și **taedium vitae** ar fi fost rezultatul traumei. Dar ajungem acum la faptul că o parte a acestor simptome, tusea și afonia, au fost produse de către bolnavă deja cu ani înainte de traumă și că primele manifestări aparțin copilăriei, căci au debutat la vîrsta de opt ani. Dacă nu vrem să renunțăm la teoria traumatismului, trebuie deci să ne întoarcem pînă în copilărie pentru a căuta acolo influențe și impresii care pot acționa asemenea unei traume. Este cu totul remarcabil că și cercetarea cazurilor ale căror prime simptome nu au apărut încă în copilărie m-a stimulat să urmăresc istoria vieții pînă în primii ani. [1]

După ce au fost învinse primele dificultăți ale curei, Dora mi-a făcut mărturisirea unei întîmplări mai vechi cu d-l K., întîmplare care a fost chiar mai potrivită să acționeze ca traumă sexuală. Ea avea pe atunci 14 ani. Dl. K. stabilise cu ea și cu soția sa ca doamnele să vină după-amiază în magazinul său situat în centrul orașului pentru a urmări de acolo o procesiune religioasă. El a înduplecat-o însă pe soția sa să rămînă acasă, a expediat salariații și era singur cînd fata a intrat în magazin. Pentru că momentul procesiunii se apropia, a cerut fetei să-l aștepte la ușa ce ducea din magazin pe scări la etaj, în timp ce el cobora jaluzelele. S-a întors apoi și, în loc să iasă prin ușa deschisă, a îmbrățișat fata și a sărutat-o pe gură. Aceasta a fost o situație capabilă de a produce la o fată de 14 ani, ce nu cunoscuse încă așa ceva, o senzație clară de excitație sexuală. Dora a simțit însă în acel moment un puternic dezgust, s-a desprins violent și, tre-

muncii noastre, a izvorît exclusiv din inițiativa lui Breuer. Consider inutil și înșelător să întrerupem prin această denumire continuitatea problemei care este : în ce constă procesul psihic al formării simptomului isteric.

[1] Comp. studiul meu, *Zur Ätiologie der Hysterie,* Wiener klinische Ründschau, 1896, Nr. 22—26. (Despre etiologia isteriei.)

ıd pe lîngă bărbat, a alergat pe trepte și de acolo către arta casei. Cu toate acestea, relația cu domnul K. s-a enținut; nici unul dintre ei nu a pomenit vreodată de easta mică scenă; de asemenea, ea pretinde că a păstrat cretul pînă la mărturisirea făcută în cadrul curei. De fel, în perioada următoare ea a evitat prilejul de a fi gură cu d-l K. Familia K. proiectase pe atunci o cursie de mai multe zile la care și Dora trebuia să ia rte. După sărutul din magazin, ea a contramandat easta participare fără a comunica motivele.

În această a doua scenă, anterioară în timp, comrtarea copilului de 14 ani este în întregime isterică. ı aș considera isterică fără ezitare orice persoană la re prilejul unei excitații sexuale provoacă un predoinat sau exclusiv sentiment de dezgust, indiferent acă acea persoană este capabilă sau nu să producă mptome somatice. Explicarea mecanismului acestei **inersiuni de afect** rămîne una dintre cele mai importante în același timp una dintre cele mai grele sarcini ale sihologiei nevrozei. După părerea mea, sînt încă dearte de acest țel; în plus, în cadrul acestei expuneri u voi putea prezenta decît o parte din ceea ce știu.

Cazul pacientei noastre Dora nu este încă suficient aracterizat prin reliefarea inversiunii de afect; trebuie recizat în plus că aici a avut loc o **deplasare** a senzaiei. În locul senzației genitale, care în mod sigur nu ar lipsit la o fată sănătoasă în asemenea împrejurări [1], a Dora apare sentimentul de neplăcere ce ține de muoasa părții superioare a canalului digestiv, dezgustul. n mod sigur, excitația labială a influențat această loalizare prin sărut; cred însă că mai recunosc și influența unui alt factor. [2]

Dezgustul simțit atunci nu a devenit la Dora un simptom permanent; în timpul tratamentului, de asemenea, el nu a existat decît oarecum potențial. Ea mînca prost și manifesta o ușoară aversiune față de alimente. În schimb, acea scenă lăsase o altă consecință, o halucinație senzorială care apărea din cînd în cînd și în timpul povestirii ei. Ea relata că simte încă în partea superioară a corpului presiunea produsă de acea îmbrățișare. După reguli precise ale formării simptomelor care mi-au devenit cunoscute, bazîndu-mă și pe alte particularități ale bolnavei altminteri inexplicabile, de exemplu, nu vroia să treacă pe lîngă nici un bărbat pe care-l vedea într-o discuție înflăcărată sau tandră cu o femeie, am creat următoarea reconstrucție a celor întîmplate în acea scenă. Cred că în îmbrățișarea furtunoasă ea a simțit nu numai sărutul pe buze ci și presiunea membrului în erecție asupra corpului ei. Această percepție șocantă pentru ea a fost îndepărtată din amintire, refulată și înlocuită prin senzația inofensivă a apăsării toracelui, senzație a cărei intensitate exagerată provine din sursa refulată. O nouă deplasare deci din partea inferioară în partea superioară a corpului [1]. Compulsia * din comportamentul ei este însă astfel constituită, încît pare a pleca de la amintirea neschimbată. Nu-i place să treacă pe lîngă nici un bărbat pe care-l crede excitat sexual pentru că nu vrea să vadă din nou semnul somatic al acestei excitații.

Este remarcabil modul în care cele trei simptome, dezgustul, senzația de apăsare în partea de sus a corpului și sfiala în fața bărbaților aflați într-o conversație tandră, rezultă dintr-o trăire unică; remarcabil e de asemenea modul în care relația de succesiune a acestor trei semne face posibilă înțelegerea evoluției formării simptomelor. Dezgustul corespunde simptomului refu-

---

[1] Aprecierea acestor împrejurări este facilitată printr-o explicație ulterioară.

[2] Dezgustul Dorei față de acest sărut nu avea cu siguranță cauze accidentale; acestea ar fi fost neapărat amintite și povestite. Întîmplător îl cunosc pe d-l K; el este aceeași persoană care l-a condus pe tatăl pacientei la mine, un bărbat încă tînăr, cu o înfățișare cuceritoare.

[1] Asemenea deplasări nu sînt presupuse doar în scopul acestei unice explicații, ci rezultă dintr-un mare număr de simptome ca premise absolut necesare ale acestora. Între timp am cunoscut o logodnică mai întîi tandru îndrăgostită, care apoi, din cauza unei răciri subite față de logodnicul ei, a căzut într-o gravă depresie și mi s-a adresat; la ea s-a manifestat același efect de spaimă ca urmare a unei îmbrățișări (fără sărut). Am putut explica fără dificultate această spaimă prin erecția bărbatului, percepută dar înlăturată din conștiință.

* Constrîngere interioară (N. t.).

ării din zona erogenă a buzelor (zonă „răsfățată", cum om afla, prin suptul infantil). Presiunea penisului în erecție a avut probabil ca urmare modificarea analogă n organul feminin corespunzător, clitorisul, și excita- ea acestei a doua zone erogene a fost fixată prin de- lasare asupra senzației de apăsare simultană a torace- ui. Sfiala în fața bărbaților aflați într-o probabilă tare de excitație sexuală are mecanismul unei fobii entru a evita redeșteptarea percepției refulate.

Pentru a dovedi această completare, am întrebat-o e pacientă în maniera cea mai prudentă dacă știe ceva despre semnele corporale ale excitației la bărbat. Răs- unsul a fost : astăzi, da ; atunci crede că nu știa. M-am trăduit de la început să nu-i procur acestei paciente ici o informație nouă în domeniul vieții sexuale, și ceasta nu din motive de scrupulozitate, ci pentru că roiam să supun ipotezele mele despre acest caz unei robe severe. Am numit un lucru pe nume cînd alu- iile ei prea clare făceau ca traducerea directă să pară n foarte mic act de curaj. Răspunsul ei prompt și cin- tit arăta, în mod regulat, că era ceva cunoscut, dar nigma cu privire la **sursa de informație** nu s-a putut ezolva prin amintirile ei. Uitase proveniența tuturor estor cunoștințe [1].

Dacă pot să-mi imaginez astfel scena sărutului din magazin, ajung la următoarea deducție pentru dezgust [2]. Senzația de dezgust pare să fie la început reacția față de mirosul (mai tîrziu și față de aspectul) excremente- or. Organele genitale și în special penisul pot aminti de funcțiile excrementiale pentru că în afara funcției sexuale, organul o are și pe cea de micțiune. Această funcție este mai demult cunoscută și singura cunoscută n perioada presexuală. Astfel dezgustul ajunge printre manifestările afective ale vieții sexuale. Acel **inter urinas et faeces nascimur** al Părintelui Bisericii este inerent vieții sexuale și nu se poate separa de aceasta în ciuda tuturor eforturilor de idealizare. Dar vreau să reliefez

[1] A se vedea al doilea vis.

[2] Aici, ca în toate situațiile asemănătoare, nu ne așteptăm la o motivare simplă ci la una multiplă, la *supradeterminare*.

categoric punctul meu de vedere, și anume că eu nu consider problema rezolvată prin proba acestui mers al asociațiilor. Faptul că o asociație poate fi evocată nu explică încă evocarea ei efectivă care nu se produce în condiții normale. Cunoașterea drumului nu face superfluă cunoașterea forțelor care merg pe acest drum. [1]

De altfel, nu mi-a fost ușor să conduc atenția pacientei mele către relațiile ei cu d-l K. Ea susținea că a terminat cu această persoană. În ședințe, cel mai înalt strat al ideilor ei, tot ceea ce devenea ușor conștient pentru ea și își amintea din ziua precedentă ca fiind conștient, se referea la tată. Era în întregime adevărat că nu putea ierta tatălui continuarea relațiilor cu domnul și mai ales cu doamna K. Percepția ei în legătură cu aceste relații era, firește, alta decît cea pe care tatăl însuși vroia să o știe întreținută. Pentru ea nu exista nici o îndoială că o obișnuită relație amoroasă îl lega pe tatăl ei de tînăra și frumoasa femeie. Nimic din ceea ce putea contribui la întărirea acestei idei nu scăpa percepției ei necruțător de ascuțite, **aici nu se găsea nici o lacună în memoria ei.** Cunoștința cu familia K. se petrecuse înainte de grava îmbolnăvire a tatălui ; dar ei au devenit intimi pentru prima oară în timpul acestei boli cînd tînăra femeie s-a transformat pur și simplu în infirmieră, în timp ce mama s-a ținut departe de patul bolnavului. În primul popas de vară după însănătoșire, s-au petrecut fapte care trebuiau să deschidă ochii oricui asupra adevăratei naturi a acestei „prietenii". Cele două familii au închiriat împreună o aripă din hotel ; într-o zi, doamna K. a explicat că nu mai poate păstra dormitorul pe care-l împărțise pînă atunci cu unul dintre copiii ei ; puține zile după aceea, renunță tatăl Do-

[1] Toate aceste discuții conțin multe lucruri tipice și general valabile pentru isterie. Tema erecției rezolvă unul dintre cele mai interesante simptome isterice. Atenția feminină față de conturul organelor genitale masculine, perceptibil prin haine, devine, după refularea sa, motivul atîtor cazuri de sfială în fața bărbaților și teamă de societate. Larga relație dintre sexual și excremential, a cărei semnificație patogenă nu poate fi destul evaluată, slujește ca temei pentru un extrem de bogat număr de fobii isterice.

ei la dormitorul său și amîndoi s-au stabilit în camere noi, situate la capătul culoarului, despărțite numai prin coridor ; spațiile la care renunțaseră nu oferiseră asemenea garanție împotriva deranjului. Cînd Dora a făcut mai tîrziu reproșuri tatălui din cauza doamnei K., el a avut grijă să spună că nu înțelege această dușmănie ; copiii, spunea el, ar avea mai degrabă deplin temei să fie recunoscători doamnei K. Mama, la care ea a apelat pentru lămurirea acestor vorbe obscure, i-a povestit că odinioară papa ar fi fost atît de nefericit încît ar fi vrut să se sinucidă în pădure, doamna K., presimțind aceasta, l-ar fi ajuns însă din urmă și l-ar fi determinat prin rugămințile ei să rămînă în viață pentru ai lui. Ea nu crede desigur aceasta ; cei doi au fost văzuți împreună în pădure și papa a inventat basmul cu sinuciderea pentru a justifica întîlnirea lor [1]. Cînd s-au întors în orașul B., papa era zilnic la anumite ore la doamna K., în timp ce d-l K. era în magazin. Toți oamenii ar fi vorbit despre aceasta și i-ar fi pus Dorei întrebări într-un mod caracteristic. D-l K. însuși s-ar fi plîns adesea în fața mamei ei, pe ea însă, pe Dora, ar fi cruțat-o de aluzii la acest subiect, ceea ce ea părea să considere o delicatețe din partea lui. În timpul plimbărilor în comun, papa și doamna K. știau de obicei să aranjeze lucrurile astfel încît el să rămînă singur cu ea. Nu era nici o îndoială că ea primea bani de la el, căci făcea cheltuieli care erau imposibil de acoperit prin mijloacele proprii sau ale soțului ei. Papa a început apoi să-i facă importante cadouri ; pentru a le ascunde, el a devenit în același timp generos față de mamă și față de Dora însăși. Doamna K., pînă atunci bolnăvicioasă, trebuind să viziteze luni în șir un sanatoriu de boli nervoase pentru că nu putea merge, fu de atunci sănătoasă și plină de viață.

După ce familia Dorei a părăsit orașul B., relațiile vechi de ani de zile au continuat ; tatăl explica din cînd în cînd că nu suportă clima aspră, că ar trebui să facă ceva pentru sine ; începu apoi să tușească și să se plîngă

[1] Aceasta se leagă de propria ei comedie a sinuciderii exprimînd astfel, poate, nostalgia după o iubire asemănătoare.

pînă ce brusc plecă în orașul B. de unde scrise cele mai voioase scrisori. Toate aceste boli erau numai pretexte pentru a-și revedea prietena. Într-o zi a aflat că ei se vor muta la Viena și Dora a început să bănuiască un motiv secret. Într-adevăr, erau la Viena doar de trei săptămîni cînd a auzit că și familia K. s-ar fi mutat acolo. Ei erau și în prezent aici iar ea îl întîlnea des pe tatăl ei aflat împreună cu doamna K. pe stradă. Și domnul K. o întîlnea adesea și o urmărea întotdeauna cu coada ochiului ; cînd a întîlnit-o odată mergînd singură, a urmărit-o o bună bucată de drum pentru a-și da seama unde merge și dacă nu are cumva vreun rendez-vous.

Că papa ar fi nesincer, că ar avea în caracterul său o tendință către falsitate, că s-ar gîndi numai la propria lui satisfacție, că i-ar aparține talentul de a aranja lucrurile astfel încît să-i convină lui cît mai mult, erau critici pe care le auzeam în zilele cînd tatăl simțea din nou că i se înrăutățește starea și călătorea pentru mai multe săptămîni în orașul B. Dora descoperea atunci că și doamna K. întreprindea o călătorie cu aceeași destinație pentru a-și vizita rudele.

În general nu am putut să contest caracterizarea tatălui ; era apoi ușor de văzut care reproș al Dorei era îndreptățit. Atunci cînd era mai înverșunată, spunea că ar fi fost oferită domnului K. drept preț pentru acceptarea de către acesta a relației dintre tatăl Dorei și soția sa ; se putea presimți în spatele tandreții față de tatăl ei mînia produsă de o asemenea întrebuințare. Altădată, ea știa de fapt că prin asemenea vorbe se făcea vinovată de o exagerare. Cei doi bărbați nu încheiaseră niciodată, firește, un pact prin care ea să fie tratată ca obiect de schimb ; tatăl, în special, ar fi dat înapoi înspăimîntat în fața unei asemenea bănuieli. Dar el aparținea acelor oameni care înțeleg să atenueze un conflict falsificîndu-și propria părere despre una din temele aflate în opoziție. Avertizat asupra pericolului ce poate să apară pentru o tînără din relația continuă și nesupravegheată cu un bărbat nesatisfăcut de soția lui, el ar fi răspuns desigur : se poate baza pe fiica sa, pentru care un bărbat ca domnul K. nu poate să devină niciodată

periculos și însuși prietenul său ar fi incapabil de o asemenea intenție. Sau : Dora este încă un copil și este tratată ca atare de către familia K.. În realitate, fiecare dintre cei doi bărbați evita să tragă din comportamentul celuilalt acele consecințe care erau nepotrivite pentru propriile dorințe. Domnul K. a putut să trimită flori Dorei în toate zilele în care era prezent, timp de un an, să folosească orice prilej pentru cadouri prețioase și să-și petreacă tot timpul său liber în compania acesteia, fără ca părinții ei să fi recunoscut în această comportare caracterul unei solicitări amoroase.

*

Dacă în tratamentul psihanalitic apare o înșiruire a gîndurilor corect întemeiată și ireproșabilă, există un moment de încurcătură pentru medic pe care bolnavul îl folosește pentru a întreba : „Toate astea sînt adevărate și corecte ! Ce puteți să schimbați la ceea ce v-am povestit ?“ Se observă curînd că asemenea gînduri inatacabile pentru analiză sînt folosite de către bolnav pentru a masca alte gînduri care vor să se sustragă criticii și conștiinței. Un șir de reproșuri împotriva altor persoane lasă să se presupună un șir de autoreproșuri în legătură cu același conținut. E suficient ca fiecare reproș să fie întors împotriva propriei persoane a celui care vorbește. Acest mod de apărare împotriva unui autoreproș prin îndreptarea aceluiași reproș împotriva altei persoane are ceva incontestabil automat. El își găsește modelul în acea „întoarcere a vorbei“ a copiilor care, atunci cînd sînt învinuiți de minciună, răspund fără ezitări : „Tu ești mincinos“. Adultul, străduindu-se să răspundă unei injurii, caută slăbiciuni reale ale adversarului și nu pune accentul pe repetarea aceluiași conținut. În paranoia devine manifestă ca procedeu de iluzionare această proiecție a reproșului asupra altuia fără schimbarea conținutului și prin aceasta fără sprijinire pe realitate.

Tot astfel, reproșurile Dorei împotriva tatălui ei erau „căptușite“, „dublate“ cu autoreproșuri cu exact același conținut, cum vom arăta în amănunt. Ea avea dreptate

că tatăl ei nu vroia să-și clarifice comportarea d-lui K. față de fiica sa pentru a nu fi tulburat în relația sa cu doamna K. Dar ea a făcut exact la fel. Ea a devenit complice al acestei relații și a respins toate semnele care-i demonstrau adevărata sa natură. Abia din momentul aventurii de lîngă lac datează clarificarea ei asupra acestei chestiuni și pretențiile severe la adresa tatălui ei. În toți anii premergători a favorizat pe cît posibil relațiile tatălui ei cu doamna K. Nu se ducea niciodată la ea atunci cînd presupunea că tatăl ei ar fi acolo. Ea știa că în acest caz copiii erau expediați, își aranja drumul astfel încît să-i întîlnească și mergea să se plimbe cu ei. Existase în casă o persoană care să-i deschidă ochii de timpuriu asupra relațiilor tatălui cu doamna K. și care a vrut să o atragă împotriva acestei femei. Aceasta era ultima ei guvernantă, o fată bătrînă, foarte instruită, liberă în păreri [1]. Profesoara și eleva s-au înțeles bine o vreme pînă cînd, brusc, Dora s-a învrăjbit cu ea și a insistat asupra concedierii ei.

Atît timp cît a avut influență, guvernanta a folosit-o în a o întărîta împotriva doamnei K. Ea era de altă părere decît mama cînd susținea că este incompatibil cu demnitatea acesteia faptul de a tolera o asemenea intimitate a soțului ei cu o străină ; de asemenea, ea o făcea atentă pe Dora la tot ceea ce era bătător la ochi în această relație. Străduințele ei au fost însă zadarnice ; Dora rămase tandru devotată doamnei K. și nu vru să știe de nici un motiv pentru care relația cu ea să fie găsită scandaloasă. Pe de altă parte, ea își dădea foarte bine seama de motivele care o impulsionau pe guvernantă. Oarbă în unele privințe, era destul de perspicace în altele. Ea observă că guvernanta este îndrăgostită de papa. Cînd el era de față, aceasta părea să fie cu totul altă persoană ; atunci putea fi amuzantă și

[1] Această guvernantă care citea toate cărțile asupra vieții sexuale etc. discuta cu fata despre așa ceva ; a rugat-o însă deschis să păstreze secretul în fața părinților pentru că nu se putea ști pe ce poziție s-ar fi situat aceștia. Am crezut un timp că această fată este izvorul tuturor cunoștințelor secrete ale Dorei și poate că nu am greșit întru totul.

serviabilă. Cînd familia locuia în orașul industrial și doamna K era în afara orizontului, ea o întărîta pe Dora împotriva mamei care acum era de luat în considerație ca o rivală. Toate acestea, Dora încă nu i le lua în nume de rău. Dar s-a mîniat pentru prima oară atunci cînd a observat că ea însăși îi este în întregime indiferentă guvernantei și că dragostea arătată ei îi era destinată de fapt lui papa. În timpul absenței lui papa, guvernanta nu avea deloc timp pentru ea, nu vroia să se plimbe cu ea, nu se interesa de activitățile ei. De îndată ce papa se întorcea din orașul B., ea se arăta din nou gata pentru toate serviciile și toate bunele oficii. Atunci s-a debarasat de ea.

Sărmana îi luminase cu o claritate indezirabilă o parte a propriului ei comportament. Dora se comportase față de copiii D-lui K, așa cum o făcuse, temporar, guvernanta față de ea. Ea ocupa pe lîngă ei locul mamei, le dădea lecții, ieșea cu ei, le crea un adevărat înlocuitor pentru interesul redus arătat de propria mamă. Între d-l și doamna K. fusese vorba adesea despre divorț; ei nu au divorțat pentru că d-l K., fiind un tată afectuos, nu vroia să renunțe la nici unul dintre cei doi copii. Interesul comun față de copii a fost de la început un mijloc de legătură în relația dintre d-l K. și Dora. Preocuparea pentru copii a fost pentru Dora, evident, masca ce trebuia să ascundă, pentru ea însăși și pentru ceilalți, altceva.

Comportarea Dorei față de copii a fost similară cu cea a guvernantei față de ea însăși; dintr-o asemenea comportare a rezultat aceeași concluzie ca și din consimțămîntul ei tacit față de relația tatălui ei cu doamna K.: în toți acești ani ea a fost îndrăgostită de d-l K. Atunci cînd am exprimat această concluzie, nu am găsit nici un asentiment la Dora. Ea relată însă imediat că și alte persoane, de exemplu verișoara ei care fusese o vreme în vizită în orașul B., îi spuseseră: „Tu ești complet nebună după acest bărbat"; dar ea nu vroia să-și amintească acest sentiment. Mai tîrziu, cînd abundența de material apărut a făcut greu de susținut o negare, ea a admis că poate să-l fi iubit pe d-l K. în orașul B., dar din momentul scenei de lîngă lac i-a trecut [1]. În orice caz, reproșul îndreptat împotriva tatălui, că a devenit insensibil față de obligațiile imperioase și că a pregătit lucrurile astfel încît să fie comode pentru propria sa tendință amoroasă, este sigur că acest reproș a recăzut asupra propriei persoane [2].

Celălalt reproș, că el a creat bolile ca pretext și le-a folosit ca mijloc, acoperă din nou o întreagă parte a propriei ei istorii secrete. Ea s-a plîns într-o zi de un prezumtiv nou simptom, acute dureri de stomac și cînd am întrebat „Pe cine imitați cu aceasta?", am nimerit. Ea își vizitase cu cîteva zile înainte verișoarele, fiicele mătușii care murise. Cea mai mică se logodise; cu acest prilej, cea mare s-a îmbolnăvit de stomac și a trebuit să fie dusă la Semmering. Ea a susținut că la această verișoară ar fi numai invidie; se îmbolnăvește întotdeauna cînd vrea să obțină ceva și acum vrea chiar să plece de acasă pentru a nu vedea fericirea surorii ei [3]. Propriile ei dureri de stomac arătau însă că ea s-a identificat cu verișoara calificată drept prefăcută; aceasta pentru că, în mod asemănător, Dora o invidia pe cea fericită pentru dragostea ei sau pentru că și-a văzut propriul destin reflectat în destinul acestei verișoare mai mari care de puțină vreme terminase în mod nefericit o relație amoroasă. [4] Despre cît de folositor pot fi utilizate bolile, Dora aflase și prin observarea doamnei K.. D-l K. pleca în călătorie o parte din an; de cîte ori se întorcea, o găsea pe soția lui bolnavă; cu o zi înainte doar, Dora știa aceasta, fusese sănătoasă. Dora a înțeles că prezența bărbatului acționa asupra femeii îmbolnăvind-o și că această stare de boală era binevenită pentru

[1] A se vedea al doilea vis.

[2] Aici se ridică întrebarea: dacă Dora era îndrăgostită de d-l K., atunci cum se explică refuzul ei în scena de lîngă lac sau cel puțin forma brutală, de o clară înverșunare, a acestui refuz? Cum a putut o fată îndrăgostită să vadă o insultă într-o solicitare care, așa cum vom vedea mai tîrziu, nu a fost cîtuși de puțin grosolană sau indecentă?

[3] Incident obișnuit între surori.

[4] Despre o altă concluzie pe care am tras-o în legătură cu durerile de stomac, va fi vorba mai tîrziu.

ca doamna K. să se poată sustrage odioaselor îndatoriri conjugale. O remarcă referitoare la propria ei trecere de la boală la sănătate în timpul primilor ani petrecuți în orașul B., remarcă făcută brusc în acest loc, m-a condus la presupunerea că propriile ei stări ar fi de privit într-o dependență asemănătoare cu cea a doamnei K.. În tehnica psihanalitică se impune ca regulă că o legătură interioară dar încă ascunsă se face cunoscută prin contiguitate, vecinătatea temporală a ideilor, exact așa cum în scriere **a** și **b** așezate alături semnifică faptul că din acestea trebuie să fie construită silaba **ab.** Dora a manifestat un mare număr de accese de tuse cu afonie; oare prezența și absența persoanei iubite a exercitat vreo influență asupra acestor apariții și dispariții ale fenomenelor de boală ? Dacă acesta era cazul, trebuia să apară undeva o coincidență trădătoare. Am întrebat care era durata medie a acestor accese. Aproximativ trei pînă la șase săptămîni. Cît timp durau absențele domnului K. ? Ea a trebuit să recunoască faptul că, în mod asemănător, durau între trei și șase săptămîni. Demonstra deci prin starea ei de boală iubirea pentru K., așa cum soția lui demonstra aversiunea față de el. Numai că ea se comporta invers decît doamna K., fiind bolnavă cînd el era absent și sănătoasă după ce el se întorcea. Așa pare să fie, într-adevăr, cel puțin pentru o primă perioadă a acceselor ; ulterioar, a apărut necesitatea de a șterge coincidența dintre acces și absența bărbatului iubit în secret pentru a nu se trăda astfel prin constanța acestei coincidențe. A rămas doar durata acceselor ca semn al semnificației sale originare.

Mi-am amintit că am văzut și auzit pe vremuri la clinica lui Charcot despre persoanele cu mutism isteric la care scrierea a devenit substitut pentru vorbire. Aceste persoane scriau mai curgător, mai repede și mai bine decît altele și decît înainte. La fel s-a întîmplat cu Dora. În primele zile ale afoniei, ea scria „cu mare ușurință". Această particularitate, expresie a unei funcții de înlocuire, fiziologice, pe care nevoia a creat-o, nu a cerut nici o explicație psihologică ; însă e demn de remarcat că a fost ușor de găsit una. Domnul K. îi scria din călătorii, trimitea ilustrate ; se întîmpla că numai Dora era informată asupra datei întoarcerii lui, soția sa era luată prin surprindere. Faptul de a coresponda cu cel absent, căruia nu-i poți vorbi, este aproape la fel de logic ca faptul de a încerca să comunici prin scris la pierderea vocii. Afonia Dorei a permis deci următoarea interpretare simbolică : cînd cel iubit era departe, ea renunța la vorbire care își pierdea valoarea atît timp cît nu putea vorbi cu **el.** În acest caz, scrisoarea căpăta sens ca mijloc unic de a fi în legătură cu cel absent.

*

Trebuie oare să conchidem că toate cazurile de afonie periodică indică absența temporară dintr-un anumit loc a ființei iubite ? Sigur nu intenționez așa ceva. Determinarea simptomului în cazul Dorei este atît de specifică încît nu te poți gîndi la o frecventă regăsire a aceleiași etiologii accidentale. Ce valoare are însă explicarea afoniei în cazul nostru ? Nu ne-am lăsat mai degrabă duși în eroare de un joc de cuvinte ? Cred că nu. Trebuie să ne amintim aici întrebarea, atît de des pusă, dacă simptomele isteriei au origine psihică sau somatică ; admițîndu-se că au origine psihică, se pune din nou întrebarea dacă toate sînt determinate psihic în mod necesar. Această întrebare, la fel ca multe altele pentru al căror răspuns vedem pe cercetători străduindu-se fără rezultat, este neadecvată. Adevărata stare de fapt nu este inclusă în această alternativă. Atît cît pot vedea, fiecare simptom isteric are nevoie de contribuția ambelor laturi. El nu se poate realiza fără o anumită **disponibilitate somatică,** rod al unui proces normal sau patologic desfășurat într-un sau la un organ al corpului. El nu se produce decît o dată — și e specifică simptomului isteric capacitatea de a se repeta — dacă nu are o semnificație psihică, un **sens.** Simptomul isteric nu atrage după sine acest înțeles ; sensul îi este conferit, este oarecum sudat cu el și poate fi mereu altul în funcție de structura gîndurilor reprimate ce tind spre exprimare. Firește, un șir de factori face ca relațiile dintre gîndurile inconștiente și procesele somatice, aflate la

dispoziția lor ca mijloace de exprimare, să se formeze mai puțin arbitrar și să se apropie de mai multe înlănțuiri tipice. Pentru terapie sînt mai importante determinările din materialul psihic accidental ; cercetîndu-se semnificația lor psihică, simptomele se rezolvă. Lăsînd deoparte ceea ce este de înlăturat prin psihanaliză, ne putem face tot felul de gînduri, probabil corespunzătoare, despre temeiurile somatice, de regulă constituțional organice, ale simptomelor. Și pentru accesele de tuse și afonie la Dora nu ne vom limita la semnificația psihanalitică ; vom dovedi în spatele acesteia factorul organic din care a rezultat „disponibilitatea somatică" pentru exprimarea înclinației față de cel iubit, temporar absent. Și dacă în acest caz ni s-a impus înlănțuirea dintre exprimarea simptomatică și conținutul de idei inconștient ca fiind iscusit și cu măiestrie confecționată, am fi bucuroși să auzim că ea a produs aceeași impresie în oricare alt caz, în orice alt exemplu.

Sînt acum pregătit să aud că reprezintă un cîștig cu adevărat modest faptul că datorită psihanalizei nu mai trebuie să căutăm secretul isteriei în „labilitatea deosebită a moleculelor nervoase" sau în posibilitatea stărilor hipnoide ci în „disponibilitatea somatică".

Față de această observație vreau să subliniez totuși că astfel secretul nu este numai parțial redus dar și simplificat. Nu mai este vorba despre întregul secret ci despre acea parte a acestuia în care este cuprins caracterul special al isteriei **spre deosebire** de alte psihonevroze. Procesele psihice sînt, o bună bucată de drum, aceleași la toate psihonevrozele și abia apoi intră în joc „disponibilitatea somatică" ce procură proceselor psihice inconștiente o derivare în corporal. Acolo unde nu apare acest factor, rezultă din întreaga stare altceva decît un simptom isteric dar ceva totuși înrudit, o fobie sau o idee obsedantă, pe scurt, un simptom psihic.

*

Revin la reproșul de „simulare" a bolii pe care Dora l-a adus tatălui ei. Am observat curînd că acestuia i-au

corespuns nu numai autoreproșurile referitoare la stările de boală anterioare, ci și cele care vizau prezentul. În acest loc, medicul are în mod obișnuit sarcina de a ghici și de a completa ceea ce analiza îi oferă numai prin aluzii. A trebuit să atenționez pacienta că starea ei de boală prezentă este motivată și tendențioasă la fel ca cea a doamnei K. pe care ea o înțelesese. Fără nici o îndoială că ea avea în vedere un țel pe care spera să-l atingă prin boală. Acest țel nu ar putea fi altul decît cel de a-l face pe tatăl ei să o abandoneze pe doamna K.. Nu ar ajunge la aceasta prin rugăminți și argumente ; poate a sperat să atingă acest țel cînd l-a speriat pe tatăl ei (vezi scrisoarea de adio), a trezit compasiunea lui (prin leșin) și dacă toate acestea nu au fost suficiente, cel puțin s-a răzbunat pe el. Știa cît de mult ține tatăl ei la ea și că de fiecare dată cînd este întrebat despre starea sănătății fiicei lui, îi apar lacrimi în ochi. Eram pe deplin convins că s-ar însănătoși imediat dacă tatăl ei i-ar spune că o sacrifică pe doamna K. pentru sănătatea ei. Speram ca el să nu se lase impresionat de aceasta, căci ea ar afla astfel ce mijloc puternic are în mîini și, cu siguranță, nu ar pierde ocazia de a se servi din nou, în viitor, de posibilitățile ei de boală. Însă dacă tatăl ei nu ceda, mă așteptam ca ea să nu renunțe atît de ușor la starea ei de boală.

*

Trec peste detaliile din care a rezultat cît de adevărate au fost toate acestea și prefer să adaug unele observații generale despre rolul **motivelor de boală** în isterie. În mod esențial, motivele stării de boală trebuie să fie strict separate de posibilitățile de boală, de materialul din care sînt confecționate simptomele. Ele nu au nici o participare la formarea simptomelor, nu sînt prezente la începutul bolii ; inițial, ele se asociază acesteia în mod secundar, dar abia la apariția lor boala este

în întregime constituită[1]. Putem conta pe existența lor în fiecare caz care înseamnă boală autentică și este de o durată mai mare. La început, simptomul este un oaspete nedorit pentru viața psihică, toate sînt împotriva sa și de aceea dispare atît de ușor de la sine, se pare, prin influența timpului. El nu are la început nici o întrebuințare în economia psihică, dar foarte des ajunge în mod secundar la una ; un curent psihic oarecare găsește comod să se servească de simptom și cu aceasta el atinge o **funcție secundară** și este ca și ancorat în viața psihică. Cel ce vrea să-l vindece pe bolnav se lovește, spre mirarea sa de o puternică rezistență care îl învață că intenția de a renunța la boală nu este pentru un bolnav pe deplin serioasă.[2] Să ne imaginăm un muncitor, de exemplu un țiglar, care a rămas infirm și acum își trăiește zilele cerșind. Dacă ar veni un făcător de minuni și i-ar promite să-i vindece piciorul și să-i redea posibilitatea de a merge, cred că nu ne-am putea aștepta la o expresie de fericire deosebită pe chipul său. Sigur, el s-a simțit extrem de nefericit atunci cînd a

---

[1] Notă din 1923. Afirmația nu este în întregime exactă. Că motivele de boală nu sînt prezente la începutul bolii și apar mai întîi în mod secundar nu este de susținut. Pe pagina următoare sînt menționate deja motive ale stării de boală care premerg declanșării ei și contribuie la aceasta. Introducînd mai tîrziu deosebirea dintre *beneficiile primare și cele secundare ale bolii*, am ținut cont mai bine de starea de lucruri. Motivul stării de boală este întotdeauna intenția unui cîștig. Pentru beneficiul secundar al bolii corespunde ceea ce este spus în pozițiile următoare ale acestui pasaj. Însă un beneficiu primar al bolii este de recunoscut la fiecare îmbolnăvire nevrotică. Îmbolnăvirea economisește mai întîi un travaliu psihic, se oferă ca rezolvarea cea mai comodă din punct de vedere economic în cazul unui conflict psihic *(evadare în boală)* chiar dacă mai tîrziu, în cele mai multe cazuri, se arată în mod neechivoc inadecvarea unei asemenea soluții. Această parte a beneficiului primar al bolii poate fi caracterizată ca *interioară*, psihică ; ea este, pentru a spune astfel, constantă. În afară de aceasta, factori exteriori ca, de exemplu, situația citată a femeii reprimate de bărbatul ei, pot oferi motive de îmbolnăvire și astfel să producă partea *exterioară* a beneficiului primar al bolii.

[2] Un scriitor care, de altfel, este și medic, Arthur Schnitzler, a dat o foarte justă expresie acestei înțelegeri în al său *Paracelsus*.

fost rănit, el a remarcat că nu va mai putea niciodată să muncească și că va trebui să moară de foame sau să trăiască din cerșit. Dar de atunci, ceea ce mai întîi l-a făcut lipsit de cîștig a devenit sursa sa de venit ; el trăiește din infirmitatea sa. Dacă i se ia această infirmitate, atunci poate că devine pe deplin neajutorat ; el și-a uitat între timp meseria, și-a pierdut obișnuințele de muncă, s-a obișnuit cu lenevia, poate și cu băutura.

Motivele pentru starea de boală încep adesea să se manifeste încă din copilărie. Copilul, însetat de iubire, împărțind fără plăcere cu frații săi afecțiunea părinților, observă că această afecțiune se îndreaptă toată spre el atunci cînd părinții sînt îngrijorați de îmbolnăvirea sa. El cunoaște acum un mijloc de a atrage iubirea părinților și se folosește de acesta îndată ce îi stă la dispoziție materialul psihic pentru a produce starea de boală. Copilul devine apoi femeie și, în totală contradicție cu cerințele din timpul copilăriei, se căsătorește cu un bărbat puțin grijuliu, care îi reprimă voința, îi exploatează nemilos forța de muncă, nu-i dă nici tandrețe nici bani ; în acest caz, starea de boală devine singura armă în lupta pentru viață. Ea îi procură rîvnitul menajament, îl obligă pe bărbat la sacrificii în bani și considerație, pe care nu le-ar fi oferit persoanei sănătoase, îl silește la un tratament atent în caz de însănătoșire, căci altfel este pregătită o recidivă. Aparența de obiectivitate, de lipsă de intenție a stării de boală, pe care trebuie să o susțină și medicul curant, îi prilejuiește această utilizare oportună, fără reproșuri conștiente, a unui mijloc pe care ea l-a găsit eficient în anii copilăriei.

Și totuși această stare de boală este opera intenției ! Stările de boală vizează de regulă o anumită persoană, astfel încît o dată cu îndepărtarea acesteia ele dispar. Cea mai grosieră și mai banală opinie asupra stării de boală a istericilor, care se poate auzi de la rude neinstruite și de la infirmiere, este, într-un anume sens, corectă. Este adevărat că bolnava la pat, paralizată, ar sări în sus dacă ar izbucni focul în cameră ; adevărat că femeia răsfățată și-ar uita toate bolile atunci cînd co-

pilul i s-ar îmbolnăvi și i-ar fi viața în primejdie sau atunci cînd o catastrofă ar amenința situația casei. Tot ceea ce se spune despre bolnavi este adevărat pînă la un punct : cel în care se neglijează deosebirea psihică dintre conștient și inconștient ; ceea ce este încă permis la copil nu mai privește pe adult. De aceea, asigurările că totul depinde numai de voință, încurajările și insultele la adresa bolnavilor pot să nu folosească la nimic. Este necesară mai întîi încercarea de a-i convinge, pe calea analizei, de existența intenției lor de boală.

Combaterea motivelor de boală la isterici reprezintă, în genere, partea slabă a oricărei terapii, inclusiv a celei psihanalitice. Destinul se descurcă mai ușor, el nu are nevoie să atace nici constituția nici materialul patogen al bolnavului, el înlătură un motiv al stării de boală și bolnavul este temporar, poate pentru totdeauna, eliberat de aceasta. Cît de puține vindecări miraculoase și dispariții spontane ale simptomelor de isterie am admite noi medicii dacă am căpăta mai des înțelegerea intereselor de viață, ascunse nouă, ale bolnavilor ! Într-un caz s-a împlinit sorocul, în altul, considerentele față de o a doua persoană nu au mai fost necesare, într-un al treilea, o situație s-a modificat radical printr-o întîmplare exterioară și suferința, constantă pînă atunci, a fost înlăturată, printr-o lovitură, aparent spontan ; în realitate pentru că motivul ei cel mai puternic, una din întrebuințările bolii în viață, a fost îndepărtat.

Motive care sprijină starea de boală vor fi întîlnite, probabil, în toate cazurile pe deplin dezvoltate. Dar există cazuri cu motive pur interioare cum ar fi, de exemplu, autopedepsirea, deci căință și remușcare. În acest caz, sarcina terapeutică este mai ușor solubilă decît acolo unde boala se află în relație cu atingerea unui țel exterior. Pentru Dora scopul a fost, evident, să-l înduioșeze pe tată și să-l abată de la doamna K.

*

Nici una din faptele tatălui nu pare, de altfel, să o fi supărat atît pe Dora ca disponibilitatea lui de a lua

scena de lîngă lac drept un produs al fanteziei ei. La gîndul că ea și-ar fi imaginat atunci ceva, își ieșea din fire. Am fost multă vreme în încurcătură încercînd să ghicesc ce autoreproș se ascunde în spatele refuzului pătimaș al acestei explicații. Sîntem îndreptățiți să bănuim ceva ascuns căci un reproș nejustificat nu ofensează durabil. Pe de altă parte, am ajuns la concluzia că povestirea Dorei trebuie să fi corespuns în întregime adevărului. După ce a înțeles intenția d-lui K., nu l-a lăsat să termine de vorbit, l-a lovit peste față și a fugit. Comportamentul ei a părut bărbatului rămas pe loc tot atît de neînțeles ca și nouă căci el, de multă vreme, din nenumărate mici semne a tras concluzia că poate conta pe înclinația fetei. În discuția despre al doilea vis vom întîlni atît rezolvarea acestui mister cît și, înainte de toate, a inutil căutatului autoreproș.

Cum acuzațiile împotriva tatălui se repetau cu o monotonie obositoare și, pe lîngă acestea, tusea persista, a trebuit să mă gîndesc că acest simptom poate să aibă o semnificație legată de tată. Cerințele pe care sînt obișnuit să le am față de explicarea simptomelor nu erau, oricum, nici pe departe îndeplinite. După o regulă pe care am găsit-o apoi mereu confirmată, dar încă nu am avut curajul să o formulez ca regulă generală, un simptom înseamnă reprezentarea, realizarea unei fantasme cu conținut sexual, deci o situație sexuală. Aș spune mai degrabă că cel puțin **una** din semnificațiile unui simptom corespunde reprezentării unei fantasme sexuale, în timp ce pentru alte semnificații nu există o asemenea limitare a conținutului. Că un simptom are mai mult de o semnificație, slujește în același timp reprezentării mai multor gînduri inconștiente, afli foarte curînd după ce intri în munca psihanalitică. Aș vrea să mai adaug că, după aprecierea mea, un singur gînd inconștient sau o singură fantasmă nu sînt aproape niciodată suficiente pentru producerea unui simptom.

Prilejul de a da tusei nervoase o asemenea interpretare printr-o situație sexuală fantasmatică, s-a ivit foarte curînd. Pe cînd Dora accentua încă o dată că doamna K. l-ar iubi pe tatăl ei numai pentru că ar fi un bărbat

dotat *, am observat din anumite particularități ale exprimării ei, peste care trec aici așa cum trec în general peste partea pur tehnică a muncii analitice, am observat deci că în spatele propoziției se ascunde contrariul ei : tatăl ar fi un bărbat **nedotat.** Aceasta nu putea avea decît un sens sexual : tatăl ar fi, ca bărbat nedotat, impotent. După ce a confirmat această interpretare, spunînd că a gîndit conștient lucrul acesta, i-am arătat în ce contradicție s-a plasat : pe de o parte, susține că relația cu doamna K. ar fi o relație amoroasă obișnuită ; pe de altă parte, pretinde că tatăl ei ar fi impotent deci incapabil să întrețină o asemenea relație. Răspunsul ei a dovedit că nu avea nevoie să admită această contradicție. I-ar fi cunoscut, spuse ea, că există nu doar un singur mod de satisfacere sexuală. Sursa acestei cunoașteri era în continuare, firește, de negăsit. Am întrebat-o dacă s-a referit la solicitarea altor organe decît cele genitale pentru relațiile sexuale și a răspuns afirmativ ; am putut continua : atunci ea se referă tocmai la acele părți ale corpului aflate la ea într-o stare de iritare (gîtul, cavitatea bucală). Atît de departe nu a vrut să meargă, desigur, în cunoașterea gîndurilor ei, dar pentru ca simptomul să poată exista, ea trebuia să le mențină neclarificate. Era necesară completarea că prin accesele ei de tuse care ca de obicei indicau o mîncărime în gît drept cauză a excitației, ea reprezenta o situație de satisfacere sexuală **per os** între cele două persoane a căror relație amoroasă o preocupa neîncetat. Faptul că în cel mai scurt timp după această explicație acceptată tacit tusea a dispărut se potrivea, firește, foarte bine concepției noastre dar nu am vrut să acordăm prea multă valoare acestei schimbări pentru că ea, totuși, survenea adesea în mod spontan.

* În limba germană, cuvîntul „vermögend" înseamnă în același timp „cu avere" și „puternic", „potent". Singurul echivalent din limba română care ni s-a părut a avea ambele nuanțe este „dotat". (N. t.).

*

Dacă acest fragment de analiză a provocat cititorului medic în afară de lipsă de încredere, pe care este liber să o aibă, mirare și oroare, atunci sînt pregătit să examinez aici îndreptățirea acestor reacții. Cred că mirarea este motivată prin fapta mea temerară de a discuta cu o tînără fată — sau în general cu o femeie maturizată sexual — despre lucruri atît de delicate și atît de dezgustătoare. Oroarea este dată de posibilitatea ca o fată castă să cunoască acele practici și ca imaginația ei să fie preocupată de ele. În legătură cu aceste două puncte aș îndemna la reținere și chibzuință. Nu există nici într-un caz, nici în celălalt temei pentru indignare. Se poate discuta cu femeile și fetele despre toate chestiunile sexuale fără ca aceasta să le dăuneze și să le producă suspiciune dacă, în primul rînd, există grija de a face acest lucru într-un anume mod și dacă, în al doilea rînd, le poți trezi convingerea că este ceva inevitabil. În aceleași condiții, ginecologului i se permite să supună femeile tuturor dezgolirilor posibile. Cel mai bun mod de a discuta despre aceste lucruri este cel sec și direct ; acesta este în același timp cît se poate de departe de lascivitatea cu care aceleași teme sînt tratate în „societate" și cu care femeile și fetele sînt foarte obișnuite. Eu dau organelor ca și proceselor numele lor tehnice și comunic aceste nume acolo unde ele nu sînt cunoscute : **„J'appelle un chat un chat".** Am auzit despre persoane, medici sau profani, care sînt scandalizate din cauza unei terapii în care au loc asemenea discuții și care par să ne invidieze, ori pe mine ori pe pacienți, pentru voluptățile, după așteptările lor, trăite aici. Dar cunosc destul de exact decența acestor domni ca să mă tulbur pentru așa ceva. Voi rezista tentației de a scrie o satiră. Aș vrea doar să menționez că încerc des satisfacția produsă de cîte o pacientă căreia la început nu îi este ușor să fie sinceră în chestiunile sexuale pentru ca ulterior să o aud exclamînd : „Cura dv. este totuși mult mai decentă decît conversația domnului X !"

Cel ce întreprinde un tratament al isteriei trebuie să fie convins în prealabil de inevitabilitatea atingerii te-

melor sexuale sau trebuie să fie pregătit să se lase convins prin experienţă. **„Pour faire une omelette il faut casser des oeufs“.** Pacienţii înşişi sînt uşor de convins; există prea multe prilejuri pentru aceasta în cursul tratamentului. Medicul nu trebuie să-şi facă nici un reproş pentru faptul că discută cu ei fapte ale vieţii sexuale normale şi anormale. Cu oarecare atenţie, se traduce pacienţilor în plan conştient ceea ce ei deja ştiu în inconştient; întregul efect al curei se sprijină pe înţelegerea faptului că influenţele afective ale unei idei inconştiente sînt mai puternice şi, pentru că nu pot fi înfrînate, mai vătămătoare decît cele ale unei idei conştiente. Nu există niciodată pericolul de a corupe o fată lipsită de experienţă; acolo unde lipseşte, chiar şi în inconştient, o cunoaştere a proceselor sexuale, nu se ajunge la simptomul isteric. Acolo unde este isterie, nu mai poate fi vorba despre „nevinovăţie a gîndurilor“ în sensul dat de părinţi şi educatori. M-am convins de temeinicia fără excepţie a acestei idei în legătură cu copii de 10, 12, 14 ani, băieţi şi fete.

În ceea ce priveşte a doua reacţie sentimentală care, în cazul în care am avut dreptate, nu mai este îndreptată împotriva mea, ci a pacientei şi găseşte oribil caracterul pervers al imaginaţiei acesteia, aş vrea să subliniez că nu se cuvine o asemenea violentă condamnare din partea medicului. Găsesc între altele inutil ca un medic care scrie despre rătăcirile instinctului sexual să folosească fiecare prilej pentru a intercala în text exprimarea aversiunii sale faţă de lucruri atît de dezgustătoare. Aici există un fapt cu care, reprimîndu-ne tendinţele noastre în materie de gust, să sperăm că ne vom deprinde. Despre ceea ce numim perversiuni sexuale, adică transgresiunile funcţiei sexuale, trebuie să putem vorbi fără indignare. Deja incertitudinea graniţelor pentru normal în viaţa sexuală la diverse rase şi în diverse epoci ar trebui să îi potolească pe cei zeloşi. Să nu uităm că una din perversiunile cele mai dezgustătoare pentru noi, iubirea senzuală a bărbatului pentru bărbat, la unul dintre popoarele cu mult superioare nouă din punct de vedere cultural, cum sînt grecii, nu numai că era permisă, dar i s-au acordat importante funcţii so-

ciale. Puţin cîte puţin, fiecare dintre noi, în propria sa viaţă sexuală depăşeşte graniţele îngust trasate ale normalului. Perversiunile nu sînt nici bestialităţi nici degenerări în sensul patetic al cuvîntului. Ele sînt dezvoltări din germeni cuprinşi în întregime în predispoziţia sexuală nediferenţiată a copilului a căror reprimare sau derivare în scopuri mai înalte, asexuale — **sublimare** — a fost destinată să furnizeze forţele pentru un mare număr din realizările noastre culturale. Cînd cineva a **devenit** pervers în mod grosier şi manifest, se poate spune mai corect că a **rămas,** el reprezintă un stadiu de **oprire a dezvoltării.** Psihonevroticii sînt toţi persoane cu înclinaţii perverse puternic dezvoltate dar care, în cursul evoluţiei lor, au fost refulate şi au devenit inconştiente. Fantasmele lor inconştiente au exact acelaşi conţinut ca faptele autentic constatate ale perverşilor, chiar şi atunci cînd nu au citit **Psychopathia sexualis** de Krafft-Ebing, lucrare căreia oamenii naivi îi atribuie atît de multă complicitate la apariţia tendinţelor perverse. Psihonevrozele sînt, pentru a spune astfel, **negativul** perversiunilor. Constituţia sexuală, în care este cuprinsă şi exprimarea eredităţii, acţionează la nevrotici împreună cu influenţe întîmplătoare ale vieţii care tulbură dezvoltarea sexualităţii normale. Apele care găsesc în albia fluviului un obstacol sînt trimise înapoi, în albii mai vechi ce erau destinate a fi părăsite. Forţele motrice pentru construirea simptomului isteric sînt furnizate nu numai de sexualitatea normală refulată ci şi de tendinţele perverse inconştiente. [1]

Cele mai puţin respingătoare printre aşa-numitele perversiuni sexuale se bucură de cea mai mare răspîndire în rîndul populaţiei noastre, cum fiecare ştie cu excepţia medicului autor de lucrări asupra acestor subiecte. Sau mai degrabă autorul ştie şi el aceasta dar se străduieşte

[1] Aceste propoziţii despre perversiunile sexuale au fost scrise cu cîţiva ani înainte de remarcabila carte a lui I. Bloch *(Beiträge zur Atiologie der Psychopathia sexualis,* 1902 şi 1903) (Contribuţii la etiologia lui psychopathia sexualis). A se vedea şi lucrarea mea apărută în aceşti ani (1905) *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* (Trei eseuri asupra teoriei sexualităţii).

să uite în momentul în care ia pana în mînă să scrie. Nu este deci miraculos că isterica noastră de 19 ani (în curînd) care a auzit de existența unor asemenea relații sexuale (sugerea membrului) dezvoltă o asemenea fantasmă inconștientă și îi dă expresie prin senzația de iritație în gît și tuse. De asemenea, nu ar fi nimic miraculos ca ea să fi ajuns la asemenea fantasmă fără lămuriri exterioare, cum am constatat cu certitudine la alte paciente. Precondiția somatică pentru asemenea creație independentă a unei fantasme care coincide cu modul de a acționa al perverșilor a fost dată la ea de un fapt remarcabil. Își amintea foarte bine că în anii copilăriei era o **„sugătoare"**. Și tatăl și-a amintit că a dezvățat-o de aceasta pe cînd avea patru sau cinci ani. Dora însăși avea clar în memorie o imagine din prima ei copilărie cînd stătea într-un colț pe dușumea, sugîndu-și degetul mare de la mîna stîngă în timp ce cu mîna dreaptă îl trăgea de lobul urechii pe fratele ei aflat liniștit alături. Acesta este un mod de autosatisfacere completă prin supt despre care mi-au povestit și alți pacienți deveniți insensibili și isterici. De la o pacientă am primit o informație care aruncă o lumină clară asupra proveniență acestui obicei ciudat. Tînăra femeie care niciodată nu se dezvățase cu adevărat de supt se vedea într-o amintire din copilărie, prezumtiv în prima jumătate a celui de-al doilea an de viață ; sugea la sînul doicii și în același timp o trăgea ritmic de lobul urechii. Cred că nimeni nu va contesta că mucoasa buzelor și a gurii poate fi considerată ca o **zonă erogenă** primară ; o parte a acestei semnificații s-a păstrat pentru sărut, care trece drept normal. Activitatea timpurie intensă a acestei zone erogene este deci condiția pentru disponibilitatea somatică ulterioară a traiectului mucoasei care începe cu buzele. Cînd, mai tîrziu, se ajunge la cunoașterea obiectului sexual propriu-zis, penisul, creîndu-se situații care sporesc excitația zonei bucale rămasă zonă erogenă, nu este necesară o mare risipă de forță creatoare pentru a plasa, în situația de satisfacere, în locul mamelonului originar și al degetului vicariant actualul obiect sexual, penisul. Iată că această fantasmă perversă extrem de șocantă, despre sugerea penisului are cea mai candidă origine ; ea este refacerea unei impresii pe care

o putem numi preistorică ; impresia sugarului aflat la sînul mamei sau al doicii, care, în mod obișnuit este reactivată văzînd copii sugari. Cel mai adesea, ugerul vacii a slujit ca reprezentare intermediară între mamelon și penis.

*

Interpretarea de mai sus dată simptomelor faringiene ale Dorei, poate să prilejuiască și o altă observație. Se pune întrebarea : Cum se potrivește această situație sexuală fantasmatică cu cealaltă explicație și anume, că apariția și dispariția fenomenului de boală corespund prezenței și absenței bărbatului iubit ? Cu alte cuvinte, cum se armonizează cu includerea comportamentului femeii care exprimă gîndurile : dacă aș fi soția lui, l-aș iubi cu totul altfel, aș fi bolnavă (de dor) atunci cînd este plecat și aș fi sănătoasă (de fericire) cînd este din nou acasă ? La aceasta trebuie să răspund potrivit cu experiența mea în rezolvarea simptomelor isterice : nu este necesar ca diversele semnificații ale unui simptom să se acorde una cu cealaltă, adică să întregească un anasmblu. Este suficient ca ansamblul să fie produs prin tema care a dat naștere tuturor fantasmelor. În cazul nostru, de altfel, o asemenea potrivire nu este exclusă ; o semnificație corespunde mai mult tusei, alta — afoniei și succesiunii situațiilor ; o analiză mai fină ar fi permis probabil pătrunderea mai completă a determinărilor psihice ale detaliilor bolii. Am aflat deja că în general un simptom corespunde mai multor semnificații **în același timp** ; acceptăm acum în plus că el poate da expresie mai multor semnificații **în mod succesiv**. Simptomul poate să-și schimbe în cursul anilor una din semnificații sau semnificația principală ; se poate de asemenea ca accentul principal să treacă de la o semnificație la alta. O tendință conservatoare a nevrozei face ca un simptom deja format să fie pe cît posibil menținut, chiar dacă gîndul inconștient care și-a găsit expresia în simptom și-a pierdut semnificația. Este ușor de explicat mecanic această tendință către menținerea simptomului ; producerea unui

asemenea simptom este atît de dificilă, transferul excitației pur psihice în plan corporal, ceea ce am numit **conversie,** este legat de atît de multe condiții favorizante, disponibilitatea somatică necesară pentru conversie este atît de greu de obținut, încît imboldul de a descărca excitația din inconștient se mulțumește, pe cît posibil, cu drumul deja practicabil. Mult mai ușoară decît crearea unei noi conversii pare producerea de legături asociative între o nouă idee care se cere exprimată și una veche care a pierdut această necesitate. Pe drumul astfel creat, excitația se revarsă de la noua sursă către locul de descărcare mai vechi și simptomul pare, așa cum spune Evanghelia, un burduf vechi umplut cu vin nou. După aceste discuții, pare că latura somatică a simptomului isteric este mai constantă, mai greu de înlocuit iar cea psihică pare a fi elementul schimbător, mai ușor de înlocuit ; din această relație, nu trebuie dedusă nici o ierarhizare a celor două. Oricum, pentru psihoterapie latura psihică este mai importantă.

*

Repetarea neîncetată a aceloraşi idei despre relația tatălui ei cu doamna K. a oferit analizei Dorei prilejul și pentru alte descoperiri importante.

O asemenea tendință de gîndire poate fi considerată foarte puternică, mai bine zis **amplificată, supraevaluată,** în sensul dat de Wernicke. Ea se dovedește a fi maladivă, în ciuda conținutului ei aparent corect, printr-o particularitate : nu poate fi nici descompusă nici înlăturată cu toate străduințele de gîndire, conștiente și voluntare, ale persoanei. O tendință de gîndire normală, oricît de intensă, poate fi lichidată. Dora simțea foarte bine că gîndurile ei despre papa necesitau o apreciere specială. „Nu mă pot gîndi la nimic altceva", se plîngea ea în mod repetat. „Fratele meu spune bine că noi, copiii, nu avem nici un drept să criticăm aceste fapte ale lui papa. Noi nu trebuie să ne ocupăm de aceasta și poate trebuie chiar să ne bucurăm că el a găsit o femeie de care se poate atașa căci mama îl înțelege atît de puțin. Înțeleg toate

acestea și aș dori să gîndesc ca fratele meu dar nu pot. Nu pot să-i iert aceasta".[1]

Ce este de făcut în fața unei asemenea idei supraevaluate, după ce au fost ascultate motivația ei conștientă ca și obiecțiile zadarnice împotriva acesteia ? Îți spui că **această tendință de gîndire foarte puternică își datorează amplificarea intervenției inconștientului.** Ea este insolubilă pentru travaliul intelectual, fie pentru că își întinde rădăcinile pînă la materialul inconștient refulat, fie pentru că în spatele ei se ascunde o altă idee inconștientă care, de obicei, est în directă opoziție cu ea. Cele ce se opun sînt întotdeauna strîns legate și adesea astfel asociate, **încît una este o idee foarte puternică și conștientă iar cealaltă, partea sa opusă însă refulată și inconștientă.** Această relație este un succes al procesului de refulare. Adică refularea este realizată de așa manieră încît, contrar unei idei de refulat este amplificată excesiv. Numesc această amplificare **reacțională** și ideea care se afirmă foarte puternic în conștient, arătîndu-se indestructibilă ca o prejudecată, **idee reacțională.** Cele două idei se comportă apoi nepericulos una față de cealaltă ca cele două extremități ale unui ac magnetic astatic. Cu un anumit surplus de intensitate, ideea reacțională menține refulat ceea ce este indecent ; ea însăși este însă prin aceasta „potolită" și invulnerabilă față de travaliul de gîndire conștientă. Conștientizarea ideii opuse refulate este apoi calea de a retrage ideii foarte puternice amplificarea sa.

Să nu excludem cazul în care există nu numai unul din cele două temeiuri ale supraevaluării ci și o concurență între ele. Pot să se producă și alte complicații care însă se lasă ușor introduse în șirul existent.

*

Să încercăm să aplicăm cele explicate la exemplul pe care ni-l oferă Dora, ocupîndu-ne mai întîi de prima pre-

[1] Un asemenea gînd supraevaluat este, adesea, pe lîngă profunda depresie, singurul simptom al unei stări de boală care în mod obișnuit este numită „melancolie" ; aceasta se lasă rezolvată însă prin psihanaliză ca o isterie.

supunere, și anume că rădăcina preocupării ei obsedante pentru relația tatălui cu doamna K. i-ar fi ei înseși necunoscută, aflîndu-se în inconștient. Nu este greu să ghicești această rădăcină după situații și fenomene. Comportarea ei trece dincolo de sfera de interes a unei fiice ; ea simțea și acționa mai degrabă ca o femeie geloasă, așa cum am fi găsit firesc la mama ei. Cu pretenția ei : „Ori ea ori eu", cu înscenările și amenințarea cu sinuciderea pe care a lăsat-o să se întrevadă, s-a situat, evident, în locul mamei. Dacă este adevărat că fantasma despre o anume situație sexuală este temeiul tusei sale, atunci ea s-a plasat aici în locul doamnei K. Ea se identifica deci cu cele două femei iubite de către tată în trecut și în prezent. Concluzia este că înclinația ei față de tată era mai mare decît știa sau ar fi admis bucuroasă, deci că era îndrăgostită de tatăl ei.

Asemenea relații amoroase inconștiente, identificabile în consecințele lor anormale, relații între tată și fiică, între mamă și fiu, am învățat să le înțeleg ca pe reîmprospătări ale germenilor de simțire infantilă. Am arătat altundeva [1] cît de timpuriu se manifestă atracția sexuală între părinți și copii și am arătat că povestea lui Oedip e de înțeles probabil ca o prelucrare poetică a ceea ce este tipic în aceste relații. O urmă clară a acestei atracții timpurii a fiicei față de tată, a fiului față de mamă, se găsește probabil la majoritatea oamenilor ; această atracție trebuie presupusă a fi de la început mai intensă la copiii care prin constituție sînt predispuși la nevroză, sînt precoci și avizi de iubire. Ies apoi în evidență unele influențe care nu sînt discutate aici, influențe ce fixează tendința amoroasă rudimentară sau o amplifică ; prin urmare, încă din anii copilăriei sau pentru prima dată în perioada pubertății această tendință devine ceva comparabil cu atracția sexuală, acaparînd libidoul la fel ca ea. [2] Condițiile exterioare ale pacientei nastre nu sînt

[1] În *Die Traumdeutung* și cel de-al treilea eseu din *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*.

[2] Momentul decisiv pentru aceasta este probabil apariția precoce de senzații genitale autentice, fie spontan fie provocate prin seducție și masturbare (A se vedea mai jos).

tocmai nefavorabile unei asemenea interpretări. Înclinația ei a fost orientată întotdeauna către tată ; numeroasele lui îmbolnăviri i-au întărit afecțiunea ; în unele situații, nimănui în afară de ea nu i s-a permis să realizeze îngrijirea bolnavului ; mîndru de inteligența ei precoce, el îi cerea părerea, avînd încredere în ea, încă de cînd era copil. Prin ivirea doamnei K. nu mama ei ci ea a fost înlăturată și nu doar dintr-unul din rolurile sale.

Cînd îi spuneam Dorei că atracția ei față de tată avea în întregime, încă de timpuriu, caracterul îndrăgostirii, ea răspundea în mod obișnuit astfel : „Nu-mi amintesc" dar relata imediat ceva analog despre verișoara ei dinspre mamă, în vîrstă de 7 ani, în care frecvent credea că vede o reflectare a propriei copilării. Micuța fusese din nou martora unei dispute furtunoase între părinți și i-a șoptit la ureche Dorei sosită în vizită după aceea : „Nici nu-ți imaginezi cît o urăsc pe această persoană (arătînd spre mamă) ! Și dacă ea moare într-o zi, eu mă căsătoresc cu tata". Sînt obișnuit să văd în asemenea asociații care sînt în acord cu conținutul afirmației mele, o confirmare provenită din inconștient. Un alt „da" nu se lasă auzit din inconștient ; un „nu" inconștient în general nu există. [1]

*

Această stare amoroasă care-l viza pe tată nu s-a manifestat ani de-a rîndul ; dimpotrivă, cu aceeași femeie care i-a luat locul pe lîngă tată ea a fost multă vreme în cea mai afectuoasă înțelegere, favorizînd chiar relațiile acesteia cu tatăl, așa cum știm din autoreproșurile ei. Această iubire față de tată a fost deci recent reîmprospătată și, în acest caz, ne putem întreba în ce scop s-a produs. Desigur ca simptom reacțional, pentru a re-

[1] Adaos din 1923. O altă formă, foarte curioasă și pe deplin demnă de încredere, a confirmării din inconștient, pe care altădată nu o cunoșteam încă, este exclamația pacientului : „Nu am gîndit aceasta" sau „La aceasta nu m-am gîndit". Afirmația poate fi tradusă direct astfel : „Da, nu am fost conștient de asta."

prima altceva care era deci încă puternic în inconștient. După cum stăteau lucrurile, m-am gîndit în primul rînd că acest ceva reprimat ar fi iubirea față de d-l K. A trebuit să accept că această iubire dura încă, dar că a avut față de ea o violentă împotrivire — din motive necunoscute — din momentul scenei de lîngă lac ; a reactivat și amplificat vechea atracție față de tată pentru a îndepărta din conștiință iubirea primilor ei ani de fată, devenită dureroasă. Astfel am putut să-mi dau seama de un conflict susceptibil de a zdruncina viața sufletească a fetei. Pe de o parte, era regretul de a-l fi refuzat pe bărbat, dorul după persoana acestuia și micile semne ale tandreții lui ; pe de altă parte, motive puternice, sub care era ușor de ghicit mîndria, se opuneau acestor porniri tandre și pline de dor. Astfel a ajuns să se autoconvingă că a terminat cu d-l K., ceea ce era beneficiul ei la acest proces de refulare tipic ; a trebuit totuși ca împotriva iubirii ce tindea neîncetat să devină conștientă să cheme în ajutor atracția infantilă față de tată și să o exagereze pe aceasta. Faptul că apoi a fost aproape neîncetat dominată de o geloasă înverșunare a putut să aibă și o altă determinare. [1]

Mă așteptam ca explicația mea să provoace la Dora cea mai categorică opoziție. Acel „nu" care se aude de la pacient după ce a fost prezentată percepției sale conștiente ideea refulată, constată numai refularea și gradul de hotărîre al acesteia, îi măsoară forța. Dacă nu interpretăm acest „nu" ca pe expresia unei judecăți imparțiale, de care totuși bolnavul nu este capabil, și continuăm munca, apare curînd prima dovadă că „nu" în astfel de cazuri înseamnă doritul „da". Dora a recunoscut că nu a putut fi rea cu d-l K., așa cum el, după ea, ar fi meritat. Ea a povestit că într-o zi l-a întîlnit pe stradă pe d-l K. în timp ce era însoțită de o verișoară care nu îl cunoștea. Aceasta strigă dintr-o dată : „Dora, ce ai ? Ești galbenă ca ceara !" Ea nu a simțit nimic în legătură cu această schimbare dar a trebuit să audă de la mine că mimica și expresia afectivă ascultă mai degrabă de inconștient decît de conștient și îl trădează pe primul. [1*] Altă dată, după mai multe zile de umoare egală și veselă, a venit la mine în cea mai proastă dispoziție și nu a știut să explice acest fapt. Astăzi este atît de dezgustată, explică ea ; este ziua de naștere a unchiului, nu este pregătită să-l felicite și nu știe de ce. Arta mea de interpretare nemanifestîndu-se în acea zi, am lăsat-o să continue ; dintr-o dată, și-a amintit că astăzi este și ziua de naștere a d-lui K. ; nu am scăpat ocazia de a valorifica acest fapt împotriva ei. Nu a fost greu de explicat de ce cadourile substanțiale primite la propria ei zi de naștere cu cîteva zile în urmă nu îi produseseră nici o bucurie. Lipsea un cadou care altădată era cel mai prețios pentru ea, cel de la d-l K.

A persistat multă vreme în opoziția față de afirmația mea, pînă către sfîrșitul analizei cînd a fost furnizată dovada decisivă a corectitudinii acestei afirmații.

*

Trebuie să mă gîndesc acum la o altă complicație căreia sigur nu i-aș acorda nici un spațiu dacă, în calitate de scriitor, ar trebui să imaginez o asemenea stare sufletească pentru o nuvelă în loc să o analizez ca medic. Elementul la care mă voi referi aici nu poate decît să tulbure și să umbrească frumosul conflict, demn de a fi poetizat, pe care îl putem accepta în cazul Dorei ; acest element ar cădea pe bună dreptate victima cenzurii scriitorului care simplifică și abstractizează acolo unde funcționează ca psiholog. Ceea ce mă străduiesc să înfățișez aici este complicarea motivelor, aglomerarea și combinația

[1] Despre care de asemenea vom vorbi.

[1] „Ruhig mag ich Euch erscheinen, / Ruhig gehen sehen."
* Freud citează din Schiller, *Ritter Toggenburg* (Cavalerul Toggenburg). Strofa din care sînt extrase versurile arată lupta femeii care s-a retras la mănăstire cu iubirea încă vie pentru soțul ei, cavalerul cruciat : „Ritter, treue Schwesterliebe / Widmet Euch dies Herz / Fordert keine andre Liebe / Denn es macht mich Schmerz. / Ruhig mag ich Euch erscheinen / Ruhig gehen sehn ;..." (Cu iubirea unei surori devotate / Vă dăruiesc această inimă, cavaler / O altă iubire nu-mi cereți / Căci astfel îmi produceți durere. / Doresc să vă par liniștită / Cînd vă văd sosind și plecînd...), în Friedrich Schiller, *Balladen*, Verlag der Nation-Berlin, 1955. (N. t.).

impulsurilor sufleteşti, pe scurt, regula supradeterminării. În spatele tendinţei de gîndire supraevaluată care se ocupa de relaţiile tatălui cu doamna K., se amplifica un impuls de gelozie al cărui obiect era această femeie, — deci un impuls care nu s-a putut baza decît pe atracţia faţă de acelaşi sex. Este de multă vreme cunoscut şi de mai multe ori reliefat că în anii pubertăţii pot fi observate, chiar în mod normal, la băieţi şi fete semne clare ale înclinaţiei faţă de acelaşi sex. Calda prietenie faţă de o colegă de şcoală cu jurăminte, săruturi, promisiunea unei corespondenţe eterne şi toată susceptibilitatea geloziei este precursorul obişnuit al unei prime intense îndrăgostiri de un bărbat. Izvorul homosexual seacă apoi în condiţii favorabile, adesea complet ; acolo unde nu există fericire în iubirea faţă de un bărbat, izvorul este redeşteptat de către libido în următorii ani şi sporit în diverse intensităţi. Dacă acest fapt este atît de uşor de constatat la oamenii sănătoşi, atunci ne vom aştepta, în continuarea unor observaţii mai vechi despre mai puternica dezvoltare a germenilor normali ai perversiunii la nevrotici să găsim în constituţia lor o mai puternică predispoziţie homosexuală. Aşa trebuie să fie, căci nu am reuşit încă în nici o psihanaliză a unui bărbat sau a unei femei fără să ţin cont de un adevărat izvor homosexual cu adevărat important. Acolo unde la femeile şi fetele isterice libidoul sexual care vizează bărbatul a suferit o puternică reprimare, prin înlocuire, vom găsi, de obicei, amplificat şi chiar parţial conştient, libidoul sexual care vizează femeia.

Nu voi mai trata aici această temă importantă şi de neevitat în special pentru înţelegerea isteriei bărbatului. Aceasta pentru că analiza Dorei a ajuns la sfîrşit înainte de a clarifica aceste condiţii la ea. Îmi amintesc însă de acea guvernantă cu care a trăit la început într-un intim schimb de idei pînă cînd a observat că ar fi preţuită şi bine tratată de către aceasta nu datorită propriei persoane ci celei a tatălui. Apoi a obligat-o pe aceasta să părăsească locuinţa. De asemenea, Dora a zăbovit foarte des şi cu un accent special asupra unei alte înstrăinări care ei îi s-a părut enigmatică. Cu a doua verişoară, aceeaşi care mai tîrziu a devenit logodnică, ea s-a înţeles întotdeauna

bine şi au împărţit tot felul de secrete. Cînd tatăl, prima dată după vizita întreruptă la lac, s-a întors în oraşul B., a refuzat desigur să-l însoţească ; această verişoară a fost rugată să călătorească împreună cu tatăl şi a acceptat. Dora a simţit de atunci că relaţia cu ea s-a răcit şi s-a mirat ea însăşi cît de indiferentă i-a devenit, deşi a mărturisit, totuşi, că nu-i poate face nici un reproş important. Această susceptibilitate m-a făcut să întreb care a fost relaţia ei cu doamna K. pînă la discordie. Am aflat că tînăra femeie şi fata abia maturizată au trăit ani de zile în cea mai mare intimitate. Cînd Dora locuia la familia K., împărţea camera de culcare cu prietena ei ; d-l K. dormea în altă cameră. Dora a fost confidenta şi sfătuitoarea femeii în privinţa tuturor greutăţilor vieţii ei conjugale ; nu exista nimic despre care ele să nu fi discutat. Medeea era pe deplin mulţumită ; Kreusa îi trăgea spre sine pe cei doi copii ; în plus, ea nu făcea nimic care să tulbure relaţia tatălui acestor copii cu fata. Cum a ajuns Dora în situaţia de a-l iubi pe bărbatul despre care iubita ei prietenă a ştiut să-i spună atît de multe lucruri rele, este o interesantă problemă psihologică. Această problemă poate fi probabil rezolvată prin cunoaşterea faptului că în inconştient ideile conviețuiesc liniştit una cu cealaltă, fără conflict chiar opuse fiind, fapt ce totuşi, suficient de des, rămîne la fel şi în conştient.

Cînd Dora povestea despre doamna K., lăuda „corpul încîntător de alb“ al acesteia cu un ton care corespundea mai degrabă unei îndrăgostite decît unei rivale învinse. Mai mult nostalgic decît amar, îmi comunica altădată convingerea ei că de cadourile pe care i le aducea papa s-ar fi îngrijit doamna K., recunoscînd gustul acesteia. În alt moment, reliefa faptul că desigur prin intermediul doamnei K i se făcuseră cadouri bijuterii ; acestea erau foarte asemănătoare cu cele pe care le văzuse la doamna K. şi pe care atunci şi le dorise mult. Da, trebuie să menţionez că nu am auzit de la ea nici un cuvînt dur sau mînios despre femeia în care conform punctului de vedere al ideilor supraevaluate, ar fi trebuit să vadă cauza nefericirii sale. Ea s-a comportat inconsecvent dar aparenta ei inconsecvenţă a fost tocmai expresia unei tulbu-

rări sentimentale de natură să complice lucrurile. Căci cum s-a comportat față de ea prietena, în mod exaltat, iubită ? După ce Dora l-a învinuit pe d-l K. și i s-a cerut acestuia socoteală în scris de către tatăl Dorei, el a răspuns, mai întîi asigurîndu-l de înalta sa stimă și s-a oferit să vină în orașul lor pentru a clarifica toate neînțelegerile. Cîteva săptămîni mai tîrziu, cînd el s-a adresat tatălui în orașul B., nu a mai fost vorba de înaltă stimă. El a denigrat fata, valorificîndu-și atuul : o fată care citește asemenea cărți și se interesează de asemenea lucruri nu poate avea nici o pretenție la stima unui bărbat. Deci doamna K. o trădase și o ponegrise ; numai cu ea discutase despre Mantegazza și despre teme jenante. S-a repetat situația cu guvernanta ; doamna K. nu o iubise de dragul propriei persoane ci din cauza tatălui. Fără îndoială, o sacrificase pe ea pentru a nu fi tulburată propria ei relație cu acesta. Poate că această ofensă a afectat-o mai mult, a acționat mai patogen decît o alta cu care ea a vrut să o acopere, și anume aceea de a fi sacrificată de tată. O amnezie atît de perseverent menținută (amnezie referitoare la sursa cunoașterii ei jenante) nu se referă direct la valoarea sentimentală a învinovățirii și prin urmare la trădarea prietenei ?

Cred că nu greșesc presupunînd că tendința de gîndire supraevaluată a Dorei, care se ocupa de relația tatălui cu doamna K., a avut scopul nu numai de a reprima iubirea cîndva conștientă pentru d-l K., ci și de a masca iubirea, în sens mai adînc icnonștientă, față de doamna K. Acest ultim curent s-a aflat în relație de directă opoziție cu tendința de gîndire supraevaluată. Spunînd neîncetat că papa a sacrificat-o acestei femei, demonstra zgomotos că nu o invidia pe această femeie pentru posesiunea lui papa și își ascundea de fapt contrariul, că nu l-a putut invidia pe papa pentru iubirea acestei femei și că nu ar iertat femeii iubite deziluzia trădării ei. Gelozia femeii a fost cuplată în inconștient cu gelozia care e proprie unui bărbat. Aceste curente de simțire bărbătești, sau mai corect spus **ginecofile** *, sînt tipice pentru viața amoroasă inconștientă a fetelor isterice.

---

* lesbiene (N. t.).

II

PRIMUL VIS

Cînd eram pe punctul de a reuși, grație materialului care se oferea analizei, să luminez un aspect întunecos din viața de copil a Dorei, ea mi-a vorbit de un vis pe care l-a avut în mod repetat în același mod ; într-una din ultimele nopți l-a avut din nou. Un vis periodic repetat era tocmai prin acest fapt de natură să deștepte curiozitatea mea. În interesul tratamentului, putem avea în vedere intercalarea acestui vis în contextul analizei. Am hotărît deci să-l cercetez cu grijă.

Primul vis : **„Într-o casă este incendiu** [1], povesti Dora, **tata stă lîngă patul meu și mă trezește. Mă îmbrac repede. Mama vrea să salveze și caseta ei de bijuterii, dar papa spune : «Nu vreau ca eu și copiii mei să ardem din cauza casetei tale de bijuterii». Coborîm în goană și îndată ce sîntem afară, mă trezesc“.**

Întrucît este un vis care se repetă, întreb, firește, cînd l-a visat pentru prima dată. Nu știe. Dar își amintește că în L. (localitatea de lîngă lac unde s-a produs scena cu d-l K.) a avut visul trei nopți la rînd, după care el a revenit aici, acum cîteva zile, [2] Împletirea astfel produsă între vis și evenimentele din L. sporește speranța mea în ceea ce privește explicarea visului. Dar aș dori mai întîi să aflu motivul ultimei sale repetări ; cer Dorei, care este deja pregătită pentru interpretarea viselor prin unele mici exemple anterior analizate, să-și descompună visul și să-mi relateze ce-i vine în minte o dată cu aceasta.

Ea spune : „Ceva ce nu poate să aibă legătură cu visul, este complet nou ; visul îl avusesem deja mai devreme.“

---

[1] Nu a fost niciodată la noi un incendiu adevărat, a răspuns ea, ulterior, la întrebarea mea.

[2] Conținutul însuși al visului dovedește că a apărut *pentru prima dată* în L.

— Nu face nimic, povestește ; va fi tocmai ultimul lucru privitor la vis.

— Papa a avut în aceste zile o dispută cu mama pentru că ea închide noaptea sufrageria. Camera fratelui meu nu are ieșire separată, este accesibilă numai prin sufragerie. Papa nu vrea ca el să fie astfel închis. El a spus că așa ceva nu merge ; se poate întîmpla ceva noaptea încît să fie nevoie să ieși."

— V-ați gîndit atunci la pericolul de foc ?

— Da.

— Vă rog să rețineți propriile cuvinte. Poate ne vor fi necesare. Ați spus : **se poate întîmpla ceva noaptea încît să fie nevoie să ieși.** [1].

Dora găsi însă acum relația dintre motivul recent și cel trecut al visului căci continuă :

„Cînd papa și cu mine am sosit atunci în L., el și-a exprimat teama de incendiu. Am sosit pe o vreme rea ; am văzut casa mică de lemn fără paratrăsnet. Această teamă era deci firească".

Trebuie să cercetez acum relația dintre evenimentele din L. și visul apărut încă de atunci. Întreb deci : „Ați avut visul în primele nopți în L. sau în ultimele, înainte de plecare, deci înainte sau după binecunoscuta scenă din pădure ?" (Știu că scena nu s-a petrecut imediat, în primele zile și că Dora a mai rămas cîteva zile după aceasta în L. fără a lăsa să se observe ceva în legătură cu incidentul).

Ea răspunse mai întîi : „Nu știu". Puțin după aceea : „Cred totuși că după".

Acum știu deci că visul a fost o reacție la acel eveniment. De ce s-a repetat el însă acolo de trei ori ? Întreb în continuare : „Cît timp ați mai rămas în L. după producerea scenei ?"

— Încă patru zile ; într-a cincea am plecat cu papa.

[1] „Subliniez aceste cuvinte pentru că mă surprind. Îmi sună ambiguu. Nu se folosesc aceleași cuvinte pentru anumite nevoi corporale ? Cuvintele ambigue sînt însă ca *„macazul"* pentru mersul asociațiilor. Dacă macazul este pus altfel decît pare pus în conținutul visului, ajungi la făgașul în care se mișcă gîndurile căutate și încă ascunse în spatele visului.

— Acum sînt sigur că visul a fost efectul nemijlocit al întîmplării cu d-l K. Acolo ați avut visul pentru prima dată, nu mai devreme. Ați adăugat nesiguranța amintirii pentru a șterge legătura. [1] Cifrele însă nu concordă. Dacă ați rămas încă patru nopți în L. puteați să fi repetat visul de patru ori. Nu a fost oare așa ?

Ea nu mai contrazise afirmația mea și, în loc să răspundă la întrebare, continuă [2] : „După-amiază, după plimbarea noastră pe lac de la care ne-am întors, eu și d-l K., în timpul prînzului, m-am întins ca de obicei pe canapea în dormitor pentru a dormi puțin. M-am trezit brusc și l-am văzut pe d-l K. stînd în picioare în fața mea".

— Deci, exact cum l-ați văzut în vis pe papa stînd în fața patului dv. ?

— Da. L-am întrebat ce caută acolo. El a răspuns că nimic nu-l reține de la a merge în camera sa cînd vrea, de altfel, el a venit să ia ceva de aici. Fiind astfel avertizată, am întrebat-o pe doamna K. dacă nu există nici o cheie de la dormitor și în dimineața următoare (a doua zi) m-am încuiat pentru a-mi face toaleta. După-amiază, cînd am vrut să mă încui pentru a mă întinde din nou pe canapea, cheia lipsea. Sînt convinsă că d-l K .a luat-o".

Aceasta este deci tema închiderii sau neînchiderii camerei care a apărut în prima asociație pe marginea visului și care, întîmplător, a jucat un rol în motivul recent al acestuia. [3] Propoziția : **Mă îmbrac repede** făcea oare parte din acest context ?

— Atunci mi-am propus să nu rămîn la familia K. fără papa. Temîndu-mă în diminețile următoare că d-l

[1] Comparați cu abordarea îndoielii la p. 27 în contextul celor spuse despre amintiri.

[2] Trebuie într-adevăr să apară un nou material format din amintiri înainte ca ea să poată răspunde la întrebarea pusă de mine.

[3] Presupun, fără a o spune încă Dorei, că acest element a fost ales de ea datorită semnificației sale simbolice. *„Camera"* în vis vrea să înlocuiască adesea „camera femeii" : faptul că aceasta este „deschisă" sau „închisă" nu poate fi, firește, indiferent. Se știe bine, de asemenea, care „cheie" deschide în acest caz.

K. m-ar putea surprinde în timpul toaletei, **m-am îmbrăcat de fiecare dată foarte repede.** Papa locuia totuși la hotel și doamna K. pleca întotdeauna foarte devreme pentru a face o plimbare cu el. D-l K. însă nu m-a mai inoportunat."

— Înțeleg ; ați luat în după-amiaza celei de-a doua zile hotărîrea de a vă feri de aceste urmăriri și în a doua, a treia, a patra noapte după scena din pădure ați avut timp să repetați această hotărîre în somn. Deja în după-amiaza a doua, deci înaintea visului, ați știut că în următoarea dimineață — a treia — nu veți mai avea cheia pentru a vă închide să vă îmbrăcați ; v-ați putut propune astfel să vă grăbiți toaleta cît mai mult posibil. Visul dv. revine însă în fiecare noapte pentru că el corespune chiar unei **intenții.** O intenție se menține pînă cînd este îndeplinită. Parcă v-ați fi spus : nu am liniște, nu pot să găsesc un somn liniștit pînă cînd nu ies din această casă În vis spuneți invers : **îndată ce sînt afară, mă trezesc.**

*

Întrerup aici comunicarea analizei pentru a compara acest fragment de interpretare a unui vis cu principiile mele despre mecanismul formării visului. Am arătat în cartea mea[1] că fiecare vis este o dorință reprezentată ca satisfăcută ; reprezentarea este voalată dacă dorința este refulată, aparține inconștientului și, în afară de visele copiilor, forța de a construi un vis o are numai dorința inconștientă sau care ajunge pînă în inconștient. Cred că aș fi fost mai sigur de asentimentul general dacă m-aș fi mulțumit să susțin că fiecare vis are un sens care poate fi dezvăluit printr-o anumită muncă de interpretare. După realizarea interpretării, visul ar putea fi înlocuit prin idei care pot fi intercalate într-un loc ușor de cunoscut în viața sufletească a stării de veghe. Aș fi putut continua arătînd că acest sens al visului se dovedește tot atît de divers ca sensul gîndirii în stare de veghe. O dată sensul este o dorință îndeplinită, altă dată

[1] *Die Traumdeutung* (Interpretarea viselor), 1900.

o temere realizată, o reflexie continuată în somn, o decizie (ca în visul Dorei), un fragment al producției spirituale din somn ș.a.m.d. Această prezentare ar fi atras tocmai prin accesibilitatea ei și s-ar fi putut sprijini pe un mare număr de exemple bine interpretate, cum este de pildă visul analizat aici.

În loc de aceasta, am oferit o afirmație generală care restrînge sensul visului la o singură formă de gîndire, la reprezentarea dorințelor și am trezit înclinația generală spre contrazicere. Dar trebuie să spun că nu cred să am nici dreptul nici datoria de a simplifica, pentru mai marea plăcere a cititorului, un proces psihologic atît timp cît acest proces ar oferi cercetării o complexitate posibil de soluționat în mod unitar abia prin apelul la altceva. De aceea, este pentru mine foarte important să arăt că excepțiile aparente, ca visul Dorei aici, care se dezvăluie înainte de toate ca un proiect al zilei continuat în somn, confirmă totuși din nou regula contestată.

*

Mai avem totuși încă o mare parte a visului de interpretat. Am întrebat mai departe : „Ce este cu caseta de bijuterii pe care mama vrea să o salveze ?"

— Mama iubește foarte mult bijuteriile și a primit multe de la papa.

— Și dv. ?

— Inițial și eu am iubit foarte mult bijuteriile ; de cînd sînt bolnavă, nu mai port. Cu patru ani în urmă (un an înainte de vis) papa și mama s-au certat rău din cauza unei bijuterii. Mama dorea să poarte ceva anume : cercei cu perle în formă de picături. Papa nu agrea așa ceva și i-a adus în locul perlelor o brățară. Ea a fost mînioasă și i-a spus că dacă a cheltuit atît de mulți bani pentru a-i dărui ceva care nu-i place, atunci trebuie să-i dăruiască altceva.

— V-ați gîndit atunci că ați fi luat brățara cu plăcere ?

— Nu știu [1] și mai ales nu știu cum de apare mama în vis ; ea totuși nu a fost atunci în L. [2].

— Vă voi explica aceasta mai tîrziu. Nu vă trece prin minte nimic altceva în legătură cu caseta de bijuterii ? Pînă acum ați vorbit numai despre bijuterii, nimic despre o casetă.

— Da, d-l K. mi-a făcut cadou cu cîtva timp în urmă o casetă de bijuterii prețioasă.

— Atunci poate că nu era deplasat un cadou în schimb. Poate nu știți, „casetă de bijuterii“ este o denumire preferată pentru ceea ce nu demult ați indicat prin intermediul poșetuței [3], adică organele genitale feminine.

— Am știut că **dv.** veți spune asfel. [4]

— Asta înseamnă că **dv.** ați știut acest lucru. Sensul visului devine acum mai clar. V-ați spus : Acest bărbat mă urmărește, el vrea să pătrundă în camera mea, „caseta mea de bijuterii“ este amenințată și dacă se va produce o nenorocire, va fi vina lui papa. De aceea, ați luat în vis o situație care exprimă contrariul, un pericol din care papa vă salvează. În această regiune a visului în general totul este transformat în contrariu, veți auzi curînd de ce. Secretul se află, firește, la mama. În ce fel ? Ea este, așa cum știți, concurenta dv. mai veche la favorurile lui papa. Cînd s-a produs incidentul cu brățara, ați vrut să acceptați bucuroasă ceea ce ea a respins. Să înlocuim acum „a accepta“ prin „a da“ și „a respinge“ prin „a refuza“. Aceasta înseamnă că sînteți pregătită să-i dați tatălui ceea ce mama îi refuză și acest ceva despre care

[1] Modul ei pe atunci obișnuit de a vorbi, de a recunoaște ceva refulat.

[2] Această observație atestă o completă neînțelegere a regulii explicației viselor, regulă, de altfel, bine cunoscută de către ea. Acest fapt precum și modul șovăitor ca și exploatarea sărăcăcioasă a ideii despre caseta de bijuterii mi-au dovedit că este vorba aici despre un material refulat cu multă tărie.

[3] Despre aceasta, vezi mai departe.

[4] O manieră foarte frecventă de a respinge o cunoaștere provenită din refulat.

este vorba ar avea de-a face cu bijuteriile. [1] Acum amintiți-vă de caseta pentru bijuterii pe care v-a dăruit-o d-l K. Aveți în acest caz începutul unui șir al gîndurilor paralel în care, la fel ca în situația bărbatului aflat în picioare în fața patului dv., d-l K. trebuie pus în locul lui papa. El v-a dăruit o casetă de bijuterii, deci dv. trebuie să-i dăruiți caseta dv. de bijuterii ; la aceasta m-am referit mai înainte cînd am vorbit despre „cadou în schimb“. În acest șir al gîndurilor mama dv. trebuie înlocuită prin doamna K. ; aceasta a fost atunci prezentă. Sînteți deci pregătită să-i dăruiți d-lui K. ceea ce îi refuză soția lui. Aici aveți gîndul care trebuie să fie refulat cu atît de mult efort, care face necesară transformarea tuturor elementelor în opusul lor. Visul confirmă ceea ce v-am spus înainte, și anume că ați trezit vechea iubire pentru papa pentru a vă apăra de iubirea pentru d-l K. Ce dovedesc toate aceste străduințe ? Nu numai că vă temeți de d-l K., ci și de dv. însevă, de tentația de a-i ceda. Confirmați prin aceasta cît de intensă a fost iubirea dv. pentru el. [2]

Firește, ea nu a vrut să accepte acest fragment de interpretare.

M-am dedicat însă unei continuări a interpretării visului care părea indispensabilă atît pentru anamneza cazului cît și pentru teoria visului. Am promis Dorei să-i fac cunoscut acest lucru în ședința următoare.

Nu puteam într-adevăr să uit indiciul care părea să rezulte din cuvintele echivoce notate **(că noaptea se poate întîmpla o nenorocire încît să fie nevoie să ieși).** Se adăuga faptul că explicarea visului îmi părea incompletă atît timp cît nu a fost îndeplinită o anumită cerință pe care în general nu o pun, dar caut cu predi-

[1] Pentru perlele în formă de picături vom putea da mai departe o interpretare cerută de context.

[2] Am mai adăugat : „De altfel, din apariția repetată a visului în ultimele zile deduc că vedeți aici o repetare a situației și că ați decis să nu mai urmați cura la care v-a îndemnat doar papa“. Urmarea a arătat cît de corect am gîndit. Interpretarea mea atinge aici tema „transferului“, temă de cea mai mare importanță, practică și teoretică, pe care voi avea prilejul să o abordez în acest studiu în mică măsură.

lecție îndeplinirea ei. Un vis obișnuit stă oarecum pe două picioare, din care unul atinge motivul esențialmente actual iar celălalt, o întîmplare cu consecințe importante din perioada copilăriei. Visul trasează o legătură între acestea două, evenimentul din copilărie și cel contemporan ; el încearcă să remodeleze prezentul după trecutul cel mai timpuriu. Dorința care creează visul vine întotdeauna din copilărie, ea vrea mereu să trezească din nou la realitate copilăria, să corecteze prezentul după copilărie. Credeam că recunosc deja în mod clar în conținutul visului părțile care se lăsau asamblate pentru a face aluzie la un eveniment din copilărie.

Am început discuția despre aceasta cu un mic experiment care, ca de obicei, a reușit. Pe masă se afla întîmplător o cutie mare de chibrituri. Am rugat-o pe Dora să se uite în jur și să spună dacă vede pe masă vreun obiect care de obicei nu stă aici. Ea nu a văzut nimic. Apoi am întrebat-o dacă știe de ce li se interzice copiilor să se joace cu chibriturile.

— Da, datorită pericolului de foc. Copiii unchiului meu se joacă atît de bucuroși cu chibriturile.

— Nu numai din cauza aceasta. Ei sînt avertizați : „Nu aprindeți", invocîndu-se o anumită credință.

Ea nu știa nimic despre aceasta. „Există temerea că după jocul cu focul pot uda patul. La baza ei se află probabil opoziția dintre **apă** și **foc.** De exemplu, ei visează foc pe care vor încerca să-l stingă cu apă. Aceasta nu știu exact. Dar văd că opoziția dintre apă și foc vă face în vis servicii remarcabile. Mama vrea să salveze caseta de bijuterii pentru ca aceasta să nu ia **foc** ; în gîndurile visului este vorba însă despre a nu **se uda** „caseta de bijuterii". Focul este însă utilizat nu numai ca opus al apei, el slujește, de asemenea, pentru reprezentarea directă a iubirii, a faptului de a fi îndrăgostit, de a arde. Dinspre foc pleacă deci un drum, prin această semnificație simbolică, spre gîndurile amoroase ; alt drum conduce în altă direcție trecînd mai întîi prin opusul apă, după ce s-a reunificat altundeva creînd încă o legătură cu iubirea care, de asemenea, **udă.** Dar încotro ? Gîndiți-vă la expresia dv. că **noaptea se poate întîmpla o nenorocire încît să fie nevoie să ieși.** Nu înseamnă aceasta o nevoie corporală ? Și dacă raportați aceasta la copilărie, poate fi altceva decît faptul de a uda patul ? Cum se procedează însă pentru a feri copiii de așa ceva ? Nu e așa că ei sînt treziți noaptea din somn **exact așa cum a procedat în vis papa cu dv.** ? Acesta ar fi deci evenimentul real din care vă scoateți dreptul de a-l înlocui pe d-l K., ce vă trezește din somn, ca papa. Conchid că ați suferit de enurezis mai mult timp decît se întîmplă de obicei la copii. La fel trebuie să se fi întîmplat și cu fratele dv. Căci papa spune : **nu vreau ca amîndoi copiii mei...** să piară. Altfel, fratele nu are nimic de-a face cu actuala situație a familiei K. ; de asemenea, el nu v-a acompaniat în orașul L.. Ce au de spus amintirile dv. despre toate acestea ?

— Despre mine nu știu nimic, a răspuns ea, dar fratele meu a udat patul pînă la vîrsta de șase sau șapte ani ; cîteodată se întîmpla și ziua.

Tocmai vroiam să o fac atentă că este mult mai ușor să-ți amintești astfel de fratele tău decît de tine însuți, cînd ea a continuat cu amintirea recuperată : „Și cu mine s-a întîmplat dar pentru prima dată la șapte sau opt ani și doar cîtva timp. Trebuie să fi fost ceva serios căci știu acum că s-a cerut sfatul unui medic. Aceasta a durat aproape pînă la astmul nervos."

— Ce a spus medicul ?

— El a considerat-o drept slăbiciune nervoasă care, credea el, trecuse deja și a prescris fortifiante". [1]

Interpretarea visului mi s-a părut acum terminată. [2] A doua zi, Dora a mai adus o completare la vis. Uitase să povestească : la trezire, de fiecare dată îi miroase a fum. Fumul se potrivea de fapt cu focul ; el arăta, de asemenea, că visul are o legătură specială cu persoana

[1] Acest medic a fost singurul căruia ea i-a arătat încredere ; relatata experiență i-a dovedit că el nu i-a ghicit secretul. Oricare altul, pe care nu știa încă să-l aprecieze, îi trezea teama acum explicabilă, că i-ar putea ghici secretul.

[2] Sîmburele visului, dacă ar fi tradus, ar suna cam astfel : Tentația este atît de puternică. Dragă papa, apără-mă la fel ca în anii copilăriei pentru ca patul meu să nu devină ud !

mea ; căci, atunci cînd ea pretindea că un lucru sau altul nu ascunde nimic în spatele său, obișnuiam să răspund : „Nu iese fum fără foc“. Dar ea obiectă împotriva acestei interpretări exclusiv personale susținînd că d-l K. și papa, ca și mine de altfel, sînt fumători pasionați. Ea însăși a fumat pe lac și d-l K. i-a răsucit o țigară înainte de a începe cu avansul său nefericit. Credea a-și aminti sigur că mirosul de fum nu a apărut pentru prima dată în ultimul vis ci, deja, în cele repetate de trei ori în L. Pentru că ea a refuzat să-mi mai dea și alte informații, a rămas în seama mea să includ cum vreau această completare în structura de gînduri a visului Mi-a putut sluji ca punct de sprijin faptul că senzația de fum a apărut ca adaos, deci a trebuit un efort special pentru învingerea refulării. Așadar, aparținea probabil gîndurilor celor mai întunecat reprezentate și mai bine refulate, deci tentației de a se arăta plină de bunăvoință față de bărbat. De asemenea, această senzație nu a putut să semnifice altceva decît dorul de un sărut care la fumător are în mod necesar gust de fum ; cei doi schimbaseră un sărut cu doi ani în urmă și acesta s-ar fi repetat desigur de mai multe ori dacă fata ar fi cedat solicitării. Gîndurile legate de tentație par astfel să fi mers înapoi la scena mai veche și să fi deșteptat amintirea sărutului, ispită împotriva căreia sugătoarea s-a apărat pe atunci prin dezgust. Adunînd în sfîrșit indiciile care atestă un transfer asupra mea, eu fiind de asemenea fumător, ajung la părerea că într-o zi, probabil, în timpul unei ședințe i-a trecut prin minte că își dorește un sărut de la mine. Acesta a fost pentru ea prilejul de a repeta visul de avertisment și de a hotărî părăsirea curei. Toate acestea se potrivesc bine dar din cauza particularităților „transferului“ se sustrag oricărei dovezi.

Aș putea acum oscila între fructificarea acestui vis pentru istoria bolii în cazul de față și rezolvarea mai degrabă a obiecției rezultate din el împotriva teoriei visului. Aleg prima posibilitate.

Merită a intra în amănunte legate de semnificația enurezisului pentru preistoria nevroticului. De dragul clarității, m-aș limita la a preciza că Dora nu a fost un

caz de enurezis obișnuit. Tulburarea nu a continuat pur și simplu dincolo de perioada de timp considerată normală ci, după spusele ei, a fost mai întîi învinsă pentru ca apoi să reapară, destul de tîrziu, după vîrsta de șase ani. Un asemenea enurezis nu are, după știința mea, o cauză mai probabilă decît masturbarea care joacă, în special în etiologia enurezisului, un rol încă subapreciat. După experiența mea, această legătură este foarte cunoscută pentru copiii înșiși și din acest fapt decurg toate urmările psihice care par să ateste că ei nu o uită niciodată. În momentul în care a fost povestit visul, ne găseam pe o linie a cercetării ce ducea direct spre o asemenea mărturisire a masturbării infantile. Cu cîtva timp în urmă ea ridicase problema aceasta, de ce s-a îmbolnăvit tocmai ea și, înainte ca eu să dau un răspuns, a aruncat vina asupra tatălui ei. Și nu ideile inconștiente ci cunoașterea conștientă a fost cea care și-a asumat motivarea. Fata știa, spre uimirea mea, de ce natură fusese boala tatălui. După întoarcerea acestuia de la consultația mea, ea a surprins o discuție în care a fost indicat numele bolii. Într-o perioadă mai timpurie, cînd s-a produs desprinderea de retină, medicul oculist căruia i s-a cerut sfatul a trebuit să se refere la etiologia sifilitică ; fata, curioasă și îngrijorată, a auzit atunci o mătușă vîrstnică spunînd mamei : „El a fost deja înainte de căsătorie bolnav“ și adăugînd ceva de neînțeles pentru ea, dar pe care mai tîrziu l-a interpretat ca pe un lucru necuviincios.

Deci tatăl s-a îmbolnăvit printr-un mod de viață frivol și ea considera că el i-a transmis ei în mod ereditar starea de boală. M-am ferit să-i spun că eu, cum am menționat (p. 30, nota de subsol) pledez, de asemenea, pentru părerea că descendenții sifiliticilor sînt în mod special predispuși către grave neuropsihoze. Continuarea acestui mers al gîndurilor ce îl învinovățeau pe tată s-a desfășurat prin material inconștient. Ea s-a identificat cu mama timp de cîteva zile prin mici simptome și ciudățenii, ceea ce i-a dat prilejul de a se distinge ca insuportabilă și m-a lăsat să ghicesc că se gîndește la o ședere în Franzensbad pe care l-a vizitat, nu mai știu în ce an, în compania mamei. Aceasta suferea de dureri

în abdomen și de o secreție (catar) care făcea necesară o cură la Franzensbad. Părerea ei, poate de asemenea îndreptățită, era că această boală provenea de la papa care deci transmisese mamei boala sa venerică. Era de înțeles pe deplin că ea, așa cum se întîmplă cu o mare parte dintre profani, nu făcea distincție între blenoragie și sifilis, între ereditar și transmis prin contact. Persistența ei în identificarea cu mama mi-a impus aproape întrebarea dacă nu are și ea vreo boală venerică ; am aflat că este atinsă de un catar **(fluor albus)** de al cărui debut nu își poate aminti.

Am înțeles atunci că în spatele gîndurilor care îl acuzau pe tată cu voce tare se afla ascunsă, ca de obicei, o autoînvinuire ; i-am venit în întîmpinare asigurînd-o că în viziunea mea **fluor-ul** tinerelor fete indică în special masturbarea și că toate celelalte cauze care de obicei conduc la o asemenea suferință le consider secundare în raport cu masturbarea [1]. Era deci pe cale să răspundă la întrebarea „De ce tocmai ea s-a îmbolnăvit ?“ prin recunoașterea masturbării, probabil în anii copilăriei. Ea neagă în modul cel mai categoric că și-ar putea aminti ceva de acest fel. Dar cîteva zile mai tîrziu, a făcut ceva pe care a trebuit să îl iau ca pe o apropiere de mărturisire. Ea avea în acele zile, ceea ce nu a fost cazul nici înainte nici după aceea, un mic portmoneu, atîrnat, de o formă modernă ; vorbea întinsă pe divan și în acest timp se juca deschizînd acest obiect, introducînd un deget înăuntru, închizîndu-l la loc ș.a.m.d. Am privit-o o vreme și i-am explicat apoi ce este un **act simptomatic.** [2] Numesc acte simptomatice acele acte pe care omul le înfăptuiește, cum se spune, automat, inconștient, fără a fi atent la ele, ca și cum s-ar juca ; cînd este întrebat despre ele, el tinde să le conteste orice semnificație, le explică drept indiferente și întîmplătoare. Observația atentă arată apoi că asemenea acte, despre care conștiința nu știe nimic sau nu

[1] Adaos din 1923 : O concepție extremă pentru care astăzi nu aș mai pleda.

[2] A se vedea *Zur Psychopathologie des Alltagslebens* (Psihopatologia vieții cotidiene), 1904.

vrea să știe nimic, reprezintă exprimarea unor idei și impulsuri inconștiente ; așadar, ca manifestări permise ale inconștientului sînt valoroase și instructive. Există două feluri de atitudini conștiente față de actele simptomatice. Dacă motivul ce li se atribuie este inofensiv, atunci se ia cunoștință de ele ; dacă lipsește un asemenea pretext pentru conștiință, atunci existența lor nu este observată. În cazul Dorei, motivarea a fost ușor de realizat : „De ce să nu port o asemenea poșetă, cum este astăzi la modă ?“ Dar o asemenea justificare nu a anulat posibilitatea originii inconștiente a actului respectiv. Pe de altă parte, această origine și sensul corespunzător actului nu pot fi în mod riguros dovedite. Trebuie să ne mulțumim să constatăm că un asemenea sens se potrivește excelent cu situația de față în ansamblu, cu ordinea de zi a inconștientului.

Voi prezenta altă dată o colecție a unor asemenea acte simptomatice, așa cum se pot ele observa la persoanele sănătoase și la cele nevrotice. Interpretările sînt cîteodată foarte ușoare. Poșetuța bifoliată a Dorei nu este altceva decît o reprezentare a organului genital ; jocul cu aceasta, deschiderea ei și introducerea degetului, o comunicare pantomomică fără jenă, dar evidentă a ceea ce ea dorea să facă, masturbarea. De curînd, mi-a apărut un caz asemănător, foarte amuzant. O doamnă mai în vîrstă scoate în mijlocul ședinței o mică bomboniera din os, chipurile pentru a lua o bomboană ; se străduiește să o deschidă, mi-o întinde apoi pentru a mă convinge cît de greu se deschide. Eu îmi exprim scepticismul cu privire la semnificația acestei cutii : o văd astăzi pentru prima dată deși posesoarea sa mă vizitează de mai bine de un an. La care, doamna cu zel : „Port cu mine această cutie întotdeauna, o iau peste tot unde merg !“ S-a liniștit abia după ce am făcut-o atentă, rîzînd, ce bine se potrivesc cuvintele ei la o altă semnificație. Cutia, **box,** πυξίς, este, ca și poșeta, ca și caseta de bijuterii, nimic altceva decît un reprezentant al cochiliei lui Venus, al organului genital feminin !

Există în viață multă asemenea simbolistică pe lîngă care trecem de obicei neatenți. Impunîndu-mi să aduc la

lumină ceea ce ascund oamenii, nu prin constrîngere hipnotică ci prin ceea ce ei spun și arată, consideram această sarcină mai grea decît este în realitate. Cine are ochi de văzut și urechi de auzit se poate convinge că muritorii nu pot ascunde nici un secret. Cel ale cărui buze tac vorbește cu vîrful degetelor ; trădarea izbucnește prin toți porii. De aceea, sarcina de a face conștient sufletul cel mai ascuns este pe deplin rezolvabilă.

Actul simptomatic cu poșeta nu a fost precursorul imediat al visului Dorei. Ședința care ne-a adus povestirea visului a deschis-o printr-un alt act simptomatic. Cînd am intrat în camera în care aștepta, ea a ascuns repede o scrisoare pe care o citea. Am întrebat de la cine este scrisoarea, firește, dar la început a refuzat să-mi spună. Apoi a ieșit la iveală ceva indiferent în cel mai înalt grad și fără legătură cu tratamentul nostru. Era o scrisoare de la bunica în care aceasta o ruga să-i scrie mai des. Cred că ea vroia doar să însceneze față de mine „secretul“ și să dea de înțeles că acum acest secret poate fi smuls de către medic. Acum îmi explic aversiunea ei față de orice nou medic ; se temea că el ar putea descoperi (datorită catarului sau comunicării enurezisului) cauza suferinței ei, că ar putea să ghicească masturbarea. Ea vorbea întotdeauna cu foarte puțină apreciere despre medicii pe care anterior evident îi supraestimase.

Acuzațiile împotriva tatălui, făcut responsabil de îmbolnăvirea ei, acuzația aflată în spatele acestora — **fluor albus**, jocul cu poșeta, enurezisul după vîrsta de șase ani, secretul pe care nu vrea să-l lase smuls de către medic — toate aceste indicii fac dovada completă a masturbării infantile. Am început să bănuiesc masturbarea în acest caz atunci cînd ea mi-a povestit de crampele stomacale ale verișoarei și apoi s-a identificat cu aceasta plîngîndu-se zile de-a rîndul de aceleași senzații dureroase. Este cunoscut cît de des apar gastralgiile tocmai la cei ce se masturbează. După o comunicare personală făcută de W. Fliess, tocmai asemenea gastralgii pot fi suspendate prin cocainizarea „punctului gastric“ din nas descoperit de el și pot fi apoi vindecate prin cauterizarea acestui punct. Dora mi-a confirmat în mod conștient

două lucruri : că ea însăși a suferit adesea de gastralgie și că avea temeiuri să creadă că verișoara sa se masturbează. Este foarte obișnuit la bolnavi ca ei să surprindă la alții o legătură pe care la ei înșiși nu o pot vedea datorită rezistențelor afective. De asemenea, ea nu a mai tăgăduit, deși nu și-a mai amintit nimic în plus. Și plasarea în timp a enurezisului „aproape pînă la astmul nervos“ o consider valorificabilă din punct de vedere clinic. Simptomele isterice nu apar aproape niciodată atît timp cît copiii se masturbează ci numai în timpul abstinenței ; [1] ele sînt un înlocuitor pentru satisfacția masturbatoare căci nevoia acestei satisfacții e menținută în inconștient atît timp cît nu apare un alt mod de satisfacere normală, acolo unde aceasta a rămas încă posibilă. Această ultimă condiție face posibilă vindecarea isteriei prin căsătorie și contact sexual normal. Dacă apoi în viața conjugală satisfacția este anulată, de exemplu prin **coitus interruptus,** înstrăinare psihică și altele asemănătoare, libidoul caută din nou vechile sale albii și se manifestă din nou prin simptome isterice.

Aș adăuga bucuros informații sigure despre cînd și prin ce influență specială a fost reprimată masturbarea la Dora, dar incompletitudinea analizei mă obligă să prezint un material lacunar. Am aflat deja că enurezisul a durat pînă la prima îmbolnăvire de dispnee. Singurul indiciu pe care a putut să-l dea pentru explicarea acestei prime îmbolnăviri a fost acela că atunci papa a fost plecat pentru prima oară după ameliorarea sa. În acest fragment de amintire rămas trebuia să fie o legătură cu etiologia dispneei. Actele simptomatice și alte indicii mă îndreptățesc să presupun următoarele : copilul, al cărui dormitor se afla lîngă cel al părinților, a tras cu urechea la o vizită nocturnă a tatălui la soția sa și a auzit gîfîiala bărbatului, oricum astmatic, în timpul coitului. În asemenea cazuri copiii presimt sexualul în zgomotele misterioase. Mișcările de exprimare a excitației sexuale

[1] Aceasta este valabil, în principiu, și pentru adulți ; totuși, este suficientă la ei o relativă abstinență, o restrîngere a masturbării, pentru ca la un libido puternic isteria și masturbarea să coexiste.

se află deja pregătite în ei ca mecanism înnăscut. Afirmasem cu ani înainte că dispneea și palpitațiile din isterie și nevroza de angoasă sînt numai fragmente izolate din actul coitului ; în multe cazuri, ca cel al Dorei, am putut explica simptomul dispneei, al astmului nervos, prin aceeași determinare : spionarea contactului sexual al adulților. Sub influența excitației de atunci, s-a produs foarte probabil în sexualitatea micuței o modificare radicală care a înlocuit înclinația către masturbare cu înclinația către angoasă. Ceva mai tîrziu, cînd tatăl era absent și copilul îndrăgostit se gîndea cu dor la el, ea a repetat impresia sub forma unui acces de astm. Ocazia acestei îmbolnăviri, ocazie păstrată în amintire, lasă să se ghicească gîndirea plină de angoasă care a acompaniat accesul. Aceasta s-a petrecut după ce s-a obosit într-o excursie la munte, cînd probabil a simțit ceva dintr-o reală dispnee. S-a adăugat ideea că tatălui îi sînt interzise ascensiunile, că el nu are voie să se extenueze pentru că are respirația scurtă ; și-a amintit apoi cît de mult s-a obosit el noaptea la mama, gîndindu-se dacă aceasta nu i-a dăunat ; apoi a venit grija că ea însăși s-a extenuat datorită masturbării care de asemenea duce la orgasm sexual cu puțină dispnee ; în fine, s-a produs revenirea întărită a acestei dispnee ca simptom. O parte a acestui material am putut să o extrag din analiză, cealaltă parte a trebuit să o construiesc. Referitor la masturbare, vedem că materialul pentru temă este adunat numai din frînturi, în diverse momente și în diverse contexte. [1]

[1] Într-o modalitate complet asemănătoare este stabilită dovada masturbării infantile și în alte cazuri. Materialul este în general de o natură asemănătoare : indicii de *fluor albus*, enurezis, ceremonial al mîinilor (compulsiunea de spălare) și altele. Se poate ghici cu certitudine în fiecare caz după simptomatologie dacă obiceiul a fost descoperit sau nu de o persoană care îngrijea copilul, dacă această manifestare sexuală a fost eliminată în urma unei lupte sau a unei schimbări subite. La Dora masturbarea a rămas nedescoperită și și-a găsit sfîrșitul dintr-o dată (secret, teamă de medici, înlocuire prin dispnee). Bolnavii contestă de obicei forța doveditoare a acestor indicii chiar atunci cînd amintirea catarului sau a avertismentului din partea mamei („asta face rău ; este otravă") au rămas în amintirea conștientă. Dar cîtva timp după aceasta, apare cu siguranță și în toate cazurile amintirea atît de multă vreme refulată despre această parte a vieții sexuale infantile. La o pacientă cu reprezentări obsesionale care derivau direct din masturbarea infantilă, se manifestau ca tendințe : interdicții, autopedepsiri, dorință de a nu fi deranjată, intercalare de pauze între o acțiune înfăptuită cu mîinile și următoarea, spălatul mîinilor etc. (Toate erau fragmente rămase neschimbate a eforturilor de a o dezvăța înfăptuite de persoana care o îngrijea). Avertismentul : „Pfu, este otravă !" era singurul lucru care se menținuse permanent în memorie. A se vedea și lucrarea mea *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* (Trei eseuri asupra teoriei sexualității) (1905).

Se ridică acum un șir de întrebări dintre cele mai importante despre etiologia isteriei : dacă putem vedea cazul Dorei ca tipic pentru etiologie, dacă el reprezintă singurul tip de cauzare posibilă etc. În mod sigur am dreptate lăsînd răspunsul la această întrebare să aștepte informații cu privire la un mare număr de cazuri asemănătoare analizate. În plus, ar trebui să încep prin ordonarea întrebărilor. În loc să mă exprim prin da sau nu la întrebarea dacă etiologia acestui caz de boală este de căutat în masturbarea infantilă, aș avea de discutat mai întîi noțiunea de etiologie în psihonevroze. Punctul de vedere din care aș răspunde s-ar dovedi esențial diferit de cel din care este pusă întrebarea. Este destul dacă pentru acest caz am reușit să ne convingem că masturbarea infantilă poate fi dovedită, că ea nu poate fi nici întîmplătoare nici indiferentă pentru formarea tabloului bolii [1]. Vom căpăta o înțelegere mai profundă a

[1] Fratele Dorei trebuie să fi avut vreo legătură cu obiceiul masturbării căci în acest context, ea a povestit cu accente care trădau o „amintire ecran" că fratele i-a transmis toate bolile prin care el însuși trecea (el mai ușor, ca într-o formă mai gravă). De asemenea în vis, el este protejat în fața „pieirii" ; și el a suferit de enurezis dar a încetat cu aceasta înaintea surorii sale. „Amintire ecran" a fost, într-un anume sens, și cînd ea a spus că pînă la prima boală a putut ține pasul cu fratele ei, iar de atunci a rămas în urmă la învățătură. Ca și cum ea ar fi fost pînă atunci un ștrengar, iar apoi ar fi devenit fecior elnică. Ea a fost într-adevăr o fetișcană sălbatică dar de la „astm" începînd, a devenit liniștită și cuminte. Această îmbolnăvire a trasat la ea granițele între două faze ale vieții sexuale, dintre care prima a avut caracter masculin și a doua caracter feminin.

simptomelor Dorei dacă acordăm atenţie semnificaţiei lui **fluor albus** asumat de către ea. Cuvîntul „catar" este cuvîntul cu care ea a învăţat să-şi numească afecţiunea pe vremea cînd o suferinţă asemănătoare a mamei a făcut necesară cura la Franzensbad ; acesta este, pe de altă parte, un „macaz" care a deschis accesul către exprimare, sub formă de simptom al tusei, unui întreg şir de gînduri despre vina lui papa în producerea bolii ei. Această tuse, care provenea sigur dintr-un neînsemnat catar real, a fost oricum imitarea tatălui preocupat, de asemenea, de o boală de plămîni şi a putut să dea expresie compasiunii şi grijii ei faţă de el. În plus, a chemat la viaţă ceea ce nu era conştient încă : „Sînt fiica lui papa. Am un catar ca şi el. El m-a îmbolnăvit aşa cum a îmbolnăvit-o şi pe mama. De la el am relele pasiuni care se pedepsesc prin boală [1]."

Putem încerca acum să reunim diferitele determinări pe care le-am găsit pentru accesele de tuse şi răguşeală. În stratul cel mai profund trebuie admisă o iritaţie de tuse organic determinată, reală, deci sîmburele de nisip în jurul căruia este construită perla de către scoică. Această iritaţie se poate fixa pentru că ea priveşte o regiune a corpului care a păstrat la fată, într-un grad ridicat, semnificaţia unei zone erogene. Ea este deci potrivită pentru a da expresie libidoului activat. Fixarea s-a produs, probabil, datorită primei schimbări psihice, imitaţia prin compasiunea pentru tatăl bolnav şi apoi prin autoreproşurile din cauza „catarului". Aceeaşi grupă de simptome se arată capabilă de a reprezenta şi relaţiile cu d-l K., regretul pentru absenţa sa, dorinţa de a-i

[1] Acelaşi rol a jucat cuvîntul la fata de 14 ani, a cărei istorie a bolii am rezumat-o în cîteva rînduri în nota de la p. 34. Am instalat copilul într-un pension împreună cu o femeie inteligentă care a făcut serviciul de îngrijitoare. Femeia mi-a povestit că mica pacientă nu suporta prezenţa ei la culcare şi în pat tuşea bătător la ochi ceea ce nu se întîmpla peste zi. Cînd a fost întrebată despre aceste simptome, micuţa a spus doar că aşa tuşea bunica ei despre care se spunea că avea un catar. Era clar deci că şi ea avea un catar şi nu vroia să fie surprinsă la toaleta de seară. Catarul, care cu ajutorul acestui cuvînt a fost deplasat *de jos în sus*, a dovedit o intensitate puţin obişnuită.

fi o soţie mai bună decît propria lui soţie. După ce o parte a libidoului este întoarsă din nou către tată, simptomul îşi cîştigă poate ultima semnificaţie pentru reprezentarea relaţiei sexuale cu tatăl prin identificarea cu doamna K. Aş dori să garantez că acest şir nu este în nici un caz complet. Din păcate, analiza incompletă nu poate urmări schimbarea în timp a semnificaţiilor, nici explica succesiunea şi coexistenţa diverselor semnificaţii. Aceste cerinţe pot fi puse în faţa unei analize complete.

Nu pot totuşi să neglijez alte relaţii ale catarului genital cu simptomele isterice ale Dorei. În vremurile în care o explicare psihică a isteriei era încă departe, am auzit colegi mai vîrstnici, cu mai multă experienţă, susţinînd că la pacientele isterice cu **fluor** o înrăutăţire a catarului atrage după sine, de regulă, o ascuţire a suferinţei isterice, mai ales lipsa poftei de mîncare şi vomă. Nimănui nu i-a fost clară această legătură dar cred că exista receptivitate faţă de concepţia ginecologilor care, se ştie, admit în cea mai largă măsură o influenţă organică supărătoare şi directă din partea afecţiunilor genitale asupra funcţiilor nervoase, de cele mai multe ori proba terapeutică pentru aceasta lipsind. În actualul stadiu al cercetării noastre, nu putem considera exclusă o asemenea influenţă directă şi organică dar, în orice caz, manifestarea ei psihică este mult mai uşor demonstrabilă. Mîndria legată de conformaţia organelor genitale ţine de vanitatea femeilor noastre ; afecţiunile acestora, care se consideră că inspiră aversiune sau dezgust, acţionează rănind într-un mod incredibil, lezînd amorul propriu, făcînd pe femeia respectivă iritabilă, susceptibilă şi neîncrezătoare. Secreţia anormală a mucoasei vaginale este văzută ca dezgustătoare.

Să ne amintim că la Dora a apărut, după sărutul d-lui K., un viu sentiment de dezgust ; să ne amintim că am avut raţiuni să completăm povestirea ei despre scena sărutului presupunînd că ea a simţit în timpul îmbrăţişării apăsarea exercitată asupra corpului ei de membrul aflat în erecţie. Aflăm acum în plus că aceeaşi guvernantă pe care ea a îndepărtat-o din cauza infidelităţii ei i-a relatat din propria ei experienţă de viaţă că toţi băr-

bații sînt frivoli și nedemni de încredere. Pentru Dora aceasta însemna că toți bărbații sînt ca papa. Ea considera că tatăl ei are o boală venerică pe care a transmis-o ei și mamei. Și-a putut deci imagina că toți bărbații au boli venerice și noțiunea ei de boală venerică a fost construită, natural, după experiență ei unică, personală. Bolnav veneric însemnînd deci pentru ea a avea o scurgere dezgustătoare, nu a fost acesta un motiv în plus al dezgustului pe care ea l-a simțit în momentul îmbrățișării ? Acest dezgust transferat asupra atingerii bărbatului ar fi unul proiectat după mecanismul primitiv menționat (p. 44), care s-ar aplica în ultimă instanță la propriul ei **fluor.**

Bănuiesc că este vorba aici de căi ale gîndirii inconștiente care au trasat peste legăturile organice prototipice ceva ca un feston din flori peste o ghirlandă de sîrmă, astfel încît altă dată alte căi ale gîndirii să se poată găsi între aceleași puncte de plecare și de sosire. Totuși cunoașterea înlănțuirii de gînduri active într-o anumită situație este de neînlocuit pentru rezolvarea simptomelor. Faptul că în cazul Dorei trebuie să recurgem la presupuneri și completări este determinat de întreruperea prematură a analizei. Ceea ce aduc ca pe o completare a lacunelor se sprijină fără excepție pe alte cazuri temeinic analizate.

*

Visul prin a cărui analiză am cîștigat lămuririle de mai sus corespunde, cum am văzut, unei intenții care a acompaniat-o pe Dora în somn. De aceea, visul a fost repetat în fiecare noapte pînă cînd intenția s-a realizat și a apărut din nou un număr de ani mai tîrziu, îndată ce s-a ivit un prilej de a se formula o intenție analogă. Intenția poate fi formulată în mod conștient cam în felul următor : „Cît mai departe de această casă în care, după cum se vede, virginitatea mea este amenințată ; plec cu papa și mîine dimineață voi lua măsuri pentru a nu fi surprinsă în timpul toaletei.“ Aceste gînduri își găsesc expresia clară în vis ; ele fac parte dintr-un curent care în starea de veghe a ajuns conștient și domi-

nator. În spatele acestuia poate fi ghicită o tendință de gîndire întunecat reprezentată, care corespunde curentului opus, fiind supusă, din acest motiv, reprimării. Acest ultim curent culminează cu tentația de a se da bărbatului ea mulțumire pentru iubirea și tandrețea dovedite în ultimii ani și evocă poate amintirea singurului sărut pe care l-a primit de la el pînă acum. Însă după teoria dezvoltată de mine în **Interpretarea viselor** asemenea elemente nu sînt suficiente pentru a construi un vis. Visul este reprezentarea nu a realizării unei intenții ci a satisfacerii unei dorințe și, pe cît posibil, a unei dorințe din viața de copil. Avem datoria de a examina dacă acest principiu nu este combătut prin visul nostru.

Visul cuprinde realmente material infantil care la prima vedere nu stă într-un raport esențial cu intenția de a fugi de casa d-lui K. și cu tentația care emană de la acesta. În ce scop apare amintirea enurezisului, pe care-l avea cînd era copil, și a străduinței pe care tatăl o manifesta pe atunci de a obișnui copilul curat ? La aceasta se poate răspunde : pentru că numai cu ajutorul acestui mers al gîndurilor este posibil să se reprime gînduri intense legate de tentație și să fie sprijinită pentru a deveni dominantă intenția opusă lor. Copilul decide să fugă **cu** tată său ; în realitate fuge **spre** tatăl său din teama de bărbatul care îl urmărește ; el deșteaptă o înclinație infantilă față de tată care să-l apere împotriva celei recente față de străin. La pericolul actual tatăl însuși este complice ; el a oferit-o bărbatului străin din cauza propriilor interese amoroase. Mult mai frumos era atunci cînd același tată nu avea pe nimeni altcineva mai drag decît pe ea și se străduia să o salveze din fața pericolului care o amenința pe atunci. Dorința infantilă și astăzi inconștientă de a-l așeza pe tată în locul bărbatului străin este o putere constructoare a visului. Dacă a existat o situație care este asemănătoare uneia actuale, de care se deosebește doar prin această suplinire de persoană, atunci ea devine situație principală a conținutului visului. Există o asemenea situație ; exact ca d-l K., în ziua premergătotre visului, stătea tatăl odinioară în fața

patului ei și o trezea, eventual cu un sărut, așa cum, poate, a intenționat și d-l K. Intenția de a părăsi casa nu este deci, în sine și pentru sine, capabilă de a crea visul ; ea devine astfel prin faptul că i se asociază o altă intenție care este sprijinită pe dorințe infantile. Dorința de a-l înlocui pe d-l K. prin tată dă visului forța motrice. Amintesc de interpretarea pe care mi-au impus-o gîndurile supraevaluate referitoare la relația tatălui cu doamna K. ; potrivit acestei interpretări, ar fi fost deșteptată atracția infantilă față de tată pentru ca iubirea refulată față de d-l K. să rămînă refulată ; visul reflectă această schimbare în viața sufletească a pacientei.

Despre relația dintre gîndurile din starea de veghe, gînduri care continuă și în somn — resturi diurne — și dorința inconștientă creatoare a visului, am adus unele observații în **Interpretarea viselor ;** le voi cita aici neschimbate căci nu am nimic de adăugat și analiza acestui vis al Dorei dovedește că nici acest vis nu se comportă altfel.

„Admit că există o întreagă clasă de vise al căror **impuls** provine preponderent sau chiar în mod exclusiv din resturile vieții diurne ; cred că chiar dorința mea de a deveni în sfîrșit profesor extraordinar [1] m-ar fi lăsat să dorm liniștit în acea noapte dacă nu ar fi rămas activă din timpul zilei grija pentru sănătatea prietenului meu. Dar această grijă nu ar fi fost suficientă pentru a crea visul ; **forța** motrice care a fost necesară visului presupune o dorință : ar reveni îngrijorării să-și procure o asemenea dorință ca forță motrice a visului. Pentru a folosi o parabolă : este foarte posibil ca un gînd diurn să joace pentru vis rolul unui **întreprinzător ;** dar întreprinzătorul, care, cum se spune, are ideea și imboldul de a o pune în practică, nu poate totuși să facă nimic fără capital ; el are nevoie de un capitalist care să acopere cheltuielile și acest capitalist care asigură cheltuielile pentru vis este întotdeauna și indiferent care poate fi gîndul diurn **o dorință din inconștient“.**

[1] Aceasta se referă la analiza visului luat acolo ca exemplu.

Cine a luat cunoștință de finețea structurii unei asemenea plăsmuiri cum este visul, nu va fi uimit să afle că dorința ca tatăl să ia locul bărbatului ispititor nu aduce în amintire un material oarecare din copilărie ; ea aduce tocmai acel material care întreține cea mai intimă legătură cu reprimarea acestei ispite. Căci dacă Dora se simte incapabilă de a ceda iubirii față de acest bărbat, dacă se ajunge la refularea acestei iubiri în locul dăruirii, atunci această hotărîre nu este legată de nici un alt moment mai profund decît de cel al plăcerii ei sexuale premature și al consecințelor acesteia : enurezisul, catarul și dezgustul. O asemenea preistorie poate, în conformitate cu însumarea condițiilor constituționale, să stea la baza a două tipuri de atitudini față de cerințele iubirii în perioada matură : fie completa lipsă de rezistență într-o dăruire perversă față de sexualitate, fie reacția de refuz al acesteia cu îmbolnăvire nevrotică. Constituția și elevația educației intelectuale și morale au fost hotărîtoare la pacienta noastră în favoarea ultimei direcții.

Vreau în mod special să atrag atenția asupra faptului că prin analiza acestui vis am găsit accesul la detaliile evenimentelor activ patogene care altfel nu ar fi fost accesibile amintirii sau cel puțin reproducerii. Amintirea enurezisului din copilărie a fost, după cum am văzut, deja refulată. Dora nu a menționat niciodată detaliile urmăririi din partea d-lui K., ele nu îi veniseră în minte.

*

Voi mai face cîteva observații asupra sintezei acestui vis. Travaliul visului începe la două zile după scena din pădure, după-amiaza, după ce Dora observă că nu mai poate încuia camera ei. Ea își spune atunci : „Aici mă amenință cel mai serios pericol“ și ia hotărîrea de a nu rămîne singură în casă ci de a pleca împreună cu papa. Această decizie devine capabilă de a construi visul pentru că a putut să se continue pînă în inconștient. Acolo îi corespunde faptul că Dora cheamă iubirea infantilă față de tată ca apărare împotriva tentației actuale. Co-

titura care se produce prin aceasta în ea se fixează şi o conduce la punctul de vedere reprezentînd mersul gîndirii **supraevaluatoare** (gelozie împotriva doamnei K. din cauza tatălui, ca şi cum ar fi fost îndrăgostită de el). Se luptă în ea tentaţia de a ceda bărbatului care o solicită şi împotrivirea faţă de aceasta. Ultima este compusă din motive de bună-cuviinţă şi prevedere, porniri duşmănoase ca urmare a destăinuirii guvernantei (gelozie, mîndrie ofensată, cum se va vedea mai departe) şi dintr-un element nevrotic, o aversiune sexuală preexistentă în ea şi bazată pe istoria copilăriei ei. Iubirea faţă de tată trezită ca apărare împotriva tentaţiei descinde din această istorie infantilă.

Visul transformă intenţia inconştientă de a se refugia la tată într-o situaţie care arată satisfăcută dorinţa ca tatăl să o poată salva de pericol. Aici trebuie îndepărtat un gînd care pune piedici : acela că tatăl este cel care a adus-o în pericol. Vom cunoaşte ca pe un motor al celui de-al doilea vis impulsul duşmănos împotriva tatălui, impuls reprimat aici (tendinţa către răzbunare).

Potrivit condiţiilor creării visului, situaţia fantasmatică este astfel aleasă încît să repete o situaţie infantilă. Este un triumf deosebit dacă se reuşeşte ca tocmai o situaţie recentă, tocmai cea legată de motivul visului, să fie transformată într-o situaţie infantilă. Aceasta reuşeşte aici printr-o pură întîmplare la nivelul materialului. Aşa cum d-l K. a stat în faţa patului ei şi a trezit-o, tot astfel făcea tatăl adesea, în anii copilăriei. Înlocuindu-l pe d-l K. prin tată în această situaţie, cotitura psihică poate fi potrivit simbolizată.

Tatăl o trezea pe vremea aceea pentru a nu uda patul.

Acest „ud“ este determinant pentru conţinutul următor al visului în care însă este reprezentat numai printr-o aluzie îndepărtată şi prin opusul său.

Opusul lui „ud“, „apă“ poate fi cu uşurinţă „foc“, „arde“. Întîmplarea că tatăl, la sosirea în oraşul L., a exprimat teama de foc ajută la hotărîrea ca pericolul din care o salvează tatăl să fie legat de un incendiu. Pe această întîmplare şi pe opusul lui „ud“ se bazează situaţia aleasă de vis ; este incendiu, tatăl stă în faţa patului ei pentru a o trezi. Cuvintele spuse de tată în

realitate nu ajungeau, probabil, la această semnificaţie în conţinutul visului dacă ele nu s-ar fi potrivit atît de bine curentului de simţire victorios care vrea să găsească în tată pe cel ce ajută, salvatorul. El a presimţit pericolul imediat după sosire, el a avut dreptate ! (În realitate, el a adus fata în acest pericol).

Printre gîndurile visului, „ud“-ului îi revine rolul unui punct nodal pentru mai multe cercuri de reprezentări ca urmare a legăturilor uşor de stabilit. „Ud“ este legat nu numai de enurezis ci şi de cercul de idei exprimînd tentaţia sexuală şi care stau reprimate în spatele acestui conţinut al visului. Ea ştie că există o umezire şi la contactul sexual, că bărbatul dăruieşte femeii în timpul acuplării ceva lichid în **formă de picături.** Ştie deci că tocmai acesta este pericolul, că îi revine sarcina de a feri organul genital de umezire.

Cu „ud“ şi „picături“ se deschide în acelaşi timp celălalt cerc de asociaţii, cel al catarului dezgustător care în anii ei de maturitate are probabil aceeaşi semnificaţie de „ruşinos“ ca enurezisul în anii copilăriei. „Ud“ devine asemănător ca sens cu „murdar“. Organele genitale care trebuie să fie ţinute în curăţenie sînt deja murdărite prin catar, la ea ca şi la mama ei, de altfel (p. 82). Ea pare să înţeleagă că mania curăţeniei la mama ei este reacţia împotriva acestei murdării.

Ambele cercuri se întîlnesc într-unul singur : mama a primit de la papa atît umezire sexuală cît şi **fluorul** care murdăreşte. Gelozia împotriva mamei este inseparabilă de cercul de gîndire al iubirii infantile faţă de tată, chemate aici în apărare. Dar acest material nu este încă susceptibil de a fi reprezentat. Dacă poate fi găsită însă o amintire care se află în la fel de bună relaţie cu cele două cercuri ale „ud“-ului, dar care evită şocantul, atunci ea îşi poate asuma reprezentarea în conţinutul visului.

O asemenea amintire se găseşte în întîmplarea cu „picăturile“ pe care şi le-a dorit mama ca bijuterii. Aparent, unirea acestei reminiscenţe cu cele două cercuri, al umezirii sexuale şi al murdăriei este una exterioară, superficială, mijlocită prin cuvinte căci „picături“ este

utilizat ca „macaz“, ca un cuvînt cu dublu sens ; în același timp, „bijuterie“ este utilizat, într-un mod puțin forțat, și ca opus al „murdarului“. În realitate, cele mai îndepărtate asocieri de conținut pot fi argumentate. Amintirea provine din materialul geloziei infantile față de mamă, gelozie care continuă. Prin cele două punți verbale orice semnificație atașată ideilor despre relațiile sexuale dintre părinți, despre îmbolnăvirea de **fluor** și despre chinuitoarea manie a curățeniei pe care o are mama, poate fi transferată asupra reminiscenței cu privire la „bijuteria în formă de picături“.

Dar, pentru a se forma conținutul visului, trebuie încă o deplasare. Nu „picătura“ mai apropiată de „udul“ originar ci „bijuteria“ mai îndepărtată reușește să fie admisă în vis. Dacă acest element ar fi fost inclus în situația de vis fixată anterior, aceasta ar fi putut suna astfel : „Mama vrea încă să-și salveze bijuteriile“. Prin noua transformare — „casetă de bijuterii“ — se valorifică ulterior influența elementelor ce provin din cercul vizînd tentația față de d-l K.. El nu i-a dăruit bijuterii ci o „casetă“ pentru acestea, reprezentarea predilecției și a afecțiunii pentru care ea ar trebui acum să fie recunoscătoare. Iar acest cuvînt compus, acum apărut, „casetă de bijuterii“, are o valoare de reprezentare specială. Nu este „caseța de bijuterii“ o imagine obișnuită pentru organele genitale feminine imaculate, intacte ? Și nu este, pe de altă parte, un cuvînt inofensiv, deci perfect potrivit, pentru a indica și pentru a ascunde în același timp ideile sexuale din spatele visului ?

Acest cuvînt se găsește în conținutul visului de două ori. Pe de o parte, este „caseta de bijuterii a mamei“ și acest element înlocuiește exprimarea geloziei infantile, perla în formă de picătură, deci umezirea sexuală, murdărirea prin **fluor** ; pe de altă parte, el indică gîndurile legate de tentația actuală care cer insistent iubire în schimbul iubirii și zugrăvesc situația sexuală iminentă, dorită fierbinte și amenințătoare. Elementul „casetă de bijuterii“ este un rezultat inegalabil al condensării și deplasării și un compromis între curente contrare. Dubla

sa apariție în conținutul visului indică originea sa multiplă : din sursă infantilă și din sursă actuală.

Visul este reacția față de un eveniment proaspăt, tulburător, care în mod necesar trebuie să trezească amintirea evenimentului unic analog din anii timpurii. Este vorba despre scena cu sărutul din magazin, la care a apărut dezgustul. Aceeași scenă este însă asociativ accesibilă și dinspre cercul de gîndire al catarului (p. 88) și cel al tentației actuale. Ea furnizează deci o contribuție proprie la conținutul visului care trebuie să se potrivească situației exemplificate. Arde... sărutul avea gust de fum ; ea simte deci fum în conținutul visului, senzație care continuă după trezire.

Din neatenție, am lăsat, din păcate, o lacună în analiza acestui vis. Este vorba despre tată în gura căruia a fost pus : „NU vreau ca cei doi copii ai mei ș.a. (aici ar fi de inclus, probabil, din gîndurile visului : ca urmare a masturbării) să piară.“ Asemenea discurs în vis de obicei este compus din fragmente reale, pronunțate sau auzite. Ar fi trebuit să mă interesez de originea reală a acestor cuvinte. Rezultatul acestei anchete ar fi dat la iveală o structură a visului mai complicată dar ar fi permis în același timp să devină mai transparent.

Trebuie acceptat că acest vis a avut în L. exact același conținut ca la repetarea sa în timpul curei ? Nu pare necesar să fie așa. Oamenii cred adesea, așa cum arată experiența, că au avut același vis, în timp ce aspectele particulare ale visului repetat se deosebesc prin multe detalii și modificări considerabile. Astfel, o pacientă a mea povestește că a avut astăzi din nou visul ei preferat, repetat mereu în formă asemănătoare ; ea visa că înoată în marea albastră, despicînd valurile cu plăcere ș.a.. Cercetarea mai detaliată a visului arată că pe un fond comun o dată este evidențiat un detaliu, altă dată — altul ; s-a întîmplat chiar că înota în marea înghețată printre aisberguri. Alte vise, pe care ea însăși nu mai încearcă să le prezinte ca fiind aceleași, se arată profund împletite cu cel ce se repetă. De exemplu, ea vede după o fotografie în același timp înălțimile și formele de relief joase din Helgoland, în dimensiuni reale,

pe mare o corabie în care se află două cunoștințe din tinerețe ale ei ș.a..

Sigur este că visul Dorei produs în timpul curei a căpătat — poate fără a-și schimba conținutul, manifest — o semnificație actuală nouă. El include între gîndurile sale o legătură cu tratamentul meu și corespunde unei reînnoiri a intenției de atunci de a se retrage din fața unui pericol. Dacă nu a fost în joc nici o eroare de amintire din partea ei cînd susținea că simțea miros de fum la trezire, încă în L., atunci este de recunoscut că a intercalat foarte abil în visul deja format maxima mea: „Nu iese fum fără foc" acolo unde această maximă pare să fie utilizată pentru supradeterminarea ultimului element. Incontestabil, a fost o întîmplare faptul că ultimul motiv actual al visului (încuierea sufrageriei de către mamă, fratele rămînînd închis în camera sa) a coincis cu insistențele d-lui K. în L. (unde s-a cristalizat hotărîrea, ea nemaiputînd să-și încuie dormitorul). Poate că fratele nu a apărut în visele de atunci, astfel încît cuvintele „cei doi copii ai mei" au fost incluse în conținutul visului abia după apariția ultimului motiv actual al acestuia.

III

AL DOILEA VIS

La cîteva săptămîni după primul vis, a avut loc al doilea; cu elucidarea acestuia, analiza a luat sfîrșit. Visul nu este la fel de clar ca primul dar a adus o confirmare de dorit unei ipoteze devenită necesară despre starea sufletească a pacientei, a completat o lacună de memorie și a permis o privire adîncă asupra apariției unui alt simptom al ei.

Iată ce a povestit Dora: **Mă plimb într-un oraș pe care nu-l cunosc, văd străzi și locuri care îmi sînt străine**[1]. **Ajung apoi într-o casă, în care locuiesc și găsesc acolo o scrisoare de la mama. Ea scrie: pentru că sînt plecată de acasă fără știrea părinților mei, nu a vrut să-mi comunice că papa este bolnav. „Acum el este mort și dacă vrei,**[2] **poți să vii". Merg spre gară și întreb poate de 100 de ori: „Unde este gara?" Primesc mereu răspunsul: „cinci minute". Văd apoi o pădure deasă în fața mea, în care intru și întreb acolo un bărbat pe care-l întîlnesc. El îmi spune: „Încă 2 1/2 ore".**[3] **Îmi propune să mă însoțească. Refuz și merg singură. Văd gara în față și nu pot să ajung pînă la ea. Aici este obișnuitul sentiment de angoasă pe care îl ai în vis cînd nu poți înainta. Apoi sînt acasă, între timp trebuie că am călătorit, dar nu știu nimic despre asta. Intru în loja portarului și îl întreb despre locuința nastră. Fata de serviciu îmi deschide și răspunde: „Mama și ceilalți sînt deja la cimitir".**[4]

Interpretarea acestui vis s-a produs nu fără dificultăți. Datorită împrejurărilor în care am întrerupt analiza, împrejurări de care se leagă conținutul visului, nu a putut fi clarificat totul și amintirea mea nu a păstrat peste tot la fel de sigur secvențele muncii de descoperire. Voi preciza mai întîi care temă era supusă analizei în momentul în care a apărut visul. De cîtva timp, Dora însăși se întreba ce legătură este între actele ei și motivele presupuse ale acestora. Una dintre aceste întrebări era: „De ce am tăcut în primele zile după scena de lîngă lac?" O alta: „De ce apoi brusc am povestit părinților?" Pentru mine rămînea încă neexplicat faptul că ea s-a simțit atît de ofensată de solicitarea d-lui K., cu atît mai mult cu cît am început să capăt convingerea că aceasta nu a însemnat nici pentru el o încercare de seducție frivolă. Faptul că ea a informat părinții despre

---

[1] Aici importantul adaos: *Într-o piață văd un monument.*

[2] Aici completarea: *După acest cuvînt se afla un semn de întrebare: vrei?*

[3] Povestind visul a doua oară, ea a spus: *2 ore.*

[4] În următoarea ședință a făcut două completări: *„Mă văd foarte clar urcînd scările" și „La răspunsul ei, merg în camera mea dar nu sînt deloc tristă și citesc o carte groasă care se află pe biroul meu".*

întîmplare îl interpretez ca pe o acțiune deja aflată sub influența dorinței patologice de răzbunare. Cred că o fată normală se descurcă singură cu asemenea chestiuni.

Voi expune deci materialul care a fost prezentat pentru analiza acestui vis în ordinea în care el s-a oferit reproducerii mele.

*

Rătăcește singură într-un oraș străin, vede străzi și locuri. Ea m-a asigurat că nu era orașul B., ceea ce am presupus eu mai întîi, ci un oraș în care nu fusese niciodată. I-am spus în continuare că poate a văzut gravuri sau fotografii din care a extras imaginile visului. La această observație i-a venit în minte ideea despre monumentul dintr-o piață și apoi, imediat, sursa acestei idei. Primise în zilele sărbătorilor de Crăciun un album cu vederi dintr-o stațiune balneară germană și a căutat chiar ieri acest album pentru a-l arăta rudelor venite la ei ca oaspeți. Albumul stătea de obicei într-o cutie de fotografii și negăsind imediat cutia, a întrebat-o pe mama : **„Unde este cutia ?“** [1] Una din fotografii arăta o piață cu un monument. Expeditorul era însă un tînăr inginer, cunoștință pasageră din orașul industrial în care Dora și ai ei locuiau. Tînărul acceptase o ședere în Germania pentru a-și dobîndi independența mai rapid ; el folosea orice prilej pentru a-i aminti de existența sa și era ușor de ghicit că intenționa la vremea respectivă ca atunci cînd își va îmbunătăți situația să vină la Dora cu o cerere în căsătorie. Dar aceasta necesita timp, ceea ce însemna așteptare.

Colindatul de colo pînă colo într-un oraș străin era supradeterminat. El a condus la unul din motivele ocazionale ale visului. De sărbători a venit în vizită un văr tînăr căruia Dora a trebuit să-i arate orașul Viena. Acest motiv ocazional a fost, desigur, indiferent în cel mai înalt grad. Vărul i-a amintit însă de o scurtă ședere la Dresda. Pe atunci ea a colindat în Dresda ca străină și, firește,

[1] În vis ea întreabă : *„Unde este gara ?“* Din această apropiere extrag o concluzie pe care o voi dezvolta ulterior.

nu a scăpat prilejul de a vizita vestita galerie. Un alt văr care a fost cu ei și cunoștea Dresda a vrut să o facă pe ghidul, în galerie. **Dar ea l-a refuzat și a mers singură** zăbovind în fața tablourilor care i-au plăcut. În fața Sixtinei a rămas timp de **două ore** într-o tăcută admirație visătoare. La întrebarea ce i-a plăcut atît de mult la tablou, nu a știut să răspundă clar. În final a spus : Madona.

Că aceste idei aparțin într-adevăr materialului creator de vis este însă sigur. Ele includ piese pe care le vom găsi neschimbate în conținutul visului (ea l-a refuzat și a mers singură, două ore). Observ deja că „imagini“ (Bilder) corespunde unui punct nodal în țesătura de gînduri a visului (imagini de album — tablouri din Dresda) *. De asemenea, aș supune reflecției în continuare tema Madonei, mama fecioară. Înainte de toate însă, văd că ea se identifică cu un tînăr bărbat în această primă parte a visului. El rătăcește prin străinătate, se străduiește să atingă un țel, dar este amînat, are nevoie de răbdare, trebuie să aștepte. Dacă s-a gîndit la inginer, atunci țelul ar trebui să fie posesia unei femei, a propriei ei persoane. În locul acesteia era o gară pe care, judecînd după raportul dintre întrebarea din vis și cea din realitate, o putem înlocui printr-o **cutie.** O cutie și o femeie, acestea merg mai bine împreună.

Ea întreabă poate de o sută de ori... Aceasta conduce către o altă determinare a visului, mai puțin indiferentă. Ieri seara, după sindrofie, tatăl a rugat-o să-i aducă ceva coniac ; el nu doarme dacă nu a băut în prealabil coniac. Ea a cerut mamei cheia de la cămară ; aceasta era absorbită de o conversație și nu i-a răspuns pînă cînd ea a strigat cu o exagerată nerăbdare : „Te-am întrebat deja de o sută de ori, unde este cheia ?“ În realitate, ea a repetat întrebarea doar de vreo cinci ori. [1]

* Das Bild în limba germană înseamnă atît imagine cît și tablou. (N.t.).

[1] În conținutul visului cifra cinci apare prin indicarea timpului : 5 minute. În cartea mea despre interpretarea viselor, am arătat prin mai multe exemple cum sînt tratate de vis numerele care apar în gîndurile acestuia ; adesea, ele sînt rupte din contextul lor și incluse în noi legături.

507.466

Unde este cheia ? îmi pare a fi corespondentul masculin pentru întrebarea „Unde este cutia ?“ (vezi primul vis, p. 73). Sînt deci întrebări referitoare la organele genitale.

La aceeaşi întîlnire de familie cineva a ţinut un toast în cinstea lui papa, exprimînd speranţa că acesta va mai trăi multă vreme în deplină sănătate etc. La aceasta, ea a observat pe faţa obosită a tatălui o tresărire atît de ciudată şi a înţeles ce gînduri avea el de reprimat. Bietul om bolnav ! Cine ştie cît mai are de trăit ?

Cu acestea, am ajuns la **conţinutul scrisorii** din vis. Acţionînd după bunul ei plac, ea s-a îndepărtat de casă. În legătură cu scrisoarea din vis, am făcut-o atentă la scrisoarea de adio pe care o scrisese părinţilor sau cel puţin o compusese pentru ei. Scopul acestei scrisori era să îl sperie pe tată pentru ca el să se îndepărteze de doamna K. sau cel puţin să se răzbune pe el dacă nu s-ar atinge primul scop. Sîntem la tema morţii ei şi a tatălui ei (**cimitir** mai tîrziu în vis). Greşim dacă admitem că situaţia care construieşte faţada visului corespunde unei fantasme a răzbunării împotriva tatălui ? Gîndurile pline de compasiune din ziua precedentă se potriveau bine cu aceasta. Fantasma sună astfel : ea pleacă de acasă în străinătate şi tatăl este supărat, cu inima frîntă de dor. Astfel, ea este răzbunată. Ea înţelegea, doar, foarte bine ce simţea tatăl care acum nu putea dormi fără coniac. [1]

Se remarcă **dorinţa de răzbunare** ca pe un nou element pentru o sinteză ulterioară a gîndurilor visului.

Din conţinutul scrisorii ar trebui să reiasă şi alte determinări. De unde provenea adăugarea : Dacă vrei ?

Atunci i-a trecut prin minte că în spatele cuvîntului „vrei“ se afla un semn de întrebare ; cu aceasta, a recunoscut cuvintele respective ca fiind împrumutate din scrisoarea doamnei K. ; scrisoarea cuprindea o invitaţie în L. (pe malul lacului). Într-un mod cu totul izbitor, în

[1] Satisfacţia sexuală este, fără îndoială, cel mai bun somnifer aşa cum insomnia este, de cele mai multe ori, urmarea insatisfacţiei. Tatăl nu dormea pentru că îi lipsea contactul cu femeia iubită. Comparaţi cu cuvintele de mai jos : „Ştiţi, eu nu simt nimic pentru soţia mea“.

scrisoare se afla un semn de întrebare în mijlocul fraze după cuvintele : **„dacă vrei să vii“.**

Astfel am ajuns din nou la scena de lîngă lac şi l misterele legate de aceasta. Am rugat-o pe Dora să-m povestească amănunţit această scenă. La început, nu adus prea multe noutăţi. D-l K. a debutat într-o manier oarecum serioasă ; ea nu l-a lăsat însă să termine de vorbit. Imediat ce a înţeles despre ce este vorba, l-a pălmui şi a fugit. Am vrut să ştiu ce cuvinte a folosit el ; şi-a amintit numai motivarea lui : „Ştiţi, eu nu simt nimic pentru soţia mea“. [1] Pentru a nu-l mai întîlni, ea a vrut apoi să facă drumul către L. pe jos, împrejurul lacului şi **a întrebat un bărbat pe care l-a întîlnit cît timp are de mers.** La răspunsul acestuia, **2½ ore,** a renunţat la intenţie şi a căutat vaporul care, curînd după aceea, a plecat. Domnul K. era de asemenea acolo ; s-a apropiat de ea, a rugat-o să-l ierte, şi să nu povestească nimic despre întîmplare. Ea nu a dat însă nici un răspuns. Da, pădurea din vis se asemăna pe deplin cu cea de lîngă lac în care s-a petrecut scena descrisă acum din nou. Însă ieri, ea a văzut într-un tablou în expoziţia cu lucrări de tip „secession“ * o pădure asemănătoare. În planul îndepărtat al tabloului se vedeau **nimfe.** [2]

Acum o bănuială a mea a devenit certitudine. **„Gară“** (Bahnhaf) şi **„cimitir“** (Friedhof) în locul organelor genitale feminine — simboluri izbitor de clare ; dar atenţia mea ascuţită s-a îndreptat spre **„vestibul“** (Vorhof), termen anatomic desemnînd o regiune determinată a organelor genitale feminine. Putea fi o greşeală făcută din tendinţa de a glumi. Dar faptul că s-au adăugat „nimfele“ care se văd în planul din spate al „pădurii dese“ nu mai permite nici o îndoială. Aceasta era o geografie sexuală simbolică ! Se numesc nimfe, termen necunoscut profani-

[1] Aceste cuvinte vor conduce la rezolvarea uneia dintre enigmele noastre.

* Denumirea dată grupărilor artistice de avangardă, apărută în ţările germanice la sfîrşitul sec. XIX (N. T.).

[2] Pentru a treia oară „imagine“ (vedere a oraşului, galerie în Dresda), dar într-o împletire plină de înţeles. Acum, ceea ce se vede în tablou devine *imagine a femeii* (pădure, nimfe).

lor și de altfel puțin utilizat și de către medici, micile labii situate în planul din spate al „pădurii dese" de păr pubian. Cine însă a folosit asemenea termeni tehnici ca „vestibul" și „nimfe" trebuie să-și fi extras cunoașterea din cărți și, de fapt, nu cărți de popularizare ci de anatomie, sau dintr-un lexicon, refugiul obișnuit al tineretului mistuit de curiozitate sexuală. În spatele primei situații a visului se ascunde deci, dacă această interpretare a fost corectă, o fantasmă a deflorării, despre cum se străduiește bărbatul să pătrundă în organele genitale ale femeii. [1]

Îi comunic concluziile mele. Impresia trebuie să fi fost convingătoare căci imediat, ea a invocat un fragment de vis pe care-l uitase : **merge liniștită** [2] **în camera ei și citește o carte groasă aflată pe birou.** Sublinierea vizează deci ambele detalii : liniștită și mare (în cazul cărții). Am întrebat dacă era un format de lexicon și ea a răspuns afirmativ. Dar copiii nu citesc niciodată **liniștiți** în lexicon, materiale interzise. Ei tremură și sînt îngrijorați, se arată anxioși la gîndul că poate vine cineva. Părinții se opun unor asemenea lecturi. Dar forța satisfăcătoare a dorințelor pe care visul o are a corectat radical inconfortabila situație. Tatăl era mort și ceilalți plecaseră deja la cimitir. Ea putea citi liniștită ce-i plăcea. Nu ar însemna aceasta că unul din temeiurile răzbunării ei era răzvrătirea împotriva constrîngerii exercitate de părinți ?

[1] Fantasma deflorării este a doua componentă a acestei situații. Accentuarea greutății în înaintare și teama resimțită în vis trimit spre virginitatea bucuros reliefată pe care în alte locuri o găsim indicată prin „Sixtina". Aceste gînduri sexuale rezultă dintr-o acompaniere inconștientă a dorinței, poate doar secrete, vizîndu-l pe pretendentul ce așteaptă în Germania Prima componentă a acestei situații de vis este, cum am văzut, fantazma răzbunării ; cele două fantasme se acoperă reciproc, nu total ci doar parțial. Vom găsi mai tîrziu urmele unei a treia căi a gîndirii și mai semnificativă.

[2] Altă dată a spus în loc de „liniștită" „deloc tristă" (p. 99, nota 1). Pot valorifica acest vis ca pe o nouă dovadă a justeții unei afirmații conținute în *Interpretarea viselor* ; afirmația este că fragmentele de vis mai întîi uitate și apoi amintite sînt cele mai importante pentru înțelegerea visului. O altă concluzie din această lucrare este că uitarea visului se explică prin rezistență intrapsihică.

Dacă tatăl era mort, putea citi și iubi ce vroia. Acum nu vroia să își amintească faptul de a fi citit în lexicon ; a admis apoi o asemenea amintire, firește, cu conținut inofensiv. Cînd mătușa preferată a Dorei s-a îmbolnăvit grav și se hotărîse deja călătoria la Viena, a sosit o **scrisoare** de la un unchi ; acesta anunța că nu pot veni la Viena pentru că un copil, deci un văr al Dorei, s-a îmbolnăvit grav de apendicită. Atunci ea a citit în lexicon care ar fi simptomele apendicitei. Din ceea ce a citit, își amintește încă de durerea caracteristică localizată în abdomen.

Mi-am amintit că ea a trecut la Viena, la scurtă vreme după moartea mătușii ei, printr-o prezumtivă apendicită. Pînă atunci nu îndrăznisem să socotesc această îmbolnăvire printre performanțele ei isterice. Ea povestea că în primele zile a avut febră și a simțit în abdomen aceleași dureri despre care citise în lexicon. I s-au pus comprese reci dar nu le-a suportat. În ziua a doua au survenit menstrele care, de cînd cu starea ei de boală, au avut apariții neregulate. În perioada aceea ea a suferit în mod constant de constipație.

Nu ar fi just să interpretăm această stare ca pe una pur isterică. Cu toate că în mod indubitabil febra isterică există, mi se pare totuși arbitrar să legăm febra acestei îmbolnăviri problematice de isterie, în loc să o legăm de o cauză organică în acel moment activă. Vroiam să renunț la această pistă cînd Dora însăși a venit în ajutor adăugînd ultimele completări la vis : **se vede extrem de clar urcînd scara.**

Am cerut pentru aceasta, firește, o determinare specială. Obiecția ei desigur nu în mod serios concepută, a fost că are de urcat scara pentru a ajunge la locuința ei situată la etaj ; am respins cu ușurință această obiecție cu observația că dacă pentru a călători în vis dintr-un oraș străin la Viena poate să treacă peste călătoria cu trenul, tot astfel poate, de asemenea în vis, să nu țină seama de treptele scării. Atunci ea a povestit mai departe : după apendicită a mers cu dificultate pentru că își tîra piciorul drept. Din această cauză, ea a evitat bucuroasă și pentru multă vreme scările. Și acum piciorul rămîne cîteodată în urmă. Medicii pe care i-a consul-

tat la dorința tatălui s-au mirat foarte mult de această sechelă neobișnuită după o apendicită, mai ales că durerea în corp nu a mai apărut și în ici un caz nu a acompaniat tîrîrea piciorului.[1]

Aceasta era deci un adevărat simptom isteric. Chiar dacă febra a fost condiționată organic printr-o atît de frecventă gripă — îmbolnăvire fără localizare specială — e sigur că nevroza a folosit întîmplarea pentru una din manifestările sale. Dora și-a făcut rost deci de o boală în legătură cu ceea ce a citit în lexicon, s-a pedepsit pentru această lectură ; ea a trebuit să-și spună că este imposibil ca pedeapsa să fie valabilă pentru un articol inocent, ci a apărut printr-o deplasare după ce la această lectură s-a racordat o alta plină de vinovăție, care astăzi, în amintire, s-a ascuns în spatele celei mai inofensive, realizate în același timp.[2] Poate că subiectele acestei lecturi ar putea fi descoperite.

Ce a însemnat starea care a vrut să imite o peritiflită ? Sechela constînd în tîrîrea unui picior, care se potrivea atît de puțin cu o peritiflită, trebuia să corespundă mai degrabă unei semnificații secrete, probabil sexuale, a tabloului clinic ; la rîndul său, această sechelă putea, dacă era explicată, să arunce o lumină asupra semnificației căutate. Am încercat să găsesc un acces către acest mister. În vis apăruseră intervale de timp ; cînd este vorba despre procese biologice, timpul nu este ceva indiferent. Am întrebat deci cînd s-a produs această apendicită, înainte sau după scena de lîngă lac ? Răspunsul prompt, care a rezolvat dintr-o dată toate dificultățile, a fost : 9 luni după. Acest interval de timp este într-adevăr caracteristic. Pretinsa apendicită a realizat deci fantasma unei **nașteri** cu mijloacele modeste care-i stăteau pacientei la dispoziție : durerile și hemoragia menstruală.[1] Cunoștea, natural, semnificația acestui interval și nu putea contesta probabilitatea ca ea să fi citit pe atunci în lexicon despre sarcină și naștere. Ce era însă cu piciorul tîrît ? Puteam acum încerca să ghicesc. Așa mergi cînd ți-ai scrîntit piciorul. Ea a făcut deci un „pas greșit" ; perfect adevărat dacă la nouă luni după scena de lîngă lac a putut să nască. Numai că se mai impunea încă o cerință. După convingerea mea, asemenea simptome apar numai atunci cînd există un model **infantil** pentru ele. Susțin cu putere pe baza experienței mele anterioare că amintirile pe care le avem despre impresii mai tîrzii nu posedă forța de a se impune ca simptome. Abia am îndrăznit să sper că ea mi-ar furniza materialul dorit din perioada copilăriei, căci în realitate nu pot să iau propoziția de mai sus ,în care aș dori să cred, ca pe o propoziție generală. Dar aici confirmarea a venit **imediat.** Da, cînd era copil și-a scrîntit o dată același picior ; era în B. și în timp ce **cobora scările,** a alunecat pe o treaptă ; piciorul, același picior pe care-l tîra mai tîrziu, s-a umflat, a trebuit să fie bandajat și, prin urmare, a stat întinsă cîteva săptămîni. Aceasta se întîmpla cu puțină vreme înainte de astmul nervos pe care l-a avut la vîrsta de opt ani.

Cum trebuia să fie valorificată dovada acestei fantasme, i-am spus : „Dacă ați născut după nouă luni de la scena de lîngă lac, și apoi ați avut de-a face pînă în prezent cu urmările pasului greșit, aceasta dovedește că inconștient ați regretat sfîrșitul scenei. Astfel încît ați corectat acest sfîrșit în gîndurile dv. inconștiente. Fantasma nașterii presupune că atunci s-a întîmplat ceva,[2] că ați trăit și ați experimentat tot ceea ce mai tîrziu a trebuit să extrageți din lexicon. Vedeți deci că iubirea pentru d-l K. nu s-a sfîrșit cu acea scenă, că ea continuă pînă

[1] Între durerea de abdomen numită „ovarită" și tulburarea de mers a piciorului situat pe aceeași parte trebuie admisă o legătură somatică ; la Dora această legătură capătă o semnificație specială prin interferență psihică și valorificare. Comparați cu observațiile analoge referitoare la analiza simptomelor de tuse și a relației dintre catar și lipsa poftei de mîncare.

[2] Un exemplu tipic pentru apariția de simptome din motive care aparent nu au nimic de-a face cu sexualul.

[1] Am arătat deja că majoritatea simptomelor isterice înfățișează, dacă s-au format pe deplin, o situație fantasmatică a vieții sexuale : o scenă de contact sexual, o sarcină, o naștere o lăuzie. etc.

[2] Fantasma deflorării se raportează la d-l. K. și astfel devine clar de ce aceeași regiune din conținutul visului cuprinde material din scena de lângă lac (refuz, 2½, pădurea, invitație în L.)

în prezent, așa cum am susținut eu, fiind, într-adevăr, inconștientă pentru dv.". Ea nu a mai contrazis cele spuse de mine. [1]

Această muncă de explicare a celui de-al doilea vis a cerut două ore. Cînd, la sfîrșitul celei de-a doua ședințe, am dat expresie satisfacției mele față de cele obținute, ea a răspuns disprețuitor : „Ce mare lucru am aflat ?" și m-a pregătit pentru apropiata dezvăluire ce avea să urmeze.

[1] Unele adaosuri la interpretări anterioare : „Madona" este, desigur, ea însăși ; mai întîi datorită „admiratorului" care i-a trimis vederile ; apoi pentru că ea a cîștigat iubirea d-lui K. înainte de toate datorită iubirii ei materne față de copiii lui ; în sfîrșit, pentru că ea ca fată a avut totuși deja un copil, cu referire directă la fantasma nașterii. „Madona" este deja o contrareprezentare preferată atunci cînd o fată stă sub apăsarea învinovățirii sexuale, ceea ce corespunde și în cazul Dorei. Despre această legătură am aflat pentru prima dată ca medic al clinicii psihiatrice datorită unui caz de evoluție rapidă de confuzie halucinatorie care s-a dovedit a fi reacția față de un reproș al logodnicului.

Dacă analiza ar fi continuat, ar fi fost probabil descoperită ca motiv obscur dar puternic al comportării ei, dorința de a avea un copil. Numeroasele întrebări pe care ea le-a pus în ultimul timp apar ca descendenți tîrzii ai setei de cunoaștere sexuală pe care a încercat să o satisfacă din lexicon. Trebuie admis că ea a citit despre sarcină, naștere, virginitate și alte teme asemănătoare. La reproducerea visului, ea a uitat una din întrebări care trebuie intercalată în contextul celei de-a doua situații de vis. Aceasta nu putea fi decît : „Aici locuiește domnul X „?" sau „Unde locuiește domnul X ?" Ea trebuie să fi avut un temei să uite această întrebare aparent inofensivă după ce a inclus-o în mod special în acest vis. Găsesc acest temei în numele de familie însuși care desemnează în același timp mai multe obiecte deci poate fi așezat pe aceeași treaptă cu un cuvînt „*echivoc*". Din păcate, nu pot spune acest nume ca să arăt cît de iscusit a fost el utilizat pentru a marca „ambiguitatea" și „indecența". Această interpretare este sprijinită de faptul că într-o altă parte a visului, acolo unde materialul provine din amintirile legate de moartea mătușii, în propoziția „Ei au plecat deja la cimitir" găsim într-un cuvînt o proveniență, *orală*, pentru aceasta dicționarul nefiind suficient. Nu aș fi fost mirat să aud că însăși doamna K., defăimătoarea, a fost sursa. Dora o cruțase tocmai pe ea, în mod generos, în timp ce pe celelalte persoane le urmărise cu răzbunare aproape vicleană ; în spatele șirului aproape nemărginit de deplasări s-a putut bănui un factor simplu, iubirea homosexuală profundă față de doamna K.

*

A treia ședință a început astfel :

— Știți, domnule doctor, că astăzi este ultima dată cînd sînt aici ?

— Nu pot să știu pentru că nu mi-ați spus nimic despre aceasta.

— Mi-am propus să rezist pînă la Anul Nou [1] ; nu vreau să aștept însănătoșirea mai multă vreme.

— Știți că aveți oricînd libertatea de a vă retrage. Dar astăzi încă vom lucra. Cînd ați luat hotărîrea ?

— Acum 14 zile, cred.

— Aceasta sună de parcă ar fi termenul pe care-l dă o fată de serviciu sau o guvernantă, înainte de plecare.

— O guvernantă, în asemenea siutație, a fost și la familia K. pe vremea în care i-am vizitat în L., lîngă lac.

— Așa ? Nu mi-ați povestit niciodată despre asta. Vorbiți-mi acum, vă rog.

— Exista deci în casă o tînără ca guvernantă a copiilor ; ea avea o comportare ciudată față de d-l K. Nu îl saluta nici o dată, nu îi dădea nici un răspuns, nu îl servea cu nimic la masă cînd el cerea ceva, îl trata de parcă nu ar fi existat. Nici el nu era cu mult mai politicos față de ea. Cu o zi sau două înaintea scenei de lîngă lac, fata m-a luat deoparte să-mi comunice ceva. Mi-a povestit atunci că d-l K. s-a apropiat de ea într-o perioadă în care soția lui era plecată pentru mai multe săptămîni, a curtat-o și a rugat-o să fie amabilă cu el ; i-a spus că nu simte nimic pentru soția sa etc.

— Sînt aceleași cuvinte pe care le-a folosit solicitîndu-vă și la care i-ați dat o palmă.

— Da. Ea i-a cedat, dar la scurtă vreme nu l-a mai interesat și de atunci l-a urît.

— Și această guvernantă și-a anunțat plecarea ?

— Nu, a vrut să o facă. Ea mi-a spus că imediat ce s-a simțit părăsită, a informat în legătură cu întîmplarea pe părinții ei care sînt oameni cumsecade și locuiesc undeva în Germania. Părinții i-au pretins să părăsească

[1] Era 31 decembrie.

imediat casa și ,pentru că ea nu s-a conformat, i-au scris că nu mai vor să știe nimic despre ea și că nu mai are voie să se întoarcă acasă.

— Și de ce nu a plecat ?

— Ea spunea că a vrut să aștepte puțin timp să vadă dacă nu se schimbă nimic la d-l K. Nu mai suportă să trăiască astfel. Dacă nu vede nici o schimbare, își va anunța plecarea și va părăsi casa.

— Și ce a devenit această fată ?

— Știu doar că a plecat.

— Nu a avut un copil după această aventură ?

— Nu.

Așa a ieșit la iveală — cum se întîmplă de regulă — în cursul analizei un fragment de material real care a ajutat la rezolvarea unei probleme puse anterior. Am putut să-i spun Dorei : „Acum cunosc motivul acelei aplme cu care ați răspuns solicitării d-lui K. Nu era ofensa legată de insolența față de dv., ci răzbunare geloasă. Cînd fata v-a povestit istoria ei, ați făcut încă uz de arta dv. de a face abstracție de tot ceea ce nu se potrivea cu sentimentele dv. În momentul în care d-l K. a folosit cuvintele : «Nu simt nimic pentru soția mea», pe care le utilizase și față de fată, s-au deșteptat noi impulsuri în dv. și balanța s-a înclinat. V-ați spus : «Îndrăznește să mă trateze ca pe o guvernantă, ca pe o servitoare ?» Această rănire a amorului propriu asociată cu gelozia și motive de prudență conștientă : asta era deja prea mult. [1] Ca dovadă a influenței pe care o exercită asupra dv. istoria fetei vă prezint repetatele identificări cu ea în vis și în comportamentul dv. Povestiți cele întîmplate părinților, fapt pe care pînă acum nu l-am înțeles, așa cum a scris ea părinților ei. Îmi anunțați plecarea dv., la fel ca o guvernantă, la 14 zile după luarea deciziei. Scrisoarea din vis care vă permite să ajungeți acasă este o contraparte a scrisorii părinților fetei care îi interziseră acest lucru".

[1] Nu era poate indiferent că aceeași plîngere în legătură cu soția le-a putut auzi de la tată, așa cum eu însumi le-am auzit de la el ; ea înțelegea probabil semnificația acestor cuvinte.

— De ce nu am povestit imediat părinților la fel ca ea ?

— Cît timp ați lăsat să se scurgă ?

— Scena s-a petrecut la sfîrșitul lui iunie ; la 14 iulie am povesti mamei.

— Deci din nou 14 zile, termen caracteristic pentru o persoană aflată în serviciul cuiva ! Acum pot să răspund la întrebarea dv. Ați înțeles-o foarte bine pe sărmana fată. Ea nu a vrut să plece imediat pentru că a sperat, a așteptat ca d-l K. să-și îndrepte din nou afecțiunea spre ea. Acesta trebuie deci să fi fost și motivul dv. Ați așteptat termenul pentru a vedea dacă își reînnoiește solicitarea ; din aceasta ați fi dedus că a fost ceva serios pentru el și că nu a vrut să se joace cu dv. așa cum a făcut-o cu guvernanta.

— În primele zile după plecarea mea el a trimis încă o ilustrată. [1]

— Da, pentru că însă nu a mai urmat nimic după aceea, ați dat curs liber răzbunării dv. Pot chiar să-mi închipui că a rămas loc pentru intenția ascunsă ca prin acuzare să-l determinați să facă o călătorie la locul în care vă aflați.

— Așa cum el s-a oferit să facă la început, a replicat ea.

— Apoi v-ați fi potolit dorul — aici ea a dat din cap aprobator, fapt la care nu mă așteptasem — și v-ar fi oferit satisfacția pe care v-ați dorit-o.

— Ce satisfacție ?

— Am început să bănuiesc că ați interpretat chestiunea cu d-l K. mult mai serios decît ați vrut să lăsați să se vadă pînă în prezent. Nu a fost vorba adesea între cei doi K. despre despărțire ?

—Sigur, la început nu a vrut ea din cauza copiilor ; acum, vrea ea dar nu mai vrea el.

— Nu v-ați gîndit că el vrea să se despartă de soția lui pentru a se căsători cu dv. ? Și că acum nu mai vrea pentru că nu are nici un înlocuitor pentru dv. ? Erați

[1] Aceasta are legătură cu inginerul care se ascunde în spatele Eului în prima situație a visului.

desigur foarte tînără acum doi ani, dar nu mi-ați povestit despre mama dv. că s-a logodit la vîrsta de 17 ani și că apoi și-a așteptat bărbatul doi ani ? Istoria iubirii mamei devine de obicei model pentru fiică. Ați vrut deci să-l așteptați de asemenea și ați presupus că el așteaptă pînă cînd veți fi suficient de matură pentru a-i deveni soție.[1] Îmi închipui că acesta a fost la dv. un plan al vieții foarte serios. Nici măcar nu aveți dreptul să excludeți o asemenea intenție la d-l K. și mi-ați povestit despre el suficient cît să văd așa ceva indicat în mod direct.[2] Nici comportamentul său în L. nu contrazice aceasta. Nu l-ați lăsat să termine de vorbit și nu știți ce a vrut să vă spună. De altfel, planul nu era chiar imposibil de executat. Relațiile lui papa cu doamna K. pe care probabil numai pentru aceasta l-ați sprijinit atît de multă vreme, v-ar fi oferit siguranța că asentimentul femeii pentru despărțire poate fi obținut și că îi puteți impune lui papa ceea ce doriți. Da, dacă tentația din L. ar fi avut un alt sfîrșit, aceasta ar fi fost singura rezolvare posibilă pentru toate părțile. Cred, de asemenea, că de aceea ați regretat atît acel alt sfîrșit și l-ați corectat prin fantasma apendicitei. Trebuie să vă fi produs o grea decepție faptul că în locul unei solicitări reînnoite rezultatul acuzației dv. au fost negarea și insultele din partea d-lui K. Mărturisiți că nimic nu vă supără mai tare ca atunci cînd se crede că scena de lîngă lac este o creație a fanteziei dv.. Știu acum ce nu vreți să fie amintit : faptul că v-ați închipuit că solicitarea ar fi seroasă și că d-l K. nu se va lăsa pînă ce nu vă veți căsători cu el.

*

Ea a ascultat fără a contrazice ca de obicei. Părea emoționată ; și-a luat rămas bun în modul cel mai amabil, cu calde urări de Anul Nou și nu a mai revenit. Tatăl,

[1] Așteptarea pînă la atingerea țelului se găsește în conținutul primei situații de vis ; în această fantasmă de așteptare a logodnicei văd o parte dintr-o a treia componentă, deja anunțată, a acestui vis.

[2] În special o vorbă cu care el a însoțit cadoul de Crăciun — o cutie de scrisori — în ultimul an al vieții comune în B.

care m-a vizitat încă de vreo cîteva ori, m-a asigurat că ea va reveni ; el pretindea că se observă la Dora dorința de a continua tratamentul însă probabil nu era niciodată destul de sincer. El a susținut cura atît timp cît a putut spera că voi „scoate din cap“ Dorei că între el și doamna K. ar fi altceva decît prietenie. Interesul său s-a stins cînd a observat că nu am asemenea intenții. Știam că ea nu va mai reveni. Era un indubitabil act de răzbunare această întrerupere atît de neașteptată a curei și o nimicire a speranțelor într-un moment în care așteptările mele legate de sfîrșitul fericit al tratamentului ajunseseră în stadiul cel mai înalt. De asemenea, tendința ei de a-și face rău a obținut rezultatul scontat prin acest procedeu. Cine, la fel ca mine, trezește pentru a îmblînzi cei mai răi demoni care locuiesc incomplet domesticiți într-un suflet omenesc, trebuie să se aștepte să nu rămînă, el însuși, nevătămat în această luptă. Aș fi păstrat fata în tratament dacă aș fi jucat un anumit rol, dacă aș fi exagerat valoarea prezenței ei pentru mine și i-aș fi arătat un cald interes ? Interes care, în ciuda atenuării produsă de poziția mea ca medic, ar fi putut înlocui afecțiunea dorită fierbinte de ea ? Nu știu. Întrucît o parte a factorilor care se opun ca rezistență rămîne necunoscută în fiecare caz, am evitat întotdeauna să joc roluri și m-am mulțumit cu mai modesta artă psihologică. În ciuda oricărui interes teoretic sau a străduinței medicale de a ajuta, mi-am spus că influențării psihice îi sînt puse granițe necesare și, ca atare, am respectat voința și convingerea pacientului.

Nu știu nici dacă d-l K. ar fi obținut mai mult în cazul în care i s-ar fi dezvăluit că acea palmă nu a însemnat nici un caz un „nu“ definitiv al Dorei, ci a corespuns ultimei gelozii, în timp ce cele mai puternice porniri ale vieții ei sufletești erau încă de partea lui. Dacă nu ar fi auzit acest prim „nu“ și ar fi continuat solicitarea lui cu pasiune convingătoare, ar fi obținut ușor ca înclinația fetei să treacă peste toate dificultățile interioare. Dar cred că tot atît de ușor ar fi fost ca ea să fie tentată de a-și satisface cu atît mai mult dorința de a se răzbuna pe el. Nu se poate niciodată calcula de ce parte se înclină hotărîrea în lupta motivelor, de cea a anulării sau de cea

a întăririi refulării. Incapacitatea de satisfacere a cerințelor **reale** ale iubirii este una din caracteristicile esențiale ale nevrozei ; bolnavii sînt stăpîniți de opoziția dintre realitate și fantasmă. Ei fug de ceea ce își doresc cel mai intens în fantasmele lor dacă aceasta tinde să devină realitate ; în același timp, se lasă bucuroși în voia fantasmei acolo unde nu mai este nevoie să se teamă de o realizare. Bariera pe care a înălțat-o refularea poate, firește, să cadă sub asaltul emoțiilor puternice, real determinate, nevroza poate fi încă învinsă prin realitate. Dar în general nu putem calcula la cine și prin ce ar putea fi obținută această vindecare. [1]

[1] Încă unele observații despre structura acestui vis care n-a putut fi înțeles atît de profund încît să se fi putut încerca sinteza sa. Ca o parte de fațadă avansată, poate fi desprinsă fantasma răzbunării împotriva tatălui : ea a plecat fără permisiune de acasă ; tatăl este bolnav apoi a murit... Acum merge acasă, toți ceilalți sînt deja la cimitir. Ea merge deloc tristă în camera ei și citește în lexicon liniștită. Aici, două aluzii la un alt act de răzbunare pe care ea într-adevăr l-a executat lăsînd părinții să găsească o scrisoare de adio : scrisoarea (în vis scrisă de către mama) și mențiunea funeraliilor mătușii care fusese un model pentru ea. În spatele acestei fantasme se ascund gînduri de răzbunare împotriva d-lui K. și cărora le-a găsit o soluție în comportarea față de mine. Fata de serviciu, invitația, pădurea, cele 2½ ore provin din materialul întîmplărilor din L. Amintirea guvernantei și a relației epistolare a acesteia cu părinții ei fuzionează cu elementul propriei ei scrisori de adio în cadrul scrisorii care alcătuiește conținutul visului și care îi permite sosirea acasă. Refuzul de a se lăsa acompaniată, hotărîrea de a merge singură pot fi traduse probabil astfel : pentru că nu m-ai tratat ca pe o servitoare, te abandonez, merg singură pe drumul meu și nu mă căsătoresc. Printre aceste gînduri de răzbunare ascunse, se întrevede în alte locuri material din fantasmele tandre derivînd din iubirea în continuare inconștientă pentru d-l K : te-aș fi așteptat pînă aș fi devenit soția ta — deflorarea, nașterea. În sfîrșit, aparțin celui de-al patrulea cerc de gîndire, cel mai adînc ascuns : iubirea pentru doamna K., fantasma deflorării reprezentată din punctul de vedere al bărbatului, (identificarea cu admiratorul care acum trăiește în străinătate) și aluzii clare în două locuri la vorbirea echivocă (domnul X locuiește aici ?) și la sursa neorală a cunoștințelor ei sexuale (lexicon). Porniri crude și sadice își găsesc satisfacerea în acest vis.

POSTFAȚĂ

Am anunțat că această prezentare este de fapt un fragment de analiză ; se va fi găsit că în multe privințe este mai incompletă decît se poate aștepta după acest titlu. Se cade probabil să încerc să motivez aceste lacune deloc întîmplătoare.

O parte din rezultatele analizei lipsește fie pentru că ele nu erau suficient de sigur cunoscute la întreruperea tratamentului, fie pentru că ar fi trebuit dezvoltate pînă la obținerea unui rezultat general. În unele locuri, acolo unde mi s-a părut permis, m-am referit la continuarea verosimilă a unor rezultate parțiale. Nu mă ocup deloc aici de tehnica analitică prin care se extrage din materialul brut al asociațiilor bolnavului conținutul prețios de gînduri inconștiente, ceea ce implică dezavantajul că cititorul nu poate atesta validitatea procedeului meu. Găsesc însă că este nerealizabilă tratarea în acelasi timp a tehnicii unei analize si a structurii interne a unui caz de isterie ; aceasta ar fi fost pentru mine o performanță de-a dreptul imposibilă și pentru cititor ar fi devenit o lectură sigur inacceptabilă. Tehnica necesită o prezentare completă separată care este lămurită prin numeroase exemple extrase din cele mai diverse cazuri și poate face abstracție de rezultatul obținut de fiecare dată. De asemenea, nu am încercat să motivez premisa psihologică relevată de descrierile pe care le fac fenomenelor psihice. O motivare fugară nu ar fi realizat nimic ; una amănunțită ar fi însemnat o muncă specială. Pot să asigur că, fără să fiu adeptul unui sistem psihologic anume, am întreprins studiul fenomenelor dezvăluite de observarea psihonevroticilor și că mi-am revizuit părerile pînă cînd mi s-a părut că ele dau socoteală de ansamblul celor observate. Nu pretind că am evitat speculația ; însă materialul pentru aceste ipoteze a fost cîștigat prin observația cea mai extinsă și mai laborioasă. În mod special ar putea să șocheze

fermitatea punctului de vedere în problema inconștientului, căci eu operez cu ideile, tendințele de gîndire și impulsurile inconștiente ca și cum acestea ar fi obiecte ale psihologiei la fel de bune și certe precum cele conștiente ; dar sînt sigur că cine întreprinde cercetarea acelorași fenomene cu aceeași metodă nu va avea încotro și se va situa pe aceeași poziție, în ciuda oricărei dezavuări din partea filosofilor.

Acei colegi care au considerat teoria mea despre isterie strict psihologică și de aceea incapabilă, din capul locului, să rezolve o problemă de patologie, vor înțelege din acest studiu că prin reproșul lor ei transferă în mod nejust o caracteristică a tehnicii asupra teoriei. Numai tehnica terapeutică este strict psihologică ; teoria nu neglijează nicidecum referirea la baza organică a nevrozei chiar dacă ea nu caută această bază într-o schimbare anatomic-patologică și înlocuiește provizoriu schimbarea chimică, previzibilă dar încă insesizabilă, prin funcția organică. Funcției sexuale, în care eu văd cauza isteriei și în genere a psihonevrozelor, nimeni nu va vrea, probabil, să-l conteste caracterul de factor organic. Bănuiesc că o teorie a vieții sexuale nu va putea evita să admită o substanță sexuală determinată, cu acțiune excitantă. Intoxicațiile și abstinența de la folosirea unei otrăvi cronice sînt printre tablourile maladive, așa cum ne învață cunica, cele mai apropiate de veritabilele psihonevroze.

Nu am tratat amănunțit în acest studiu ceea ce poate fi spus despre „disponibilitatea somatică", germenele infantil al perversiunii, zonele erogene și predispoziția bisexuală ; doar am reliefat locurile în care analiza se lovește de aceste fundamente organice ale simptomelor. Nu se poate face mai mult plecînd de la un caz izolat ; în plus, am avut același temei ca mai sus de a evita o discutare fugară a acestor factori. Există aici un material bogat pentru munca ulterioară sprijinită pe un mare număr de analize.

Am vrut să ating două țeluri prin această publicare incompletă. În prmiul rînd, ca o completare la cartea mea despre interpretarea viselor, să arăt cum poate fi utilizată această artă de obicei nefolosită pentru dez-

văluirea a ceea ce este ascuns și refulat în viața sufletească ; în analiza celor două vise menționate în studiul de față, s-a ținut seama de tehnica interpretării visului care este asemănătoare celei psihanalitice. În al doilea rînd, am vrut să trezesc interesul pentru anumite situații care în prezent sînt încă pe deplin necunoscute științei, căci ele pot fi descoperite numai prin întrebuințarea acestui procedeu determinat. Probabil că nimeni nu poate să aibă o idee exactă despre complexitatea proceselor psihice în isterie, coexistența celor mai diferite porniri, legătura reciprocă dintre cele opuse, refulare, deplasare și altele asemenea. Janet vorbește despre **l'idée fixe** care se transpune în simptom, ceea ce înseamnă nimic altceva decît o schematizare realmente sărăcăcioasă. Nu putem evita presupunerea că excitațiile ale căror reprezentări aferente nu au capacitatea de a fi conștiente se influențează reciproc, în alt mod, se derulează altfel și conduc spre alte manifestări decît cele pe care le numim „normale", al căror conținut de reprezentări este conștient pentru noi. Dacă este lămurit acest lucru, atunci nimic nu se mai opune înțelegerii unei terapii care desființează simptomele nevrotice transformînd reprezentările din prima categorie în reprezentări normale.

A trebuit să arăt și că sexualitatea intervine nu în mod izolat, ca un **deus ex machina** apărut undeva în angrenajul proceselor caracteristice pentru isterie, ci că ea procură forța motrice pentru fiecare simptom separat și pentru fiecare manifestare separată a unui simptom. Fenomenele de boală sînt, pentru a spune astfel, **activitatea sexuală a bolnavilor.** Un singur caz nu va fi niciodată în stare să dovedească o propoziție atît de generală, dar eu pot repeta aceasta mereu pentru că niciodată nu am găsit altceva decît că sexualitatea este cheia pentru problema psihonevrozelor și, în general, a nevrozelor. Cine disprețuiește aceasta, nu va fi niciodată în stare să lămurească lucrurile. Aștept încă cercetările care să poată anula acest principiu sau să-i restrîngă valabilitatea. Tot ce am auzit pînă acum împotrivă au

fost manifestări personale de nemulțumire sau neîncredere cărora este suficient să li se opună cuvintele lui Charcot **„Ça n'empêche pas d'exister"**.

Cazul din a cărui istorie a bolii și tratamentului am publicat aici un fragment nu este potrivit pentru a pune în lumină valoarea terapiei psihanalitice. Nu numai scurtimea duratei tratamentului, abia trei luni, dar și un alt factor, inerent acestui caz, au împiedicat terminarea curei cu ameliorarea care se obține de obicei, care este mărturisită de bolnav și de anturajul său și care ajunge mai mult sau mai puțin la vindecare deplină. Asemenea succese îmbucurătoare se dobîndesc acolo unde fenomenele de boală sînt menținute doar prin conflictul intern dintre tendințele asociate sexualității. Se vede în aceste cazuri cum starea sănătății bolnavilor se îmbunătățește în măsura în care s-a contribuit la rezolvarea problemelor psihice prin traducerea materialului patogen într-unul normal. Alta este evoluția acolo unde simptomele s-au pus în slujba motivelor exterioare ale vieții, așa cum s-a întîmplat și la Dora de doi ani încoace. Ești uimit și poți ușor să fii dezorientat aflînd că starea sănătății bolnavilor nu se modifică perceptibl chiar dacă analiza avansează. În realitate, situația nu este atît de gravă ; de fapt simptomele dispar nu în timpul tratamentului ci la cîtva timp după acesta, cînd au fost desfăcute relațiile cu medicul. Amînarea însănătoșirii sau ameliorării este cauzată realmente numai prin persoana medicului.

Trebuie să mai adaug ceva pentru a face de înțeles această stare de fapt. Se poate spune că, în general, în timpul unei cure psihanalitice producerea de noi simptome este sistată. Productivitatea nevrozei nu este însă concidecum anulată ci se manifestă prin crearea unui nou special de manifestare, de obicei inconștient, căreia îi putem acorda numele de **„transfer"**.

Ce sînt transferurile ? Sînt reeditări, reproduceri ale tendințelor și fantasmelor care trebuie deșteptate și conștientizate prin progresul analizei ; ele au ca trăsătură caracteristică înlocuirea unei persoane mai vechi prin persoana medicului. Altfel spus : un întreg șir de stări psihice anterioare reînvie nu ca stări trecute ci ca

(relația actuală cu persoana medicului. Există asemenea transferuri care nu se deosebesc în conținut de modelul lor prin nimic, excepînd înlocuirea persoanei. Ele sînt deci, pentru a rămîne la aceeași metaforă, simple retipăriri, reeditări neschimbate. Alte transferuri sînt făcute cu mai multă artă, se carcterizează prin atenuarea conținutului lor, prin **sublimare**, cum spun eu, pot deveni chiar conștiente sprijinindu-se pe o particularitate reală, abil utilizată, existentă la persoana sau la circumstanțele care îl privesc pe medic. Acestea sînt deci prelucrări și nu mai sînt retipăriri.

Pătrunzînd în teoria tehnicii analitice înțelegem că transferul este ceva necesar. Cel puțin în mod practic se obține convingerea că el nu poate fi evitat prin nici un mijloc și că trebuie combătută această ultimă creație a bolii ca toate cele dinainte. Această parte a muncii este cea mai grea. Interpretarea viselor, extragerea ideilor incoștiente și a amintirilor din asociațiile bolnavului și alte procedee de traducere sînt ușor de învățat ; pentru aceasta bolnavul însuși oferă textul, în schimb transferul trebuie ghicit în mod aproape independent, plecînd de la puncte de sprijin neînsemnate, dar fără a proceda în mod arbitrar. Transferul nu este de evitat pentru că este utilizat pentru producerea tuturor obstacolelor care fac materialul curei inabordabil ; în plus, convingerea despre justețea legăturilor construite nu este provocată la bolnav decît după dizolvarea transferului.

Sîntem tentați să luăm ca pe un dezavantaj al unei metode și așa incomode faptul că aceasta sporește munca medicului prin crearea unei noi specii de produs patologic ; se poate crede, de asemenea, că prin transfer bolnavul însuși este prejudiciat în cadrul curei analitice. Ambele considerații ar fi greșite. Munca medicului nu este sporită prin transfer ; medicului poate să-i fie indiferent dacă tendința bolnavului, pe care el trebuie să o învingă, este în legătură cu persoana sa sau în legătură cu altcineva. Nici bolnavului nu i se impune prin transfer, în cadrul curei, vreo nouă performanță pe care nu ar realiza-o de obicei. Dacă se produce însănătoșirea nevrozelor și în instituții în care este exclus tratamentul psihanalitic, dacă s-a putut spune că iste-

ria se vindecă nu prin metodă ci prin medic, dacă se cultivă obținerea unei dependențe oarbe și durabile a bolnavului de medic care l-a eliberat de simptomele sale prin sugestie hipnotică, atunci explicația științifică pentru toate acestea este de văzut în „transferurile" pe care bolnavul le face în mod obișnuit asupra persoanei medicului. Cura psihanalitică nu creează transferul, ea doar îl demască așa cum face și cu alte fenomene ascunse din viața sufletească. În alte forme de terapie, bolnavul face în mod spontan apel pentru însănătoșirea sa doar la transferuri tandre și prietenești ; acolo unde nu poate fi vorba despre așa ceva, el se rupe cît de repede posibil, nefiind influențat de medic care nu îi este „simpatic". În psihanaliză dimpotrivă, sînt deșteptate, conform unei motivații diferite, toate pornirile, inclusiv cele ostile ; ele sînt valorificate pentru analiză fiind făcute conștiente și astfel transferul este mereu din nou nimicit. Transferul, destinat să devină cel mai mare obstacol pentru psihanaliză, devine cel mai puternic ajutor al acesteia dacă se reușește ca el să fie ghicit de fiecare dată și tradus bolnavului.[1]

A trebuit să vorbesc despre transfer pentru că numai prin acest factor pot explica particularitățile analizei Dorei. Ceea ce face calitatea acestei analize, lăsînd-o să pară potrivită pentru o primă publicare de familiarizare, claritatea ei specială, este în strînsă legătură cu marea ei lipsă care a dus la întreruperea prematură. Nu am reușit să stăpînesc transferul la timp ; datorită amabilității cu care Dora mi-a pus la dispoziție o parte a materialului patogen în cadrul curei, am uitat precauția de a fi atent la primele semne de transfer pe care ea le-a pregătit cu o altă parte a aceluiași material rămasă mie necunoscută. La început, era clar că în planul ei fantasmatic l-am înlocuit pe tată, fapt ușor de înțeles ținînd cont de deosebirea de vîrstă dintre mine și ea. Ea mă compara cu el și încerca în mod conștient să se

[1] Adaos din 1923. Ceea ce este spus aici despre transfer își găsește continuarea în studiul tehnic despre *„Übertragungsliebe" (Iubirea de transfer)* (1915).

asigure cu teamă că sînt pe deplin sincer cu ea, căci tatăl „prefera întotdeauna secretul și drumul ocolit". Cînd a apărut primul vis în care ea se avertiza de părăsirea curei la fel cum părăsise pe vremuri casa d-lui K., ar fi trebuit să fiu avertizat eu însumi și să-i spun : „Acum ați făcut un transfer de la d-l K. asupra mea. Ați observat la mine ceva care vă face să bănuiți intenții rele, asemănătoare celor ale d-lui K. (direct sau printr-o oarecare sublimare) sau v-a atras atenția ceva sau ați aflat ceva care a forța înclinația dv. precum odinioară față de d-l K. ?" Apoi atenția ei s-ar fi îndreptat spre un oarecare detaliu al relației noastre, al persoanei sau al situației mele în spatele căruia se menținea ascuns ceva analog dar incomparabil mai important referitor la d-l K. ; prin dizolvarea acestui transfer, analiza ar fi căpătat accesul către materialul nou, probabil cel real, al amintirii. Nu am auzit însă acest prim avertisment ; am crezut că ar fi suficient timp pentru că alte trepte ale transferului nu apăruseră și materialul pentru analiză nu era încă epuizat. Apoi am fost surprins de transfer și, din cauza acelui ceva prin care eu îi aminteam de d-l K., s-a răzbunat pe mine, așa cum a vrut să se răzbune pe el și m-a abandonat așa cum s-a crezut înșelată și abandonată de el. Ea **a tradus în act** un fragment esențial al amintirilor și fantasmelor ei, în loc să-l reproducă în cadrul curei. Ce a fost acel ceva nu pot, firește, să știu ; bănuiesc că se referea la bani sau la gelozie împotriva altei paciente care după însănătoșire a rămas în relație cu familia mea. Acolo unde transferurile pot fi incluse în analiză de timpuriu, aceasta devine mai încetinită și mai opacă dar existența ei este mai bine asigurată împotriva rezistențelor subite și invincibile.

În al doilea vis al Dorei transferul este reprezentat prin mai multe aluzii clare. Atunci cînd ea mi l-a povestit, nu știam încă, am aflat abia două zile mai tîrziu, că aveam în fața noastră doar **două ore** de muncă, același interval de timp ca cel petrecut de ea în fața Madonei Sixtine și pe care l-a luat prin intermediul unei corecturi (două ore în loc de două ore și jumătate) ca

măsură pentru drumul ce-l avea de parcurs în jurul lacului. Năzuința și așteptarea în vis, care se referea la tînărul bărbat din Germania și provenea din așteptarea ei pînă cînd d-l K. s-ar putea căsători cu ea, se exprimase deja cu cîteva zile înainte în transfer : cura dura prea mult, ea nu avea răbdare să aștepte atît, în timp ce în primele săptămîni arătase suficientă înțelegere, primind fără asemenea obiecții înștiințarea mea că însănătoșirea ei va cere în jur de un an. Refuzul companiei în vis, cu dorința de a merge mai degrabă singură, refuz provenind de la vizita la galeria din Dresda, a trebuit de asemenea să-l primesc într-o zi anume. El avea probabil următorul sens : întrucît toți bărbații sînt atît de detestabili, prefer mai degrabă să nu mă căsătoresc. Iată răzbunarea mea. [1]

Acolo unde tendințele către cruzime și motivele de răzbunare, care au fost deja utilizate în viață pentru menținerea simptomelor, se transferă asupra medicului în timpul curei, înainte ca el să aibă timp să le îndepărteze de persoana sa prin conducerea lor către sursa din care provin, nu este de mirare că starea bolnavului nu este influențată de străduințele terapeutice ale medicului. Căci prin ce mijloc putea bolnava să se răzbune

[1]Cu cît mă îndepărtez mai mult de sfîrșitul acestei analize,i mi se pare că greșeala mea tehnică a constat în următoarea omisiune : nu am reușit să ghicesc la timp și să informez bolnava că pornirea ei amoroasă homosexuală (ginecofilă) față de doamna K. era cel mai puternic dintre curenții inconștienți ai vieții ei sufletești. Ar fi trebuit să ghicesc că nimeni altcineva decît doamna K. nu putea fi sursa principală a cunoștințelor ei sexuale, aceeași persoană care apoi a pîrît-o datorită interesului ei pentru asemenea lucruri. Era totuși prea frapant că știa tot ce era indecent, dar niciodată nu a vrut să știe de unde cunoaște aceste lucruri. Plecînd de la acest mister, ar fi trebuit să caut motivul pentru ciudata refulare. Al doilea vis mi-ar fi trădat aceasta. Dorința de răzbunare fără menajamente, căreia îi dă expresie acest vis, era cea mai potrivită să ascundă curentul contrar, generozitatea cu care ea a iertat trădarea prietenei iuibte ; cu aceeași generozitate, ea a ascuns că tocmai această prietenă i-a făcut destăinuiri a căror cunoaștere a fost apoi utilizată pentru suspectarea Dorei. Înainte să recunosc importanța tendințelor homosexuale la psihonevrotici, m-am împotmolit adesea în tratament sau am căzut în confuzie deplină.

mai bine decît arătînd prin propria ei persoană cît de neputincios și incapabil este medicul ? Cu toate acestea sînt tentat să nu subestimez valoarea terapeutică a unor tratamente chiar fragmentare, cum a fost cel al Dorei

*

Abia la cincisprezece luni după întreruperea tratamentului și redactarea acestui material, am primit o veste despre starea sănătății pacientei mele și, prin urmare, despre rezultatul curei. La o dată nu în întregime indiferentă, la 1 aprilie — știm că datele la ea niciodată nu erau lipsite de semnificație — a apărut la mine pentru a-și termina istoria și a-mi cere din nou ajutorul ; o privire asupra fizionomiei ei mi-a arătat că rugămintea nu era serioasă. Patru-cinci săptămîni după ce a întrerupt tratamentul, a fost „confuză", cum spunea ea. Apoi a survenit o mare ameliorare, accesele au devenit mai rare, dispoziția ei s-a îmbunătățit. În luna mai a anului trecut, a murit un copil al soților K., cel care fusese mereu bolnav. Ea a folosit doliul ca prilej pentru a face familiei K. o vizită de condoleanțe și a fost primită de ei ca și cum în ultimii trei ani nimic nu s-ar fi întîmplat. Atunci s-a împăcat cu ei, s-a răzbunat pe ei și a ajuns la un sfîrșit satisfăcător pentru ea. I-a spus doamnei K. : „Știu că ai o relație cu papa" și aceasta nu a negat. Pe d-l K. l-a determinat să ia asupra sa scena de lîngă lac, contestată de el, și a dat tatălui ei această veste justificatoare pentru ea. Nu a mai reluat niciodată relația cu familia K.

I-a mers bine pe deplin pînă la mijlocul lui octombrie cînd a avut din nou un acces de afonie care a durat șase săptămîni. Mirat de aceasta, am întrebat dacă a existat vreun motiv și mi-a spus că accesul s-a legat de o puternică sperietură. Ea a văzut cum o trăsură a călcat un trecător. În final, a mărturisit că victima accidentului era nimeni altcineva decît d-l K. Ea l-a întîlnit într-o zi pe stradă ; el i-a venit în întîmpinare într-un loc cu o circulație animată, a rămas confuz în fața ei și

în uitarea aceea de sine a fost lovit de o trăsură.[1] Ea a avut timp să se convingă că a scăpat fără vrea vătămare considerabilă. Se emoționează ușor acum cînd aude vorbindu-se de relația lui papa cu doamna K., relație în care deja nu se mai amestecă. Este absorbită de studiile ei și nu se gîndește să se căsătorească

A apelat la ajutorul meu din cauza unei nevralgii faciale în partea dreaptă care o supără zi și noapte. De cînd? „Exact de paisprezece zile".“[1] A trebuit să zîmbesc căci am putut să-i demonstrez că exact cu paisprezece zile în urmă citise în ziar o știre referitoare la mine, ceea ce ea a confirmat (1902).

Prezumtiva nevralgie facială corespundea deci unei autopedepsiri, remușcării datorate palmei pe care o dăduse cîndva d-lui K. și, de aici, datorată transferului de răzbunare asupra mea. Ce fel de ajutor vroia să ceară de la mine nu știu, dar am promis să o iert pentru că m-a privat de satisfacția de a o elibera mai profund de suferința ei.

Au trecut apoi ani de la această vizită. Fata s-a căsătorit și, dacă nu mă înșeală indiciile pe care le am, cu acel tînăr pe care îl menționează prin asociații la începutul analizei celui de-al doilea vis. Așa cum primul vis indica întoarcerea de la bărbatul iubit către tată, deci refugiul din viață în boală, tot astfel, acest al doilea vis anunța că ea se va desprinde de tată și va fi recîștigată de viață.

[1] O interesantă contribuție la încercarea de sinucidere indirectă tratată de mine în *Psychopathologie des Alltagslebens* (Psihopatologia vieții cotidiene).

[1] Semnificația acestui termen și legătura ei cu tema răzbunării se pot vedea în analiza celui de-al doilea vis.

GLOSAR DE TERMENI PSIHANALITICI
prezenți în volumul de față

1. *REFULARE* (Verdrängung), p. 25 *. Operație prin care subiectul încearcă să respingă sau să mențină în inconștient reprezentări (gînduri, imagini, amintiri) asociate unei tendințe instinctuale interzise. Refularea se manifestă în mod special în isterie dar are un rol major și în alte afecțiuni psihice ca și în psihicul normal.

2. *DEPLASARE* (Verschiebung), p. 38. Operație prin care accentul, interesul, intensitatea unei reprezentări sînt susceptibile de a se detașa de ea pentru a trece în alte reprezentări inițial mai puțin intense, legate de prima printr-un lanț asociativ

3. *ZONĂ EROGENĂ* (erogene Zone), p. 40. Orice zonă de înveliș cutanat cu membrană mucoasă susceptibilă de a fi sediul unei excitații de tip sexual.

4. *SUPRADETERMINARE* (Überdeterminierung), p. 40. O formațiune a inconștientului — simptom, vis etc. — trimite la o pluralitate de factori determinanți. Simptomul isteric e supradeterminat în sensul că rezultă în același timp dintr-o predispoziție constituțională și dintr-o pulralitate de evenimente traumatice. Supradeterminarea e efectul muncii de condensare. Fenomenul supradeterminării poate fi clar ilustrat prin studiul visului (fiecare din elementele conținutului manifest e supradeterminat, el fiind reprezentat de mai multe ori în conținutul latent al visului).

5. *DISPONIBILITATE SOMATICĂ* (somatisches Entgegenkommen), p. 49. Expresie introdusă de Freud pentru a da seamă de alegerea organului sau a aparatului corporal asupra căruia operează conversiunea și care furnizează un material privilegiat pentru exprimarea simbolică a conflictului inconștient. Freud folosește prima oară acest termen în legătură cu *Cazul Dora*.

6. *EVADARE ÎN BOALĂ* (Flucht in die Krankheit), p. 52. Subiectul caută prin nevroză un mijloc de a scăpa de conflictele sale psihice. Noțiunea de evadare în boală este sinonimă cu cea de parte interioară a beneficiului primar al bolii.

7. *BENEFICIU PRIMAR ȘI SECUNDAR AL BOLII* (primärer und secundärer Krankheitsgewinn), p. 52. Orice satisfacție directă sau indirectă pe care subiectul o scoate din boala sa. Aceasta este un beneficiu economic, o diminuare a tensiunii. Freud nu făcea distincția dintre beneficiul primar și cel secundar al bolii în perioada în care a publicat *Cazul Dora* (perioadă în care considera că motivele bolii sînt întotdeauna secundare

* Succesiunea termenilor în glosar este realizată potrivit primei apariții a lor în text.

în raport cu formarea simptomelor). Nota din 1923 atestă schimbarea concepției sale.

8. *SUBLIMARE* (Sublimierung), p. 59. Proces postulat de Freud, care se referă la activitățile umane aparent fără nici un raport cu sexualitatea dar care își găsesc resortul în forța instinctului sexual. Instinctul e considerat sublimat în măsura în care este derivat către un scop nonsexual și vizează obiecte social mente valorizate. În *Cazul Dora* la fel ca și în Trei eseuri asupra teoriei sexualității (ambele fiind lucrări publicate în 1905) Freud considera că sublimarea provine în mare parte din reprimarea tendințelor sexuale polimorfe ale copilului. Ulterior, prin introducerea noțiunii de narcisism Freud face din eu obiectul sublimării vorbind în lucrarea *Eul și Sinele (Das Ich und das Es)* despre energia sublimată a eului, capabilă de a fi deplasată spre activități nonsexuale.

9. *FANTASMA* (Phantasie), p. 60. Scenariu imaginar în care subiectul este prezent și care figurează într-o manieră mai mult sau mai puțin deformată de procesele defensive realizarea unei dorințe, în ultimă instanță a unei dorințe inconștiente. În lucrările dedicate studiului isteriei, Freud a arătat frecvența și importanța activității fantasmatice la persoane isterice descriind această activitate ca fiind adesea „inconștientă". În articolul *Fantasmele isterice și relația lor cu bisexualitatea* (Hysterische Phantasien und ihre Beziehung zur Bisexualität), 1908, Freud ia fantasmele „inconștiente" drept precursori ai simptomelor isterice.

10. *CONVERSIE* (Konversion), p. 62. Mecanism de formare a simptomelor specific isteriei care constă în transpunerea unui conflict psihic și încercarea de rezolvare a acestuia prin simptome somatice de tip motor (paralizii de exempul) sau senzitiv (anestezii sau dureri localizate). La Freud, termenul este legat de o concepție economică (libido-ul detașat de reprezentarea refulată este transformat în energie de enervare) dar și de una simbolică (simptomele exprimă, prin corp, reprezentările refulate).

11. *IDEE REACȚIONALĂ ȘI ÎNTĂRIRE REACȚIONALĂ* (Reaktionsgedanken und Reaktionsverstärbung), p. 63. Idee accentuată în conștiință, similară cu o prejudecată, rezultat al refulării ideii opuse care, astfel rămîne inconștientă. Subiectul este conștient de caracterul exagerat, supraevaluat al acestei idei, simte caracterul ei compulsional dar nu i se poate opune decît în cadrul travaliului analitic prin conștientizarea ideii refulate.

12. *LIBIDO*, p. 64. Energie postulată de Freud ca substrat al transformărilor instinctului sexual în ceea ce privește obiectul (deplasarea) scopul (sublimare) și sursa de excitație sexuală (diversitatea zonelor erogene).

13. *CONȚINUT MANIFEST* (manifester Inhalt), p. 71. Visul așa cum apare în povestirea autorului său. În lucrare (*Cazul Dora*) apare de multe ori termenul de conținut al visului (Trauminhalt) care este sinonim.

14. *CONȚINUT LATENT* (latenter Inhalt), p. 80. Ansamblu al semnificațiilor care este descoperit prin analiza visului cuprinzînd atît asociațiile celui analizat cît și interpretările analistului. O dată descifrat, visul nu mai apare ca o povestire în imagini ci ca o structură ideatică, un discurs exprimînd una sau mai multe dorințe. Termenul de gînduri ale visului (Traumgedanken), care apare des în text, este sinonim.

15. *TRANSFER* (Übertragung), p. 80. Proces prin care dorințele infantile inconștiente se reactualizează în cadrul curei, pacientul atribuind în mod inconștient medicului rolul figurilor parentale iubite și temute. Din punct de vedere teoretic, la origine, transferul nu e pentru Freud decît un caz particular al deplasării afectului de la o reprezentare la alta, el putînd fi privit astfel ca un nou simptom.

16. *AMINTIRE ECRAN* (Deckerinnerung), p. 87. Amintire infantilă caracterizată, pe de o parte, prin pregnanță și persistență, pe de altă parte, prin caracterul insignifiant al conținutului ei. Această contradicție se datorează acțiunii refulării și deplasării. Deși conținutul amintirii ecran nu redă trăirea care o prilejuiește, el constă dintr-un aspect psihic legat intim cu trăirea refulată. În acest caz, s-a produs deplasarea de la un conținut la altul.

17. *TRAVALIUL VISULUI* (Traumarbeit), p. 93. Ansamblu al operațiilor care transformă materialele visului (stimuli corporali, resturi diurne, idei) în produs : visul manifest. Efectul acestui travaliu este deformarea (ideile latente sînt transformate într-un produs greu de recunoscut).

18. *CONDENSARE* (Verdichtung), p. 96. Unul din modurile esențiale de funcționare a proceselor inconștiente : o reprezentare unică se află la intersecția mai multor lanțuri asociative fiind investită cu energie deplasată de-a lungul acestora.
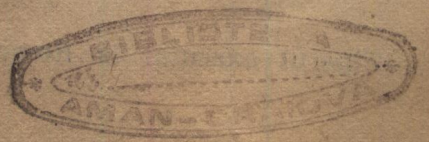
19. *REZISTENȚA* (Widerstand), p. 121. În cursul curei psihanalitice, se numește rezistență tot ceea ce în acțiunile și cuvintele analizatului se opune accesului său la propriul inconștient. Freud a considerat interpretarea rezistenței, împreună cu cea a transferului, caracterisicile specifice ale tehnicii sale. În general rezistența este datorată acelorași instanțe psihice care au generat refularea.